

När bryggan slås mellan då och nu

Om Emil Gustafsons (1862-1900) bibelförståelse och
bibeltillämpning utifrån dennes *Samlade Skrifter*

Björn Svärd 19 november 2017

Förord 3

1 Introduktion 4

2 Emil Gustafsons bibelförståelse översiktligt 7

3 Två slags mottagande 19

4 Ordets två funktioner 26

5 Betingad sanning eller absolut? 31

6 Djävulen skjuts åt sidan 36

7 Nytt liv och hårda domar 40

8 När grundvalarna vacklar 45

9 Den inre välsignelsen 56

10 Till dem som tror men inte tycker sig duga 60

11 Kärleks- och härskarstrategin 66

12 Människokännedomen och bibeln 71

13 Vad säger nu detta? 76

14 Vad säger nu detta mig? 79

Källor och litteratur 81

Exkurs 86

Guds Ord i "traditionsväven". Emil Gustafsons respektive Gustaf Adolf Danells bibelbruk i sitt religiösa och sociala sammanhang. En Jämförelse

Förord

När bryggan slås mellan då och nu, vad är det då som händer? Vad går att föra över från tid som varit och vad är det i så fall som bör föras över. Frågan är allmängiltig och var och en måste på något sätt förhålla sig till den. Den som låter bli att fundera och ta ställning blir som PPM-spararna som avstår från egna fondval och låter staten ta över förvaltningen av pensionspengarna. Det går bra det också, bara så att man ger upp sin självbestämmanderätt.

Vi kristna har vår Bibel att tampa med. För att kunskap om den boken skall ge mer än rätta svar på kluriga korsordsfrågor måste den få sin tillämpning idag. Vad är det då som sker och vilka är villkoren för denna tillämpning? Vi kan låta bli att fundera på detta, men då låter vi andra göra det åt oss. Den som inte låter sig nöja med vad andra påstår, har förhoppningsvis nytta av den undersökning som här följer. Den handlar nämligen om vad som sker eller kan ske när bibeln gör resan från dåtid till nutid.

Må vara hur som helst med nyttan. Hela min undersökning beror ytterst på att jag kände behov av att tänka över på vilken grund min och andras bibelförståelse vilade.

Tanken väcktes när jag för ett antal år sedan ombads ta del av Joel Halldorfs avhandlingsarbete. Denne skrev om den märklige predikanten, författaren och sångförfattaren Emil Gustafson (1862-1900) en betydelsefull profil i det tidiga Helgelseförbundet. Jag minns att jag påminde Joel om hur viktig bibeln var för Emil Gustafson. I dennes *Samlade Skrifter* kryllar det av bibelcitat på praktiskt taget varje sida. När sedan avhandlingen kom 2012 hade bibelfrågan förts åt sidan. Den hade Joel Halldorf behandlat separat i en uppsats från år 2005, visade det sig.

När jag märkte att Joel Halldorf i sin avhandling satte sitt sökarljus på annat än bibelfrågan kände jag att vägen var öppen för mig. En djupundersökning om bibelns plats i Emil Gustafsons liv och i hans förkunnelse skulle kunna vara en dörröppnare för mig i mitt eget sökande efter bibelns plats i mitt eget liv, föreställde jag mig.

Resultatet av min djupdykning i Emil Gustafsons bruk av bibeln i sina *Samlade Skrifter* finner ni nedan. Jag avslutar min framställning med mina egna ställningstaganden utifrån vad jag funnit ut vara karakteristiskt för Emil Gustafsons bibelbruk.

Observera att avdelningen källor och litteratur är utbyggd. Under denna rubrik redovisar jag utförligt det bearbetade källmaterial jag använt för min undersökning. Dessutom finns där de sammanfattningar och analyser jag gjort av varje enskild skrift (predikan, föredrag, artikel) i Emil Gustafsons

Samlade Skrifter. Samtidigt offentliggör jag detta material för vidare användning. Här får särskilt studenter, som på kort tid förväntas författa en uppsats med anknytning till Emil Gustafson, tillgång till en smidig genväg in i Emil Gustafsons tankevärld. Detta särskilt som allt finns tillgängligt elektroniskt.

Slutligen ett tack till Er som granskat detta mitt arbete om Emil Gustafsons bibelförståelse och bibeltillämpning. Främst riktar jag mig till Mats Larson som i slutskedet av mitt arbete kontinuerligt lämnat synpunkter på vad jag kommit fram till. Vidare riktar jag mitt tack till Joel Halldorf och Sune Fahlgren som har samtalat med mig om det färdiga resultatet i ett miniseminarium på Stockholm Teologiska högskola. Granskningen resulterade i ett givande samtal om Emil Gustafsons betydelse. Dessutom ett tack till Carl-Erik Ekström som skarpsinnigt avslöjat onödigt krångligt språk och hjälpt mig att ytterligare förtydliga mina resultat. Min studie har slutligen granskats på ett seminarium i Örebro Missionskola. Opponenterna var vid detta tillfälle Josef Bergdahl, Mats Larsson, Göran Janzon, Michael Nausner och Mikael Tellbe. Jag kritiserades vid detta tillfälle av Josef Bergdahl för att inte tillräckligt ha fångat den innersta förbindelsen mellan Emil Gustafsons texter och hans bibeltolkning. Han föreslog att jag skulle intensivstudera några viktiga avsnitt i Emil Gustafsons skrifter utifrån denna frågeställning. Mikael Tellbe kritiserade främst tillgängligheten. Belysande utdrag ur Emil Gustafsons Samlade Skrifter i inledningen till varje nytt kapitel skulle göra det lättare att ta till sig mina resultat. I denna slutversion har jag infogat sådana utdrag. Han ville också att jag skulle rensa framställningen från onödiga upprepningar, också det för att underlätta tillgängligheten. Tyvärr har jag inte klarat av en sådan rensning. Upprepningarna är inslingrade i problematiken på ett sådant sätt att strykningar skulle påverka resultatet negativt. Detta alldeles särskilt som hela mitt arbete skall ses som min egen brottnings med en för mig själv livsviktig fråga. Det egna tillägnet ställer jag därför i första rummet.

1 Introduktion

Jag predikar, har gjort det regelbundet sen jag var 24 år gammal. Det betyder att jag ställer min verklighet mot Guds ord och sen förkunnar det jag då upptäckt. Precis så gjorde också på sin tid Emil Gustafson (EG). Bara så att hans predikningar till skillnad från mina omvandlades till tryckta alster och bands samman till skrifter som fick massspridning. Den ena upplagan nytrycktes efter den andra.

EG inte bara predikade, han höll också föredrag och skrev i *Trons segrar*. Särskilt till unga kristna riktade han sig, men inte enbart till dem. Och han

undervisade. EG:s mest genomarbetade skrift är *En Konungs Brud*. I denna återkommer alla för EG i sin undervisning och förkunnelse typiska motiv. Men de sätts här i ett alldeles speciellt sammanhang. Han låter en utläggning av Höga Visans kärlekssånger sätta färg på framställningen. Därigenom förstärks att EG:s förkunnelse i sin helhet syftade till att levandegöra och förmedla Guds ord och att detta ord ytterst är ett kärlekens tilltal till de troende.

Vare sig EG predikade, höll föredrag eller undervisade byggde han under sitt tal med bibelord, bibelhänvisningar eller associationer till Bibeln. Detta bibelstöd var avgörande för honom. I den ena eller andra formen avsåg han nämligen att predika Guds ord, det i nuet tillämpade och levande gudsordet.

EG:s förkunnelse är tilltal, oftast varnande tilltal till kristna som förlorat sin första kärlek. Men varningar är långt ifrån det enda. Han redovisar också sin syn på kristenlivets villkor. Framför allt vittnar han självupplevt om hur Gud verkar i och genom lidande, motgångar och förluster.

Jag tänker inte här försöka mig på att referera EG. Hans utläggningar låter sig dessutom inte refereras utan skall läsas stycke för stycke, predikan för predikan. Till och med *En konungs brud* vinner på att begrundas avsnitt för avsnitt. EG:s *Samlade Skrifter* är dessutom lättåtkomliga för den som vill komma åt innehållet. De finns i komplett form på nätet och kan dessutom för en billig penning via samma nät inköpas på landets antikvariat. Vill någon ha EG:s text löpande kompletterad med anförda bibelord utskrivna liksom antydda bibelassociationer utförda till hela bibelcitaten finns den att tillgå via min hemsida, bjornsvard.com.

Vad jag i denna undersökning tagit mig före är att försöka reda ut hur EG läste och förstod Bibeln. Som en integrerad del av detta hör hur han slog bryggan mellan då och nu. Jag skall redovisa vad jag kommit fram till så enkelt jag det någonsin förmår och i så få ord som möjligt. Mina belägg skall vara relevanta och tydliga. Mina undersökningar grundar sig på närläsning av EG:s *Samlade Skrifter*. Annat material används för att belysa min problematik.

Jag läser huvudsakligen EG mot Joel Halldorfs avhandling, *Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen (2012)*. I denna avhandling finns allt man kan tänka sig av bakgrundsmaterial vilket jag härmed hänvisar till. Visserligen har Halldorf en annan utgångspunkt än jag. Det jag kommit fram till kan dock i långa stycken relateras till Halldorfs framställning. Resultaten av sådana jämförelser redovisas fortlöpande i notapparaten. Vid några tillfällen får jag anledning att med gillande anknyta till Halldorfs apologetiskt anlagda artikel, *Emil Gustafson och den moderna bibelkritiken* i tidskriften *Keryx* (4/2005).

I en första del redovisar jag övergripande och kortfattat hur EG förstod Bibeln. I denna ingår en redovisning av hur jag använder begreppen

”kärnord” och ”bibelförankrade föreställningar”. Dessa begrepp kommer att ha betydelse för den fortsatta utläggningen.

I ett antal varandra fristående korta kapitel fördjupar jag mig därefter i sådant jag funnit vara för EG typiskt och problematiserar detta.

Jag gör inte anspråk på att göra någon heltäckande analys av EG:s *Samlade Skrifter*. Vad jag är ute efter är sådant som kan belysa den fråga undersökningens rubrik ställer; vad det är som sker *När bryggan slås mellan då och nu*. I ett slutkapitel sammanfattar jag resultaten. Slutligen tar jag personlig ställning till vad jag funnit.

2 Emil Gustafsons bibelförståelse översiktligt¹

Bibeln i traditionen

Bibeln har sin hemvist i traditionen, har alltid haft det. Dess innehåll planterades ursprungligen in i de första församlingarnas religiösa och sociala verklighet, var to m en del av denna verklighet. Därifrån har bibelordet förts vidare genom århundradena till ständigt nya sammanhang. Innehållet var visserligen tidigt fixerat men tolkning liksom bruk av texter och bibelord har växlat utifrån tid och sammanhang ända in i nutiden, något som påverkat förståelsen.²

I det sammanhang av svensk 1800-talsväckelse som Emil Gustafson³ tillhörde sågs Bibeln som en av Gud inspirerad skrift som var pålitlig såväl religiöst som historiskt. Den lästes som ett sammanhållet helt vars innehåll pekade fram mot och fick sin fulla mening i Kristus. Med den utgångspunkten hade allt i Skriften mening, det gällde bara att förstå den. En osynlig hand var här de väckta behjälplig, jag kallar denna hand den i sammanhanget rådande tolkningstraditionen. Själva talade de väckta om Andens ledning.

Den i EG:s sammanhang rådande tolkningstraditionen öppnade för bruk av hela Bibeln men angav samtidigt riktningen för förståelsen. Definitivt stängde den för en förbehållslös historisk granskning av Bibeln. En sådan var inte aktuell för väckelsens folk.⁴

Emil Gustafsons bibeltolkning⁵

Om EG kan sägas att han var en man med sin alldeles egna identitet och bakgrund. Han ägde en osedvanliga inlevelseförmåga, en ovanlig personlig integritet och var dessutom utrustad med förmåga till originell reflexion. Samtidigt var han förankrad i en specifik religiös väckelsemiljö som han å ena sidan var trogen å den andra påverkade.⁶

¹ Källmaterialet till denna översikt finns samlat i B Källa till bibeln förmedlar liv. Se nedan Källor.

² Instruktivt exemplifieras detta i Halldorf 2005 (Keryx)

³ Biografiskt om EG s 47-53, 68-73 i Halldorf 2012. En på uppbyggelse anlagd biografi är Abrahamsson 1985

⁴ Om hur bibelläsningen växte sig stark under 1800-talsväckelsen. Pleijel 1941

⁵ Joel Halldorf har 2005 skrivit en uppsats om EG:s bibelbruk och spiritualitet med titeln "Han lockar den älskade ut i öknen". Bibelbruk och spiritualitet hos Emil Gustafson". (Opublicerad, finns i Örebro Missionsskolas bibliotek). Samma år publicerade Joel Halldorf en artikel i tidskriften Keryx (nr 4), Emil Gustafson och den moderna bibelkritiken.

⁶ Halldorf 2012 bl a s 81 förutsätter EG:s nära koppling till helgelserörelsen. Det gör också Josef Bergdahl i sin studie "Att bli hans – en studie i Emil Gustafsons 'via salutis'

Synen på Bibeln hade han gemensam med 1800-talets väckelsetradition förstådd i bred mening. Jag tänker mig att det som jag i detta kapitel säger om EG:s bibelförståelse inte är något revolutionerande. Det basala i den förståelsen kände många igen sig i. De skillnader mellan honom och andra predikanter som EG själv sätter fingret på, berodde mindre på olika bibelsyner än på sättet att nalkas Guds Ord. Ville det sig illa förkunnades Ordet inte till Guds ära utan för egen upphöjelses skull, klagade EG. Där Ordet skulle vara ett levande tilltal hade det omvandlats till lära som mindre upphöjde Gud än predikanten.¹

Detta inte sagt för att förneka att EG är speciell i sitt närmast profetiska levandegörande av ett Gudsord som i bruket stelnat till och blivit till lärosatser. I följande kapitel kommer jag att specialgranska ett antal områden där det för EG specifika blir tydligt och samtidigt försöka dra slutsatser över orsakerna.

Två viktiga områden där EG sticker ut hoppar jag medvetet över. Det ena handlar om att EG inte sysselsätter sig med apokalyptiska spekulationer, något som annars var högsta mode i hans på andlig förnyelse inriktade kretsar. När han citerar från Daniels bok och Uppenbarelseboken, böcker som i alla tider lockat kristna att försöka räkna ut när Jesus skulle komma tillbaka och tiden ta slut, lägger han vikten vid annat. För EG ger Daniels bok honom stoff i sina försäkringar om att Gud beskyddar den gudfruktige. Uppenbarelseboken blir i EG:s händer huvudsakligen en skrift som förmedlar varningar till församlingar som tappat sin förankring i Gud.

Inte heller koncentrationen på det nödvändiga i att tillämpa en biblisk församlingsordning intresserade EG. Att fördjupa sig i församlingsordningar, något som ansågs viktigt i väckelsens Sverige, ledde bara fel, menade EG. Det väsentligaste glömdes bort.²

Allt skulle verifieras bibliskt

Hänvisningarna till Bibeln är närmast otaliga i EG:s *Samlade Skrifter*. Också i detta stycke är EG sin väckelsetradition trogen. Allt skall verifieras

2002. Detta har inverkat på deras förståelse av EG. Självt förnekar jag inte EG:s samhörighet med helgelseörelserna, men dennes specifika teocentricitet har gjort att jag ger EG en mera självständig ställning i förhållande till dessa rörelser.

¹ Exempel på hur man inom väckelsen såg på bibeln under sent 1800-tal i Öhrman, William 1972. Bibeltillämpning och bibeluppfattning i Svenska Missionsförbundet 1883-1897 med särskild hänsyn till P P Waldenström (otryckt licavh. Teologiska högskolans bibliotek, Stockholm.)

När C J A Kihlstedt inbjöd till Bibel- och Evangelistkurs i Kräklinge 1891 gjorde han det
² F III

bibliskt. Det ger tyngd och auktoritet åt framställningen. Ty liksom Gud är fullkomlig är också hans Ord det. Visserligen kan Guds ord ibland vara svårt att förstå. Men detta beror inte på att Ordet är bristfälligt utan på mottagarnas ofullkomlighet.

Föreställningen om Ordets fullkomlighet genomsyrade uttalat eller outtalat hela den väckelse-tradition EG kände sig befryndad med.

Referenser till Gamla testamentet blandas med hänvisningar till Nya. Allt till synes utan systematisk ordning. Han citerar Gamla testamentet oftare än Nya. För EG var hela Bibeln Guds ord och därmed också allt Guds ord tillämbart.¹

I princip skriver EG ingenting utan att låta det skrivna anknytas till, bekräftas eller styrkas av direkt överförbara bibelord eller bibelallusioner. Detta gäller ända ner på det enskilda stycket.

På ett ytplan läste EG som det stod och han avsåg att vara bibelordets intentioner trogen. Inte heller i detta stycke skiljer han ut sig. Samtidigt styrde han profetiskt tolkningen genom att själv välja lämpliga bibelord. Därtill kommer att han påverkade förståelsen genom att allt efter behov kombinera bibelord och vara domare över hur det mångtydiga skulle förstås.

Den outtalade förutsättningen var för honom som för andra att Guds ord var tillförlitligt såväl historiskt som religiöst. Dessutom var det enhetligt, allt pekade fram mot Nya Testamentets Jesus.

Bruket av citat underlättat

EG:s syn på Bibelns enhet underlättade bruket av citat. Den gav honom frihet att hämta bibelstöd över ett brett fält. Allt som oftast tycker jag mig, rätt eller orätt, ana var han i skrivandes stund befinner sig i sitt dagliga bibelstudium. Då flödar det av bibelcitat från den bok som han för tillfället fördjupar sig i. EG tycks finna vad han behöver oavsett var i Bibeln han håller till.

För EG var Guds ord är ett levande ord riktat till sina barn. Även detta bör läsaren av EG ha i åtanke när bibelhänvisningarna tycks perifera eller godtyckliga. De troende kan höra vad andra inte hör och förstå det andra inte kan förstå.

Till detta skall slutligen fogas att hans bruk av bibelförankrade föreställningar och bibliska kärnord hade en liknande funktion. Dessa gav honom hjälp att tolka in sånt som i förstone inte kunde utläsas av själva texten. På motsvarande sätt var det med hans "mönsteristiska" behandling

¹ Jag har gjort en förteckning över de bibelhänvisningar som jag funnit i Emil Gustafsons Samlade Skrifter. Se Källor

av de andliga gudsmännen. Närmare om såväl kärnord som gudsmän nedan.

Bibeltexterna historiskt korrekta och rättvisande

EG:s intensiva bibelbruk förutsätter en fungerande brygga mellan då och nu för att vara meningsfullt. Den funktionen underlättas av bibeltolkningar som är lätta att ta till sig och dessutom åtminstone i någon mån relevanta.

EG svarar tveklöst mot dessa villkor. Gamla testamentets bedömningar av patriarker och kungar tar han kritiskt över liksom den enskilda textens värderingar. Bibeltexternas tillförlitlighet förutsätter han. Samtidigt förstår EG det lästa uttalat, och förmodligen omedvetet, utifrån sin egen tids liksom den egna tolkningstraditionens sätt att tänka och värdera.

En avgörande förutsättning är naturligtvis också att han är övertygad om att innehållet i hela Bibeln spelar samman i ett gemensamt ärende. Dessutom slutligen att det i förkunnelsen är tillåtet omforma de citerade bibelhänvisningarna så att de kan smältas in i en levande förkunnelse. Åtminstone var det så EG gjorde.

Speciella tolkningsregler

Mot den bakgrunden kunde EG tolka och kombinera bibelord på ett sätt som svär mot vanliga tolkningsregler. För tydningen av Bibeln gällde andra lagar än för tolkningen av litteratur i allmänhet. EG läste inte Bibeln som ett historiskt dokument i modern mening utan som Guds ord. Det betyder inte att han svalde allt utan urskillning. För att få stadga och linje i sin bibelförståelse använde han sig av något jag kallar "bibelförankrade föreställningar" samt av "bibliska kärnord". Om dessa se nedan.

De troende är Bibelns adressater

EG:s *Samlade Skrifter* riktar sig till de troende. Eftersom dessa skrifter måste betraktas som en form av bibelutläggning säger redan detta faktum att EG menar att Bibeln är en bok riktad just till de troende. I *Brev till nyomvända* säger han rent ut att Bibeln är en bok speciellt avsedd för de troende.¹

Nog var det skillnad mellan kristna i EG:s föreställningsvärld. Däremot fanns det inga konsekvent uttalade andra klassens kristna hos honom. Endera levde den kristne i nåden eller så gjorde hon det inte. Kristna som inte längre helhjärtat höll fast vid sin tro, räknades avgjort inte in bland dem som levde i nåden. Oaktat detta får dessa en uppmärksamhet som inga andra. Här stödde sig EG bland annat på profeten Hosea och dennes försäkringar om Guds kärlek till de avfallna. Dessa avfallna straffas

¹ Bibeln ger andlig näring till de troende. Halldorf 2005 (Keryx)

visserligen av Gud, men straffet sker av kärlek. Gud straffar för att de avfallna skall vända åter till sin Gud. I långa stycken adresserar sig EG i sina *Samlade Skrifter* just till dessa avfallna Guds barn.¹

Dåtid har sin fortsättning i nutid

Till väckelsens tolkningstradition, och därmed också EG:s, hörde att Bibelns dåtid hade sin fortsättning i de kristnas nutid. Det som var Guds levande ord då är det också idag. Det gällde bara att se hur bryggan mellan då och nu skulle slås. Vad EG:s *Samlade Skrifter* beträffar kan dessa skrifter ses som ett enda stort försök att överföra Bibelns levande ord till nutid.

I alla de sammanhang låter EG Bibelns "då" bli mer eller mindre oförmedlat tillämpligt på samtidens "nu". Det som skedde då förutsätts ha motsvarigheter idag. I slutändan blir Bibelns sanning också sanningen idag och Bibelns värld de kristnas värld.² De ständiga hänvisningarna till Gamla testamentets gudsmän passar väl som illustration till detta. Med EG:s glasögon är dessa gudsmäns livsväg en vandring från umbäranden till seger. Deras trohet i det lilla ledde dem till ansvar för det stora. På motsvarande sätt skall ske med dem som idag tillhör Guds folk.³

Tillämpningen på nutid sker på ett problematiskt sätt för den som är skolad i kritiskt tänkande. Det finns visserligen ytlig förbindelse mellan Bibelns då och förkunnelsens nu. Men avståndet är oftast långt mellan det ena och det andra och slutledningarna långt ifrån självklara. Via "kärnord" och "bibelförankrade föreställningar" görs bryggan mellan då och nu mer begriplig.

De bibelförankrade föreställningarna och de bibliska kärnorden

EG:s sätt att läsa Bibeln underlättades av att de som lyssnade till EG inte var främmande för det som sades. Mycket av det EG läste in i texterna kände de igen från den förkunnelse de var vana vid. Detta gemensamma arv framträder allra tydligast i användningen av ett slags schabloner jag valt att kalla "bibelförankrade föreställningar". Dessa är i sin tur till stor del konstruerade utifrån något som jag benämner "bibliska kärnord". Både de bibelförankrade föreställningarna och de bibliska kärnorden använder EG flitigt. Särskilt Psaltaren bidrar med en räckta av sådana "kärnord". Med en

¹ Jämför med Halldorf som observerat att EG räknar med olika nivåer i det kristna livet. Halldorf 2012, s 175. Den verkliga nivåskillnaden mellan olika kristna menar jag själv vara den mellan kristna som segerrikt gått igenom lidandet och korats till furstar och andra kristna. Se framför allt kapitlet 11 Kärleks- och härskarstrategin.

² C V 2, D II

³ Enligt Halldorf kan bibeln läsas som en karta för generella principer i tillvaron, alternativt som ett mönster där generella principer kan utläsas. Halldorf 2005 (Keryx)

lätt överdrift kan påstås att EG:s bibelförståelse både inramas och får sin profil av just bibelförankrade föreställningar och bibliska kärnord.

Särskilt i den fördjupade framställningen som följer efter detta kapitel kommer jag att visa att EG ofta drar nytta av och bygger sin framställning på bibliska schabloner, typ bibelförankrade föreställningar och bibliska kärnord. Med bibliska schabloner menar jag stelnade och välkända bibelord och trossatser som kan användas i många sammanhang. De bibelförankrade föreställningarna och de bibliska kärnorden beskriver jag på följande sätt.

”Bibelförankrade föreställningar” står för tankar grundade på med varandra besläktade bibelord och bibliskt förankrade tankemönster som givits en övergripande gemensam betydelse. De blir till en form av lärosatser (dogmer). Som sådana har de av naturliga skäl avklätts de bakomliggande bibelordens texthistoriska sammanhang. Genom denna avklädning blir den ”bibelförankrade föreställningen” möjlig att använda i skilda sammanhang.

Kristna traditioner, kristna kyrkor men också enskilda kristna vårdar sina egna specifika ”bibelförankrade föreställningar”, som de format i den egna trostraditionens och den egna situationens passform. I EG:s fall påverkades hans ”bibelförankrade föreställningar” särskilt av att hans eget lidande liksom av sin upplevelse av de troendes avfall.

I väckelsehistoriskt sammanhang ligger tonvikten på att de ”bibelförankrade föreställningarna” verkligen skall vara bibliskt grundade. Det betyder däremot inte att dessa formuleringar definitivt stelnat till och inte längre kan förnyas. Ur en viss aspekt kan man se EG:s förkunnelse som ett försök att lämna nya bidrag till denna flora av sanningar.

De bibelförankrade föreställningarna är i sin tur uppbyggda av något jag valt att kalla bibliska kärnord. Dessa består av bibelord kända och integrerade i väckelsefolkets religiösa medvetande. Gränsen mellan kärnord, d v s kända och allmänt accepterade bibelord, och de dogmatiska formuleringar som jag valt kalla ”bibelförankrade föreställningar” är svårare att precisera eftersom ett enstaka bibelord kan fungera som en ”bibelförankrad föreställning”.

Klart är att dessa ”bibelförankrade föreställningar” och dessa ”bibliska kärnord” underlättar EG:s tolkningar och hjälper honom att få reda i vad Bibeln har att säga. Dessutom hjälper de honom att bygga upp en biblisk ”tänkt verklighet” som kan härbärgera hans tro på Bibeln som ett levande gudsord tillämbart på Guds utvalda barn idag.¹ Jag har svårt att föreställa

¹ Den betydelse jag ger kärnorden och de bibelförankrade föreställningarna får trosregeln i Halldorf 2005 (Keryx)

mig att predikanter, vare sig de levde då eller lever nu, betar sig radikalt annorlunda i detta stycke.

Till detta behöver fogas att EG mycket väl vet vad som är centrum respektive periferi i den heliga Skrift och ständigt indirekt eller direkt markerar det. I EG:s fall leder denna hans insikt till att tyngdpunkten för EG inte ligger på Gamla testamentet detta trots att han oftare hänvisar till ord i Gamla testamentet än i det Nya.¹

Bibelläsningstekniken

EG kännetecknades av sin förmåga att kunna orientera sig i Bibeln och att i de mest skilda situationer finna bibliska associationer som han kunde koppla till nuets omständigheter. När man läser hans *Samlade Skrifter* i ett sammanhang observerar den uppmärksamme läsaren en utveckling mot allt större beroende av det konkreta gudsordet. I de skrifter som publicerats tidigast är det alls inte lika tätt med bibelhänvisningarna som i de senare, där han inte tycks kunna säga någonting utan bibelstöd.²

Hur handskades då EG med Bibeln när allt i det levande livet skulle relateras till Guds ord? Jag ser två möjligheter. Den ena är att studiet av en sammanhängande bibeltext, åtminstone tidsmässigt, ägde första rummet. Det EG vid detta studium kom fram till knöts sedan till aktuell situation eller frågeställning. Ibland föreställer jag mig att EG åtminstone delvis valde denna väg. Jag tror mig som sagt vid läsningen av de Samlade Skrifterna ibland ana var EG för tillfället befann sig i sitt bibelstudium när han skrev ett visst avsnitt. Dessutom hur detta hans bibelstudium påverkade valet av bibelhänvisningar och därmed också inverkade på vad han ville säga.

Den andra vägen var att det aktuella problemet eller ärendet ägde första rummet. Detta ärende belystes sedan i förkunnelsen med därtill lämpade bibelord, alternativt texter hämtade från Bibeln. Jag har funnit att EG oftast valde den senare vägen. Ärendet var för honom det som skulle belysas. Belysningen skedde sedan med bibelord framtagna ur de mest skilda bibelsammanhang. Här kommer "kärnorden" och "de bibliskt förankrade föreställningarna" väl till pass. Genom dessa skapades bibelteologisk styrsel i bibeltolkningen.³

¹ Så även Halldorf 2005

² Så även Halldorf 2005

³ Så även Halldorf 2005

Energien i framställningen

Den energi och den iver som kännetecknar EG:s framställning beror på att han upplevde att hans ärende var angeläget. Han är upprörd över läget bland de kristna. I de tidigaste publicerade skrifterna dömer EG ut kristna ledare som fallit ur nåden. Genomgående efterlyser han helhjärtad överlåtelse som villkor för barnskapet. Dessutom och framför allt får EG:s framställning liv av hans försök att komma till rätta med det lidande, de motgångar och den nöd som de kristna, inklusive han själv drabbats av.

”Kännedom om Jesu hjärta” det för tron avgörande

Faktum är att EG oftare hänvisar till Gamla testamentet än till det nya. Detta betyder inte, som jag tidigare betonat, att tyngdpunkten ligger på Gamla testamentet.

Följande sammanfattning av EG:s teologi utifrån hans *Samlade Skrifter* ger skäl för mitt påstående. Människan hör genom skapelsen naturligen samman med Gud. Hon är till och med befryndad med Gud.¹ Efter fallet söker Gud återupprätta den ursprungliga förbindelsen med människan i en kärleksgärning vars höjdpunkt är Jesu död på korset och hans förhållande i uppståndelsen. När en människa överlåter sig till denna Guds kärleksgärning återföds hon till det liv hon är skapad för. Så skulle EG kunna sammanfatta evangeliet.

För EG var Jesus trons centrum och därmed också Bibelns. Han talar om ”kännedom om Jesu hjärta”, som det för tron avgörande.² Detta i sin tur förutsätter ett levande Gudsord som förmedlar de livgivande sanningarna.

Tron var för EG mera hjärtesak än förståndstro. EG kan gå så långt att han påstår att ord i Skriften uttrycker gemenskapen med Jesus,³ något som förutsätter att Gud talar till de kristna genom Bibeln. Detta ledde EG till Johannesskrifternas relationsorienterade förkunnelse.

I slutändan samlas EG:s bibelförståelse upp i tron på den i kärlek fulländande gemenskapen mellan brudgummen Gud/Kristus och bruden hans utvalda barn.⁴

¹ Se särskilt A II. Se även Halldorf 2012, bland annat s 183. Om den kärleksfulle Guden, Halldorf 2012 s 258 f

² D V

³ D V

⁴ Brud-Brudgummetaforiken, Halldorf 2012, s 208 ff

Från död via överlåtelse till liv

Jag har gjort en avskrift av samtliga bibelbelägg och bibelassociationer som jag funnit i EG:s *Samlade Skrifter*. På avskriften är också överförd den text i *Samlade Skrifter* som omger det aktuella bibelordet. Bibelbeläggen har jag sorterat i bibelböckernas ordning.¹ Genom att gå igenom såväl bibelbelägg som EG:s närliggande kommentarer har jag också på den vägen skaffat mig kunskap om vad EG läste in i Bibeln. Här får jag också svart på vitt på vad EG undviker att ta upp. Apokalyptiska spekulationer är EG inget för, inte fördjupar han sig heller i Nya testamentets församlingsordningar. Bibelord om dessa ting lyser med sin frånvaro. För honom finns det viktigare saker att syssla med. I övrigt är han förvånansvärt bred i sina anknytningar till Bibeln. Övertygelsen att hela Bibeln är ett gudsord bidrar till bredden.

Jag har också genom analys av min kompletta avskrift av bibelord fått tydliga indicier på att EG hämtat själva hjärtpunkten i sin bibelförståelse från Johannevangeliet. Vidare att Gamla testamentet med hela sitt persongalleri och alla sina berättelser i huvudsak har en belysande funktion. Detta trots att Gamla testamentet av EG citeras oftare än det Nya. De andliga gudsmännen beskrivs utifrån schemat från små omständigheter och förlust till seger. Ett antal berättelser och episoder, typ uttåget ur Egypten, Jakobs dröm i Betel, 2 Kungabokens berättelser om Elia, stereotypiseras och används i löpande text för att delge något för de troende omistligt. Jobs öde var centralt för EG. Det ger liv och mening åt EG:s brottnings lidandets varför.²

Bibelns huvudtema blir, när EG:s bibelcitat får fälla avgörandet, ett skeende som går från död, via överlåtelse, till liv. Gud är den drivande kraften i allt, såväl i lidandet som i segern. Jesu offer blir ett uttryck för Guds fullkomnade kärlek. De kristnas förluster och lidanden förstås utifrån kärlekens tuktan.

Gud förutsätts vara både allsmäktig och i en och samma person kärlekens källa. Den insikten påverkar, som jag i senare kapitel skall visa, i grunden EG:s beskrivning av såväl Bibel som verklighet.

Allt transformeras i slutändan till den kristnes och församlingens verklighet, dess fall och villkoren för dess upprättelse.

¹ Samtliga Emil Gustafsons bibelord satta i sitt av EG givna sammanhang. (Källor)

² Se även Halldorf 2005 (Keryx) där Halldorf låter bibeln få funktionen av karta eller mönster för generella principer.

De kristnas lidanden och vedermödor ändrar i härlighet.

Själva fundamentet för EG är som sagt att hela tillvaron vilar i Guds allmakt och kärlek. Allmakten och kärleken ses som två sidor av samma verklighet. Kärleken är en utgivande kärlek som mynnar ut i Jesu död på korset, sedd som en kärlekshandling.

Jesu offer lägger grunden till ett livsmönster. De kristnas väg går från död till liv, från utgivande till härlighet, från lidande till seger. Jobs livsöde är för EG förebildligt, det illustrerar dessutom mer än annat EG:s eget liv. Jobs storhet var att han prisade Gud mitt i förlusten, slutligen att han ödmjukade sig och slutändan återfann allt han förlorat. Uttåget ur Egypten och intåget i löfteslandet blir i EG:s teckning en bild för de kristnas liv; de kristnas lidanden och vedermödor ändrar i härlighet.

I Jesu närhet ges himmelsk vishet och tillgång till himmelrikets hemligheter, förkunnade EG. Denna form av låt oss kalla det "Kristusmystik" känns igen från aposteln Paulus, särskilt från breven till Korinth som också EG hänvisar till.¹

De andliga gudsmännens väg från svårigheter och misslyckanden till seger

Gamla testamentets patriarker, profeter och kungar, främst kung David får stor uppmärksamhet och mycket utrymme i EG:s *Samlade Skrifter*. Dessa, jag kallar dem "andliga gudsmän", är livfullt tecknade i Gamla testamentet och därför tacksamma att anknyta till. Teckningarna av dessa centralfigurer i Gamla testamentet följer ett mönster. Vad EG vill få illustrerat är deras vandring från svårigheter och misslyckande till seger. Patriarken Jakobs slingriga väg till välsignelse intresserar EG särskilt liksom profeten Elias väg från utblotning till seger. Framför allt intresserar honom Abraham, som i sin gudsfruktan och lydnad är den stora förebilden. Till profetens offer av sin son Isak återkommer EG ständigt. Abrahams totala lydnad mot en Gud som bjuder honom att offra det käraste han har, sin son, är för EG höjdpunkten av gudsfruktan. Kung David ställs mot kung Saul. Trots svek var kung David i slutändan en gudsmän, Saul däremot en man som svek och därför gick katastrofen till mötes. Istället för apokalyptiken i Daniels bok koncentrerar sig EG på Daniel och dennes andliga ryggrad. Liksom Daniel går Guds barn genom dödsfara till seger. Mot de sina är Gud trofast. Inte ens lejongrop eller brinnande ugn kan förinta Guds barn. Gud skyddar dem som inte sviker sin tro på Israels Gud.

Jesu lärjungar är undanskjutna i EG:s framställningar. Varför vet jag inte. De är ersatta av Gamla testamentets gudsmän. Möjligtvis beror det på att gudsmännen i EG:s hand tydligare kan gestalta och vara exempel på det

¹ Om EG som mystiker, Halldorf 2012, s 212-219

som är EG:s huvudärende att frälsningsvägen går från lidande till seger, från svårigheter till triumf.

Detta att lidande/segermönstret genomgående återkommer i EG:s återgivning av Gamla testamentets innehåll är ett bevis så gott som något på att EG håller samman Gamla och Nya testamentet. Och att han gör det utifrån Jesu frälsningsgärning. Dessutom och icke minst på grund av sitt eget livsöde. I slutändan har allt ett enda syfte att föra Bibelns liv vidare till de kristna i EG: samtid.

Kristen tro är liv

För EG är kristen tro liv, liv givet av Gud/Kristus. Gränsen mellan Gud och Kristus är hos EG ofta oklart dragen, därav båda beteckningarna. Att leva är att vara delaktig av Guds/Kristi liv som är en kärlekens gemenskap i och av Gud/Kristus. Utan detta liv är människan död.

Gud ger detta nya liv, vi tar emot det, tar emot i villkorlös överlåtelse. Denna överlåtelse till Gud är förutsättningen för den kristnes pånyttfödelse och delaktighet i det av Gud givna livet.

Guds ord förmedlar liv, samtidigt som det är en del av livet från Gud. I den egenskapen väcker Guds ord anklang hos dem som är pånyttfödda, samtidigt som det förmedlar mer av detta nya liv till dem.

Livet det primära, inte läran

Livet är alltså det primära, inte läran.¹ Själva förutsättningen för detta liv i Gud är människans överlåtelse till Gud/Kristus. Därmed är livs- och frälsningslinjen i EG:s bibeltolkning beskriven. Denna har sin förutsättning i en kristendomsförståelse som enligt min mening tagit sin utgångspunkt i Johannesevangeliet förkunnelse om tron som liv. Eller ännu djärvare, med förebild i synoptikernas Jesus och dennes profetiska levandegörande av Skriftens ord.

EG tolkar genomgående Höga Visan allegoriskt.² Av en sång om ett kärleksmöte blir brudgummens kärlek till bruden, d vs Guds/Kristi kärlek till sina barn. Denna allegorisering ser jag som ett aktualiserande av bibelordet, en förmedling av Guds kärlek till sina barn vars själva förutsättning är att Ordet är levande.

Detta skall inte förstås så att EG inte hänvisar, undervisar, förmanar och varnar. Men undertonen är alltid att Ordet förmedlar liv till de troende. Detta understruket av att EG låter bibelordets ursprungliga adressater

¹ Se även Halldorf 2012 bl a s 262 f

² Såväl bibeln som naturen läser EG allegoriskt varigenom andliga sammanhang uppenbaras, påstår Halldorf i Halldorf 2012 s 210 ff, 224. Självt skulle jag hellre uttrycka det så att såväl Bibel som natur i EG:s ögon är mer än de syns vara. De vittnar om ett andligt sammanhang. Bibel som natur är genomsyrade av Guds närvaro. Enligt Halldorf 2005 (Keryx) förordar EG symbolisk läsning av bibeltexterna, korrigerad av trosregeln.

utvidgas till att gälla även nutidens. Den överföringen förutsätter att Ordet är levande.

Den kristnes tro ett Guds verk. Överlåtelsens nödvändighet

Allt liv kommer från Gud. Det visste EG och han utgick i ständigt nya sammanhang från detta faktum. Till och med den kristnes tro var ett Guds verk. Bekräftelse på detta synsätt fann han var han än befann sig i Bibeln. När allt liv utgår från Gud förutsätter det en Gud som står över allt och alla, något som var en självklarhet såväl för bibelförfattare som för EG.

Samtidigt delade EG som vi sett väckelsens syn på överlåtelsens nödvändighet. En Gud som står över allt och alla och på vilken ytterst allt beror skall också ha allt. Hur viktigt detta var för honom visas kanske tydligast i hans behandling av Galaterbrevet. För Paulus var vägen till Gud via lagen ohållbar, för EG egenviljan som måste förintas genom överlåtelse.

Helgelse var för EG den kristnes kamp för att återfå närheten till Gud när denna närhet förlorats. Kampen bestod i ständigt förnyad överlåtelse. Ytterst var såväl kamp som överlåtelse ett Guds verk.¹

För att komma djupare

EG har erfarit en troslivets försvagning. Det började bli mer lära än liv i de väckta kretsarna, tydligast i ledarskiktet, mer förlitande på egen kraft än på Guds. Samtidigt började det bondesamhälle som hyste den väckelse som EG var en del av att försvagas. Urbaniseringen hade inletts och med den utflyttning, nya yrken och nya sätt att försörja sig.² Bibelkritiken hade vunnit insteg bland de bildade, en kritik mot vilken en enad väckelse bildade gemensam front. Därtill kommer att sjukdomar och katastrofer härjade nu som alltid. Framför allt EG var drabbad.

Även mot den bakgrunden ser jag EG:s bibelförståelse som en spegling av den egna traditionen, samtidigt som han verkade fördjupande på denna tradition. Detta genom sin koncentration på att betona överlåtelsens nödvändighet och samtidigt förmedla erfarenheter av livet i Jesu närhet.

¹ Såväl Halldorf som Bergdahl betonar EG:s samband med helgelseörelserna och tar därför ofta upp helgelsen som ett centralt motiv hos EG. Bergdahl 2002 passim. Halldorf 2012, bl a 111 f, 160 f, 162-170, 174, 178 ff, 180, 187 f, 251. Själv är jag mer hemma i luthersk teologi än i helgelseörelsernas tänkande. Jag har därför begränsat mig till att konstatera överlåtelsens helt avgörande betydelse för EG. Konsekvent läser jag dessutom EG utifrån dennes teocentricitet.

När Halldorf 2005 (Keryx) talar om helgelseförkunnaren EG bifogar han följande definition av heligt och helgelse. "Heligt är det som tillhör Gud och helgelse är gemenskap med Gud".

² Om EG:s förankring i landsbygden se Halldorf 2012 s 240-245. EG:s kritik av det moderna samhället, Halldorf 2012, 15

Mindre på att han envist hävdade det gamla bondesamhällets struktur som ideal och framhävde lantlivets företräden.

För att komma djupare i förståelsen av EG:s bibelförståelse och bibeltillämpning gäller det att observera förändrade yttre omständigheter av vad slag det vara må som berörde EG. Därefter är uppgiften att undersöka hur dessa påverkade dennes bibelförståelse och bibeltillämpning. Men inte enbart förändrade yttre omständigheter hade betydelse. Det handlar om att över huvud taget fördjupa sig där EG förefaller speciell för att på djupet fånga EG. I fortsättningen skall jag i ett antal fristående korta kapitel försöka mig på ett antal sådana fördjupningar. Mina fördjupningar är långt ifrån heltäckande. Jag ser dem som belysande exempel.

I det underliggande källmaterialet för min studie finns för övrigt mycket att få för den som vill fördjupa sig på områden jag bara flyktigt berört eller ta vid där jag slutat. Det finns tillgängligt dels på papper i min ägo men också digitalt. I källförteckningen finns hänvisningar till detta material som det är fritt att använda för den intresserade. Själv skulle jag, om jag vore student, som uppsatsämne välja att skriva om den skenbart frånvarande men ständigt närvarande Heliga Anden i EG:s *Samlade Skrifter*. Mitt elektroniskt tillgängliga källmaterial öppnar för en sådan studie.

3 Två slags mottagande

(Utdrag ur Brev till nyomvända, Vår föda, med bibelhänvisningarna utskrivna)

»Åstunden såsom nyfödda barn den andliga, oförfalskade mjölken.» 1 Petr. 2:1–2

Så läggen nu bort all ondska och allt svek och skrymteri och afund och allt förtal. Och *åstunden, såsom nyfödda barn, den andeliga oförfalskade mjölken*, på det att I genom henne mån tillväxa till frälsning. 1 Petr 2:1–2

Såsom barnet åstundar modersmjölken, såsom strandpilens rötter dragas till den sorlande bäcken, så har din själ börjat längta efter Gud, och din kärlek till Guds ord är ett glädjande bevis därpå, att du är född på nytt genom Guds ord.

Varje späd varelse håller sig intill och emottager sin första näring från det liv, som har framalstrat detsamma, och betecknande för en persons sinnelag och karaktär är det föremål han älskar och den sak han lever för.

Så länge det nya livet saknas, är bibeln till och med för oss en tråkig bok, som gärna får ligga oläst på hyllan, och vi förundra oss över de människor, som kunna bli så fångslade av denna bok, att de »hänga över den både bittida och sent». Men så fort det nya livet har blivit tänt i själen, söka vi efter Guds ord, såsom det nyfödda barnet efter modersmjölken, och dess in flytande på våra hjärtan hugsvalar och tillfredsställer såsom ingenting annat. Ej under, om vi känna behov att läsa Guds ord, såsom barnet tillbringar mycken tid vid modersbrösten. Här är enda källan till vårt livs näring och tillväxt.

Emil Gustafson hade märkt att av anden opåverkade människor förblev opåverkade när de läste Bibeln. Däremot tog de som levde i och av Gud emot bibelordet som Guds direkta tilltal, ständigt hungriga efter att få mer. I livets alla angelägenheter sökte de sig till Guds ord för att få ledning.

Av detta olikartade mottagande drog EG följande slutsatser. Han tänkte sig att den kristnes överlåtelse till Gud var själva förutsättningen för att kunna ta emot Guds ord. Utan denna överlåtelse och läst efter bokstaven blev Guds ord i praktiken betydelselöst. Ordet blev i bästa fall något intressant och tankeväckande, i sämsta något tröttande och långtråkigt.

Med den samtida väckelsen under den begynnande bibelkritikens tid stod också EG upp för att det som står i Bibeln är sant, dessutom historiskt korrekt återgivet.

Om hur han får denna ekvation att gå ihop kommer fortsättningen att handla. Jag hämtar material för min analys i "Vår föda", "Advokat eller arvinge?" och "Hugsvalad och stärkt", som ingår i skriften *Brev till nyomvända*.¹

EG skiljer i "**Vår föda**" det inre Ordet från det yttre. Det *inre Ordet* är Guds ord som ger den med Gud förbundne renhet, näring och andlig styrka. I den egenskapen är det en nyfödande och omvandlande kraft. Det är

¹ *Brev till nyomvända*, ursprungligen en samling artiklar i Trons Segrar, Halldorf 2005 s 33

levande och andefyllt. Den omvände känner igen sig i detta ord.¹

Det inre Ordet är en fortsättning på det ord som födde den omvände till livet. För den omvände förhåller det sig tvärtom. Ordet är närmast icke-existerande.

Det *yttre Ordet* är Gamla och Nya testamentets skrifter. Det är ord som kan uppfattas av alla och vars konkreta innehåll, sammanhang och budskap i princip kan tillgodogöras oavsett trosinställning. Detta ord behöver inte uppfattas som gudomligt. Det kan av somliga t o m anses tråkigt, påpekar EG.

När en människa överger sitt gamla liv och föds på nytt är det Guds ord som verkar denna nyfödelse. Denna nyfödelse leder i sin tur till längtan efter och kärlek till Guds ord. Av den anledningen kan den omvändes andliga status (hennes sinnelag och karaktär) mätas utifrån dennes kärlek till Guds ord. Detta utifrån att Guds ord är livet, det gudomliga liv som "framalstrar varelsen" (den kristne). Guds ord blir för den kristne som modersmjölken för en nyfödd, den blir den enda källan till andligt liv och tillväxt.

Den människa som fått del av det nya livet i Gud söker efter Guds ord, söker efter det som kommer från Gud för att kunna växa till andligt. Alltså; Guds ord föder det andliga livet i en människa. Den av Guds ord pånyttfödde känner igen detta ord och vill ständigt ha mer av det.

Det är som i mänskliga förhållanden där människor som känner igen sig i varandra dras till varandra och i den gemenskap som uppstår utvecklas.

Som EG förstår det har således Ordet två funktioner, det föder gudomligt liv och det underhåller detta liv. Detta ser EG som påtagliga fakta och som sådana bevis på Ordets gudomlighet.

För den pånyttfödde gäller enbart Guds rena ord. Endast detta innehåller näring och befrämjar andlig tillväxt. Utan detta rena ord blir den kristne andligt sjuklig och behöver ständig tillsyn och ständig vård.

Vad Guds rena ord konkret står för preciserar inte EG. Det får läsaren lista sig till. På något sätt har det med kunskap om bibelns innehåll att göra. EG påstår nämligen att bibelkännedom gör den pånyttfödde andligt mogen. Att det råder någon självklar förbindelse mellan andliga möten, alternativt kristlig verksamhet, och Guds rena ord förnekar EG. Däremot att Guds rena ord skyr alla former av ondska. Ondskan förtar nämligen längtan efter Guds ord. Eller för att parafrasera EG; Guds ord ger kraft att glömma synden och framför allt bevarar det sinne för det som är sant, underhåller ett gott samvete och hjälper "den unge mannen" att öva sig i gudaktighet. Dessutom är Guds ord uppbyggligt.

¹ Bibeln andlig läsning för de troende. Relationen till Gud förutsättningen för att förstå Bibeln. Halldorf 2005 (Keryx)

Hur kan bibelordet åstadkomma allt detta goda? Genom Anden som gjort bibelordet kärt. Jag skulle vilja tillägga, genom Anden som fått bibelordet att leva. Med rikliga bibelhänvisningar underbygger EG sin framställning.¹

EG ställer i "**Advokat eller arvinge**" indirekt sin bibelsyn mot rådande bibelkritik. Detta genom att ställa kristna som påverkats av bibelkritiken, av EG kallade advokaterna eller de laglärda, mot dem som EG här kallar arvingarna. Gemensamt för dem som påverkats av bibelkritiken är att de med förnuftet som norm granskar Bibeln.

Först vad EG har att säga om advokaternas eller de laglärdas bibelläsning. Dessa kastar sig över den urgamla boken, skriver EG. De siktar in sig på såväl Gamla som Nya testamentet. De gör det med förnuftets glasögon. Många av dem har kränkt Bibelns gudomliga anseende. Framför allt har de inte insett att man aldrig kommer in i "Andens evangelium" om avsikten enbart är att förstå utan att ta till sig och lyda.

De kritiserar Bibeln, har uppsatt sig till domare över den levande Gudens ord. Många av dem gallrar bibelställen som de anser överflödiga eller anstötliga. Grundtexten tas till bruk då bibelstridig uppfattning skall genomdrivas. De utsmyckar läran med ord som inte är sanna. De läser Bibeln mer för att stärka bevis än för att lyda sanningen.

För EG däremot var Bibeln den levande Gudens ord och som sådant en återspeglning av Guds fullkomlighet och kärlek. Detta ledde honom i "Advokat eller arvinge" till följande genmäle som jag sammanfattat i fem punkter.

1 Skriften arvingens bok och vännens

Läs din bibel som arvinge

Bibeln är faderns testamente

Varje mening gör arvingen säll

Bibeln är din faders ord

Bibelns förbund om evig nåd är din väns tankar och står utom all kritik

Det minsta moment bär vittnesbörd om hans faderliga omsorg.

2 Skriftens egenskaper

Skriften är i all sin enkelhet Guds uppenbarelse.

Bibeln äger en naken sanning och ej utsmyckad lära med ord som inte är sanna.

Skriften är ofelbar i sin ande

Bibeln är ett brödhus m m med dyrbara skatter

Bibeln är en uppenbarelse av Gud

¹ Se bjornsvard.com. Samtliga Emil Gustafsons bibelord satta i sitt av EG givna sammanhang.

Bibelns löften är springkällor med levande vatten
Det är Gud som talar
Herrens ord skall läggas till grund för troslivet

3 Förståelsen

Skriften förstås av den som gör Guds vilja

4 Skriftens obegripligheter

Rikedomar vi ej kan intaga
Människan är okunnig om visst i skriften
Bibeln äger fördold rikedom

5 Förmaning till den troende

Vi skall stadigt förbli vid Guds ord
Tro på Bibelns nakna sanning utan tillägg
Vi skall erkänna vår okunnighet och anta skriftens tydliga utsagor
Det är högre vishet att höra Guds röst än att förstå grundtexten
Gå förbi de rikedomar du ej kan intaga, även dessa tillhör dig
Bibeln har fördold rikedom som du ej kan fatta
Den kristne är ej beroende av känslor och saliga möten men av det personliga umgänget med Gud i hans ord.
Bibeln är en relationsbok och där du inte uppfattar att den har den funktionen, gå då förbi. Här som alltid underbygger EG sitt tal med rikliga bibelhänvisningar.¹

I "**Hugsvlad och stärkt**" är läget ett annat. Guds ord är liv, emedan det är kärlek hävdar EG där. Det är också en hammare och detta mindre för dess "hotelser och varningar", mer för dess medlidande och kärlek. Gud darrar av medlidande i domen, fortsätter han. Detta påstår han i ett försök att förena Guds kärlek med hans dom. I förlängningen har han även den oskyldiges lidande i åtanke, ett lidande som EG genomgående förbinder med Guds fostran.

Denna gudomliga kärlek är påtaglig verklighet. Den leder till att hjärta sluter sig till hjärta. Den är en andekraft som "överför känslor och uttryck". Han liknar den vid en fars och en mors förhållande till sitt barn.

Somliga kristna ges av samma gudomliga kärlek kraft i sitt tal. Detta av Guds kärlek förmedlade tal kan leda till missförstånd men sällan till förakt, skriver EG med underförstådd anspelning på sig själv.

Nästa påstående i "Hugsvlad och stärkt" lyder, "blott den som är av Gud hör hans röst," något som han exemplifierar med Guds barns alldeles

¹ Se föregående not

speciella förhållande till Gud. Han förtydligar genom att jämföra med barnets speciella relation till sin mor.

Han påstår att den som är av Gud i bestämd mening är lik Gud och därför förstår Gud bättre än andra.

Guds ord är laddat med gudomlig kärlek och som sådant ett gudomligt tilltal. Detta uppfattar den pånyttfödde som därför inte kan få nog av Guds ord. I argumentation lik denna befäster han sin ovan redovisade syn på skillnaden mellan det inre och det yttre Ordet. För dem däremot som inte lever i Andens gemenskap kan visserligen rationellt betingad tolkning av Ordet ha sin betydelse. Läsningen av Guds ord kan t o m väcka förundran, men det kan också leda till anstöt.

Till dessa referat lägger jag följande egna reflexioner. EG:s *Samlade Skrifter* skall ses som Guds ord förmedlat till samtidens kristna. Åtminstone var detta EG:s mening. Guds ord var när det tillkom, förutsatte EG, levande och levande förblev det när det på rätt sätt och i rätt sammanhang överfördes till kristna i nya tider. Förmedlaren, predikanten, hade en avgörande betydelse vid denna överföring. Underordnad Ordet och hängiven Gud blev denne bryggan mellan Ordets då och nu.

I "Vår föda", "Advokat eller arvinge" samt i "Hugsvalad och stärkt" har Ordet huvudsakligen en annan funktion. Här undervisar han om Ordet och karakteriserar det.

När EG i "Vår föda" skiljer det inre Ordet från det yttre innebär detta att han ger det inre Ordet en betydelse som inte direkt framgår av dess innehåll. Han spiritualiserar med andra ord Guds ord. Och han gör det med stöd av en massiv biblisk tradition.¹ Tydligast lutar sig EG här mot Paulus. Utifrån sett kan man säga att han konstruerar en betydelse som inte ges av sig själv vid innanläsning av själva texten.

Vid närmare eftertanke lär all bibeltolkning ha drag av spiritualiserande konstruktion. Detta redan i och med det faktum att man i kristen tradition låter Bibeln hållas samman av Kristus. Denna Kristi roll är långt ifrån självklart vid läsning bokstav för bokstav, ord för ord och bibelbok för bibelbok.

EG förutsätter i "Advokat eller arvinge" förbindelse mellan det inre och det yttre Ordet. Det ena skiljs från det andra beroende på hur man läser. De som läser Ordet som ett tilltal från en vän får del av det inre Ordet, de som analyserar det rationellt, av det yttre. De som har relation till Ordet blir välsignade av Ordet, de som, typ bibelkritikerna, saknar en sådan relation, får kunskap om Ordets innehåll, inget mer.² I "Hugsvalad och stärkt" läser de troende följdriktigt Guds ord som uttryck för Guds kärleksrelation till

¹ Jämför med Halldorf 2012 s 210 ff, 224 och Halldorf 2005 (Keryx)

² Relationen till Gud förutsättningen för att förstå Bibeln. Halldorf 2005 (Keryx)

sina barn. Kort sagt, inställningen till Ordet avgör om Ordet blir ett inre ord eller ett yttre.

Ordet personifieras på ett märkligt sätt av EG. Av Ordet blir Ordet/Anden. Ordet/Anden både skapar och uppehåller det andliga livet. Därför skall Guds ord vara den kristnes ledsagare såväl till vardags som till söndags. Detta gör det nödvändigt att varje kristen dagligen hämtar sin andliga näring från Ordet genom egen bibelläsning. Bokstavligt talat skall den kristne alltid ha Guds Ord i fickan.¹ Allt detta i enlighet med den trostolkningstradition som EG stod i. Artonhundratalets massspridning av biblar står i detta sammanhang.

I "Vår föda", "Advokat eller arvinge" och "Hugsvalad och stärkt" får vi exempel på hur en nivå stöttar den andra. På den ena nivån, den stöttande, finns predikanterna, här representerade av EG, på den andra de bibelläsande troende. Predikanterna stöttar med anvisningar och råd de bibelläsande troende. Jag föreställer mig att dessa anvisningar kan jämföras med Paulus anvisningar i sina huvudbrev. Paulus förutsätter det nya livet hos dem han skriver till. Hans påbud hjälper dessa att gå den väg de redan fått del av. På motsvarande sätt här: EG betvivlar inte att det är nödvändigt att de troende läser Bibeln. Bibelordet ger dem den näring som är nödvändig för deras andliga liv. I sina anvisningar hjälper han kristna, i det här fallet nyomvända kristna, att ta vara på de möjligheter de redan genom tron äger.

EG är i detta stycke långt ifrån originell. Synen på Ordet som det för tron bestämmande har EG gemensam med alla andra i den egna fromhetstraditionen. I denna har synen på vad Bibeln innehåller och betyder bestämts genom otaliga predikningar och i otaliga samtal. Dessutom byggs kunskapen om Guds ord på genom ständigt ny förkunnelse. EG:s *Samlade Skrifter* är exempel på sådan förkunnelse.

Med en stark bibeltolkningstradition bakom ryggen gick således de väckelsekristna in i sin bibelläsning. Jag föreställer mig att deras bibelläsning och bibelförståelse i långa stycken var besläktad med den bibeltolkning som EG presterade. Den byggde liksom hans i sin grundstruktur på bibliska kärnord och bibelförankrade föreställningar. Burna av dessa var det fullt tillräckligt med enbart ytlig överensstämmelse mellan bibelordets då och den kristnes nu för att den kristne skulle känna sig gripen av det ord han eller hon läste. Åtminstone var det så för EG. Om det vittnar bibelbruket i hans *Samlade Skrifter* alldeles entydigt.

Återstår bara en sak, detta att EG och med honom hela den väckelse han tillhörde, hävdade att Bibeln, som Guds den fullkomliges ord, också det var fullkomligt. I "Advokat eller arvinge" lyser denna övertygelse fram i EG:s

¹ D V

kritik av kristna som låtit sig påverkas av den framväxande bibelkritiken. Genom denna sin utgångspunkt stänger han för alla resonemang med bibelkritiskt förtecken. Också i detta stycke var EG sin tradition trogen.¹

4 Ordets två funktioner

(Utdrag ur En konungs brud, En furstlig Ande, med bibelhänvisningarna utskrivna)

Den sanna kristendomen är liv. Och detta liv är i Guds Son. Han gav sitt liv i döden, på det att vi skulle hava liv och över nog (Joh. 10);

Jag har kommit för att de skola hava liv och övernog. Joh 10:10

¹¹Jag är den gode herden. En god herde giver sitt liv för fåren. Joh 10:11

och när gudslivet bröt fram genom Människosonens brustna hjärta, då började världens pånyttfödelse. — — Saliga äro de, som äro födda icke av sedlig kraft eller mänskligt inflytande utan av Gud. Joh. 1:13.

¹³och de hava blivit födda, icke av blod, ej heller av köttlig vilja, ej heller av någon mans vilja, utan av Gud. Joh 1:13

»De skola icke smaka döden till evig tid, och de skola ej förgås evinnerligen. Jag giver dem evigt liv.»

²⁸Och jag giver dem evigt liv, och de skola aldrig någonsin förgås, och ingen skall rycka dem ur min hand. Joh 10:28

Genom ny födelse ha, vi kommit i frändskap med det himmelska, och den himmelska världen står ej främmande för oss. Vi hava icke fått denna världens ande utan den ande, som är av Gud, att vi må känna det som blivit oss skänkt av Gud (1 Kor. 2:12).

¹²Men vi hava icke fått världens ande, utan den Ande som är av Gud, för att vi skola veta vad som har blivit oss skänkt av Gud. 1 Kor 2:12

¹ Så var det och så förblev det långt fram i tiden. Se Dahlén 1999

Och medan världsmänniskan söker det förgängliga, får jag leva med Kristus i det himmelska och förvandlas genom ändlösa härligheter, som jag nu endast delvis kan fatta. Och huru tätt jordens skuggor falla, omtöcknas aldrig nådens tron, där Herren själv tronar över oss med kärlekens längtan.

¹⁸Men vi alla som med avhöljt ansikte återspegla Herrens härlighet, vi förvandlas till hans avbilder, i det vi stiga från den ena härligheten till den andra, såsom när den Herre verkar, som själv är ande. 2 Kor 3:8

¹⁶Låtom oss därför med frimodighet gå fram till nådens tron, för att vi må undfå barmhärtighet och finna nåd, till hjälp i rätt tid. Hebr 4:16

Då han blickar ned på oss, äro vi hans i tillbedjande kärlek. Livet är Kristus. Vår lust är hans umgänge. Vår enda passion är Jesu kärlek. Vårt levnadsmål att vinna honom. Lovad vare han!

I detta kapitel tvingas jag göra det jag tidigare inte gjort. Jag tvingas fylla i där de direkta beläggen saknas. Varför göra det? Borde inte det som direkt kan beläggas räcka?

Saken är den att Emil Gustafson menar sig bygga allt han säger på Guds ord. Han vågar i princip inte yttra sig om han inte tror sig ha Ordet med sig. Men han talar inte i klartext om varför och i vilken mening. Visserligen har han i *Brev till nyomvända* redovisat sin syn på Skriften och Skriftens funktion. Denna redovisning, som jag tog upp i förra kapitlet, ger dock inte svar på alla frågor. Framför allt berörs inte Guds ord som ett levande ord tillräckligt tydligt. Inte heller predikantens förhållande till Ordet. Det är när det gäller predikantens roll som jag fyller i och tydliggör.

Mina tankar hämtar jag i detta kapitel från *En Konungs Brud*. Låt oss kalla denna skrift kronan på verket. När den i slutgiltigt skick gavs ut 1898 förelåg därmed hela EG:s budskap samlat i en enda skrift. Genom att denna skrift återspeglar helheten och dessutom är lika "citattät" som allt annat i *Samlade Skrifter* lämpar den sig för en separat genomlysning utifrån bibelbruket. En speciell bonus är att *En Konungs Brud*, förutom att vara typisk, också är speciell. Höga Visan kommer i centrum och han läser denna kärlekssång allegoriskt.

I *En Konungs Brud* förutsätter EG som han alltid gör att Den Heliga Skrift är ett levande Guds ord där budskapets *då* bibehåller sin kraft i tillvarons *nu*. Detta såvida Ordet är riktat till trons folk och att de troende tar till sig

detta Ord som ett tilltal och sedan handlar utifrån detta tilltal. Sanningen bevisas i bruket, hävdade EG.

Vad EG inte talar högt om är sin egen delaktighet i förmedlingen av det levande Ordet. Detta genom att välja ut vad som skall lyftas fram och sedan hantera det av honom utvalda Ordet. Men att denna delaktighet är ett faktum lär ingen förneka

Aldrig någonsin, vare sig i *En Konungs Brud* eller i någon annan av hans *Samlade Skrifter*, tycks EG tvivla på sin förmåga att rätt förmedla Guds ord. I det stycket har han en obegränsad tilltro till sin av Gud givna förmåga. Däremot kritiserar han andra predikanter för att handha Ordet på ett felaktigt sätt. Detta genom att använda Ordet för att upphöja sig själva i stället för att upphöja Gud. EG tycks mena att den predikant som ställer sig under Guds ord därmed också hamnar rätt i sin förmedling av Ordet. Detta förutsatt att förkunnaren ser sig själv som en del av det Ord han förkunnar. Så snart han överger den positionen förvandlas Ordet till ett redskap för något annat och då blir allt fel om så orden är de rätta. Om detta talar han i klartext i bland annat *Jag fann honom icke*.

Till detta behöver läggas att det Ord förkunnaren ställer sig under är ett Ord från den Gud som äger all makt och som samtidigt är uppfylld av fullkomlig kärlek. Den grundpositionen får aldrig den förkunnare överge som är satt att förmedla Guds ord. På den punkten kompromissade EG aldrig.

När EG förkunnade riktade han sig genomgående till kristna i behov av andlig förnyelse. Dessa måste besinna att förutsättningen för kristet liv ligger i reservationslöst "överlämnande" och absolut "lydnad". De får höra att lidanden och umbäranden kommer från Gud och ingår i Guds fostran av sina barn. De som tar del av *En Konungs Brud* får framför allt klarlagt för sig att levande tro är att leva ödmjukt i ett innerligt och ömsesidigt kärleksförhållande till Herren och att det sanna livet inte kan vara något annat än "livet i Guds son".¹

Frågan är nu hur EG i den förkunnelse som *En Konungs Brud* i slutändan ändå måste betecknas som, hanterar bibelordet. Varifrån hämtar han sina citat? Vad i Bibeln *grundar han sin bibeltolkning på*, var hämtar han material för att *befästa denna sin bibeltolkning* och vad kan rimligen främst ses som *belägg* som visar att den angivna vägen är den rätta? Naturligtvis går det ena in i det andra, men det är ändå en framkomlig väg att ställa just dessa frågor.

Jag har funnit att hänvisningarna till Moseböckerna liksom till Höga Visan dominerar i *En Konungs Brud* och att Gamla testamentet även i övrigt är flitigt använt. I Nya testamentet dominerar hänvisningarna till

¹ Se bl a A II1

Johannesevangeliet men det är bredd på citaten även från synoptikerna och Paulus. Jag har räknat samman hela 28 kärnord hämtade från Hebreerbrevet.

Själva utgångspunkten för hela framställningen i *En Konungs Brud* är relationen Gud – människa. Men inte människan i allmänhet utan den människa som blev till genom Ordet och därigenom redan i skapelsen blev förbunden med Gud. Det är också den människa som Gud i Hosea bok ropar bevekande till: ”Vad skall jag taga mig till med dig Efraim? vad skall jag taga mig till med dig Juda?” (Hosea 6:4)¹

Grundläggande för framställningen är vidare Abrahams offer i 1 Moseboken kapitel 22, ett av EG:s älsklingsmotiv. Detta offer låter EG exemplifiera den kompromisslösa lydnad som är själva förutsättningen för människans återupprättelse.²

När gudsrelationen sedan är upprättad via kamp, lidande, överlåtelse och lydnad får den kristne del av gudomlig kraft. Exempler på denna av Gud givna kraft hämtar EG helst från Gamla testamentets gudsmän och heliga.

Sin tanke att Bibeln är liv och förmedlar liv har EG i första hand fått från Johannesevangeliet (exempelvis Joh 10:10).³ Detta evangeliums tal om Jesu innerliga förening med Gud och lärjungarnas kärleksrelation till sin mästare blir till sanningar där även samtidens kristna är inkluderade via Ordet. Hänvisningarna till Johannesevangeliet kompletteras med kärnord, främst från Hebreerbrevet, men även i mängd från synoptikerna.

För att ta hänvisningarna till Johannesevangeliet i ett sammanhang, förbinder EG via Johannesprologen skapelsen via Ordet med Kristus. Jesu samhörighet med Fadern exemplifieras i andra citat, i åter andra visas att denna förbindelse i förlängningen även gäller lärjungarna. Det betyder att också dessa blivit dragna in i den gudomliga sfären. Andra från Johannesevangeliet citerade bibelord visar att lärjungarna är menade att leva som Guds barn, och att de genom Anden har möjlighet att få del av kunskap om Sanningen.

Denna förbindelse Gud – Kristus – lärjungen innebär att Jesu lärjungar i sin förbindelse med Jesus är delaktiga av liv, i slutändan evigt liv. Jesu offer, en gudomlig kärlekshandling, skedde för deras skull och leder till de utvaldas helgande och förhärligande. EG hänvisar här, liksom genomgående i sina *Samlade Skrifter*, till vetekornets lag. Livets väg går från död till uppståndelse. Allt hämtat från Johannesevangeliet.⁴

Jag har valt att i detta kapitel betona Johannesevangeliets centrala plats. Förkunnelsens funktion blir på den grunden att ge gudomligt liv vidare.

¹ Se A I 1

² Se A II 2

³ Se A II 1

⁴ Se Samtliga bibelord

Bibelordet från Johannes, "I Ordet var liv och livet var människornas ljus" (Joh 1:4)¹ var för honom ett uttryck för det liv som finns i Ordet och som förmedlas till de troende i och genom Ordets förkunnelse.

Speciellt för *En Konungs Brud* är att Höga Visan genom rader av styrande citat får sätta agendan. Denna bok handlar nämligen om just det rubriken lovar, om en Konungs Brud. Det betyder i sak den kristnes kärleksförening med Gud/Kristus. Om denna kärlek talas det, jag vet inte hur många gånger i *En Konungs Brud*.

Vad EG gör är att han genom allegorisk tolkning förändligar Höga Visans kärlekslyrik. Höga Visans kärlekssånger blir till Guds kärleksrelation till sina barn. Vi känner igen detta sätt att uttrycka Guds relation till de sina från profeterna Jesaja och Jeremia. I Nya Testamentet tillämpas kärleksrelationen på Kristus, där uttryckt som brudens förbindelse med sin brudgum. Bruket av Höga Visan fördjupar i *En Konungs Brud* EG:s betoning på innerligheten i relationen Gud/Kristus och den kristne. I *En Konungs Brud* leder detta till att släktskapet mellan himmelsk och erotisk kärlek blir uppenbar, någon gång t o m antydd av EG själv.² Också denna omtolkning av Höga Visan som EG konsekvent genomför, står i det livgivande Ordets tjänst. Den förstärker Ordets funktion av liv. I övrigt fullföljer EG i *En Konungs Brud* tankelinjer som väl känns igen i dennes övriga skrifter.

Också det bibelmaterial i *En Konungs Brud* som varken är hämtat från Johannesevangeliet eller anspelar på Guds ord som liv har jag valt att se relativt Ordets funktion som just liv. Jag påstår att dessa bibelord mer syftar till att bidra till livet än vara ett uttryck för detta liv. De skall mer vara de medel som behövs för att göra livet möjligt än ett uttryck för livet självt. Jag vet mycket väl att denna renodling inte håller fullt ut. Även medlen har del av Ordets liv. Bara så att "medelsfunktionen" väger över.

Henrik Ivarsson skiljer i sin avhandling, *Predikans uppgift*,³ mellan Luthers förkunnelse, där Ordet ses som ett levande och verkande ord och pietistisk, hänvisande förkunnelse. Den pietistiske förkunnaren delar inte ut frälsningen, han hänvisar till den i sina maningar till omvändelse. Denna observation belyses enligt min mening i *En konungs brud*, där Ordet rent faktiskt har dubbla funktioner. Å ena sidan skall det bidra till livet, å den andra vara ett uttryck för samma liv.

Det flödar som sagt av citat från Johannesevangeliet i *En Konungs Brud*, hela trettiofem stycken om jag räknat rätt. Hebreerbrevet är inte långt efter med sina tjuguåtta. Jesu förhållande till Gud tydliggörs av EG genom hänvisningarna till just Hebreerbrevet. Dessutom framträder med stöd av citat från detta brev, Jesu rättfärdighet, hans mänsklighet, förlåtelse,

¹ Se A II 1

² Se A III 4

³ Ivarsson 1956

försoning och medlidande, men framför allt att hans offer kommer människan till godo. Dessutom lär oss Hebreerbrevet enligt EG:s citat att Jesus gör Guds vilja, att han är en förebedjare och att hans prästadöme är fullkomligt. Dessa citat, i andra sammanhang kallar jag dem kärnord, ser jag som de medel EG använder för att klargöra vem Jesus var, vad han gjort och vad han gör. I den egenskapen laddar de bildligt talat Guds levande ord med ytterligare innehåll. De bidrar till Guds ords liv.

Hänvisningarna till 1 Moseboken 22 om Abrahams offer av Isak har en liknande funktion. Dessa skall kvalificera det levande gudsordet som EG förkunnar. Patriarkernas och gudsmännens exempel, ett älsklingstema för EG, syftar till att visa på förutsättningarna för det nya livet och den väldiga kraft som ligger förborgad i detta nya liv. Den lidandesgrammatik som EG hämtar från 2 Korinthierbrevet förbinder livet med lidandet, om jag tillåts fortsätta på samma linje.

Ett kärnord från Filippierbrevet nämligen Fil 2:12 f väger tungt även i detta sammanhang.¹ Det lär oss att arbetet på vår frälsning inte innebär tro på något slags självfrälsning. Gud är nämligen den som verkar både vilja och gärning. Överfört till tanken på Guds levande ord; det är inte vi som bär Ordet, det är Ordet som bär oss. Så förstått belyser det EG:s hållning till Ordet.

Slutligen konstaterar vi, när vi ser till helheten, att bibelbruket i *En Konungs Brud*, liksom i allt annat EG skrivit, vilar på två fundament. Dels vilar det på föreställningar om Guds storhet och suveränitet, dels på tankar där Guds/Kristi kärlek till och samhörighet med sina barn (de kristna) träder fram. Även dessa fundament har en tjänande funktion i EG:s framställning. De skall ingå som bas i det Ord som är liv och som förmedlar vad det förkunnar.

5 Betingad sanning eller absolut?

(Utdrag ur I Guds skola, Lockad ut i öknen, med bibelhänvisningarna utskrivna)

Lidande Guds barn! Knorra ej, då han för dig förbi Elims källor ut i den brännheta öknen, där du måste leva av dagens manna och söka skydd i skuggan av hans eld- och molnstod.

¹ Se A II 2

Och de bröto upp från Mara och kommo till Elim; och i Elim funnos tolv vattenkällor och sjuttio palmträd, och de lägrade sig där. 4 Mos 33:9

Detta är vägen till ditt Kanaan, och medveten om att Israels klippa, följer dig, må du aldrig låta vilddjurens rytande avskräcka dig; utan vila som barn vid hans hjärta,

och alla drucko de samma andliga dryck — de drucko nämligen ur en andlig klippa, som åtföljde dem, och den klippan var Kristus. 1 Kor 10:4

högtidligen bekännande vid varje steg framåt: »Jag tror på den helige Ande!» Kasta dig, så tung du är, på den, som sade: »kom»! och stöd dig emot hans egen försäkran: »Jag vill visa dig.» (Apg. 7:3; 1 Mos. 12:1.)

...och sade till honom: 'Gå ut ur ditt land och från din släkt, och drag till det land som jag skall visa dig.' Apg 7:3

Och HERREN sade till Abram: "Gå ut ur ditt land och från din släkt och från din faders hus, bort till det land som jag skall visa dig. 1 Mos 12:1

Så länge vi bära adamsnaturen, synes öknen vara mer tjänlig för odling av barnatro och gemenskap med Gud än glädjens paradiset. Ty likasom örnen genomborras av jägarens kula, medan han njuter av havet nedanför sitt höga näste, så har mången kristen tagit skada till sin själ under medgångens dagar.

Skriften *I Guds skola* publicerades år 1900 alltså samma år som Emil Gustafson dog. Den består av fristående artiklar i *Trons segrar*, publicerade 1894, 1895 och 1896. I två av artiklarna, "Majsnö" och "Lockad ut i öknen", är uppmärksamheten riktad på lidandet i Guds hushållning, detta utifrån allt det outhärdliga som kan drabba även Guds barn. I "Tankar vid mjölskäppan" reflekterar EG över kristenlivets villkor. Gud handlar inte som vi förmodar.

Jag skall i slutändan av detta kapitel lägga fram och motivera mina förmodanden om drivkrafterna bakom EG:s utläggning. (Därav rubrikens "Betingad sanning") Mot detta ställer jag den föreställningsvärld som EG frammanar i samma skrift. (Därav rubrikens "absolut") Jag inleder med ett kommenterande referat.

Lidandet i alla dess former fullkomligt överföll EG. Det framgår med all möjlig tydlighet i "Majsnö". För att demonstrera detta har jag nedan ur

innehållet i "Majsnö" listat allt det svåra som drabbar eller kan drabba Guds barn. Här ett urval taget direkt ur texten.

Aga
Bedrövelse
Bruten mast
Död
Eld och vatten (som en kristen tvingas gå genom)
Felslagna förhoppningar
Förmultnande
Försvinna, (själv försvinna för att Jesus skall bli de troendes föremål)
Gisslan
Grusade förhoppningar
Gråt
Jämmerdal
Krossas mellan stenarna
Krossat hjärta
Lidande
Malas (självförtröstan måste malas ner)
Mista livet
Opereras
Prövningar
Rivna segel
Smal väg
Sorg (oväntad)
Sorgens dimma
Svårigheternas hav
Sväva mellan dödens bränningar
Sörja
Trång port
Tårar
Öken

I "Lockad ut i öknen" är EG om möjligt än mer hjärtskärande i sin beskrivning av det onda en kristen kan råka ut för.

En troende moders son drunknar,
vännen dör,
missräkningar,
sjukdomsfall,
olyckshändelser,
framtidsutsikterna stängs av,

du blir misskänd trots att du inget ont gjort,
maken dör,
ungdomsbruden rycks bort,
den kristne drabbas av utsäglig ångest,
sorgen fördunklar tillvaron.

Kort sagt, den kristne, inklusive EG själv, kan drabbas av ett utsägligt lidande och olidlig smärta. Till detta förhåller sig EG utifrån sin orubbliga tro att Gud är både allsmäktig och kärleksfull. I Gud finns ingen brist, det är ju hans fasta tro. Lika visst är att Bibeln har svaren på livsfrågorna. Följaktligen flödar det både i "Majsnö" och i "Lockad ut i öknen" av tillämpliga hänvisningar till bibeln när han skall ta ställning till de kristnas lidande och olyckor.

"Majsnö" inleds med för ändamålet tillämpliga bibelallusioner. (Svårighetens hav 2 Mos 14:21, Trång port Matt 7:13, Jakobsstegen 1 Mos 28:12). I fortsättningen citeras Abrahams prövningar, liksom Josefs. Den av olyckor och förluster drabbade Job ställs fram som förebild. Framför allt lyfter han fram "Smärtornas man", han som miste sitt liv för "min skull". Därtill belägger lämpliga kärnord från såväl Gamla testamentet som Nya svårigheternas och lidandets plats i Guds hushållning. Allt framtaget för att visa varför Gud låter det onda drabba Guds utvalda.

Även i "Lockad ut i öknen" mängder EG framställningen med bibelord som visar varför Gud handlar som han gör. Här citerar han nästan uteslutande från GT. Går vi till "Tankar i mjölskäppan" flödar det av bibelcitater som belägger den gudomliga sanningen att lidande och svårigheter leder över i välsignelse.

Så långt bibelreferenserna. Nästa steg i denna redovisning är EG:s uttolkning av de citerade bibelställen.

I "Majsnö" framställer EG lidandet som en del av kristna livets grundform. Han visar på lidandets välsignelser men han erkänner också allt ont som lidandet för med sig. Överraskande påstår EG att forntidens heliga (Abraham, Job m fl) haft uppgiften att "undersöka livets farvatten för kommande generationer". De har fått sätta sitt liv på spel och gå genom vatten och eld för vår skull. Genom att uppmuntras av deras exempel orkar vi behålla vårt hopp i prövningarna, hävdar EG.

I "Lockad ut i öknen" gör EG:s anspråk på att äga full insikt i Guds avsikter. Vad det än må vara för ont som drabbat den kristne förutsätter EG en frälsande avsikt. När han förklarar ond bråd död med Guds kärlek upplevs han av mig som stötande i sin benhårda konsekvens. Eller vad sägs om följande sagt till de drabbade; "Dina tankar ett barns, hans eviga uppsåt är en konungs tankar, en älskande faders väl genomtänkta plan".

I "Tankar vid mjölkskäppan" talar EG om att Gud handlar mot naturen, att det tillhör människans fostran att inte se nästa steg. Och han hävdar att döden och förkrosselsen är en oundgänglig utgångspunkt för kristet liv. Samtidigt innebär tron att ta "ett språng i mörkret och falla i den eviges armar". Det betyder att EG i klartext erkänner att Gud inte handlar mänskligt rationellt och att en kristen omöjligen kan ha hela bilden klar för sig.

Nu till mina egna reflexioner. *I Guds skola* är formellt sett inte förkunnelse. Det är undervisning i tryckt form riktad till trons folk. Ursprunget i förkunnelse är dock omisskännligt. Det som förmedlas har drag av det levande Ord som är förkunnelsens signum. Detta leder till att EG i de tre artiklarna i *Trons segrar* proklamerar sanningen, han frågar sig inte fram, söker inte efter Guds mening när denne låter olyckan drabba sina älskade barn. Han talar med gudomlig auktoritet om hur det är. Hans sanning är absolut.

Som jag förstått EG ligger bakom de entydiga svaren ytterst EG:s själva grunddogm som han aldrig viker från, att Gud på en och samma gång är både allsmäktig och fullkomlig i sin kärlek. I det här fallet leder denna övertygelse till att han konsekvent raderar ut frågetecknen kring en kristens lidande. I slutändan hamnar allt i Guds kärleksvilja. Gud tuktar för att upprätta. EG:s utläggning, som den framstår *I Guds skola*, får på den grunden något av självklarhet över sig. Att radera ut frågetecknen blir kort uttryckt i detta sammanhang hans sätt att trösta sig själv och sina lidande medsyskon.

Så långt den av EG hävdade absoluta sanningen. Min sanning då, den av omständigheterna "betingade sanningen", hur ter sig då denna? Som jag ser det tvingade verkligheten fram EG:s sökande och hans finnande. Att allt talar för att omständigheterna i grunden påverkade EG:s upptäckt av lidandet i Guds hushållning.

Och att spåren av denna, låt mig kalla den "betingning," suddats ut av EG:s orubbliga tro på Guds allmakt och kärlek. Tron på denna Guds allmakt och kärlek satte *I Guds skola* P för alla bekännelser i den riktningen. Det var Guds absoluta sanning han proklamerade. Han hade i detta sammanhang inte rum för en av omständigheterna betingad sanning. Det skulle ha rubbat hans tilltro till Gud.

I andra sammanhang behövde han inte väja för omständigheterna. Det kommer fortsättningen att visa. I grunden var nämligen EG en inkännande man med känsla för sin omgivning. Regelstyrd var han sannerligen inte. Regler för sin egen skull hade i honom ingen vän. Mera därom i den fortsatta framställningen.

6 Djävulen skjuts åt sidan

(Utdrag ur Evighetsljus på mörka moln, Utvalda tjänare i mörka moln)

Gud har befallt hela världen och alla ting att tjäna hans barn. Och allt samverkar under Guds överinseende till befrämjande av hans syften med de heliga. Till och med djävulen måste tjäna såsom hantlangare i den store läkarens apotek, bereda nyttiga pulver och hälsobringande mixturer åt Guds barn. Onda människor äro den gode herdens vallhundar, som driva Guds barn närmare Gud. Och under flykten skyddar han dem med sin käpp och stav.

Allt kretsar kring Guds fullkomlighet i Emil Gustafsons föreställningsvärld. Redan en noggrann sortering av innehållet efter temata i EG:s *Samlade Skrifter* visar detta med all möjlig tydlighet.¹ Aldrig någonsin viker EG från övertygelsen om denna Guds fullkomlighet. Inga men, inga frågetecken, ingen tvekan när EG förkunnar. Allt i tillvaron står under Guds välde och är relaterat till Gud. Allt har sin förklaring i Gud. Allt skall relateras till Gud. Alla aspekter av livet har med Gud att göra och måste ses utifrån Guds herravälde över himmel och jord. Guds givande är tillvarons själva livs- och utvecklingsprincip. Allt som sker är kopplat till vad Gud gör/tillåter. Hans plan för människan, ja för hela sin skapelse är i sin fullkomlighet förutbestämd. Detta betyder inte att Guds handlande alltid kan förutses. Guds vägar överraskar ofta, noterar EG. Men aldrig någonsin viker EG från övertygelsen om Guds fullkomlighet. Denna tar sig uttryck i verkligheten och tydliggöres i Skriften. Av detta följer att människans och naturens själva förutsättning är Guds givande och vårt mottagande.² Allt har Gud i sin hand, det onda som det goda.³

Till Guds fullkomlighet hör en lika undantagslöst gällande kärlek. Aldrig ett ögonblick ger EG upp tanken på Guds *fullkomlighet* och i kombination med denna hans *kärleksvilja*.⁴ Den är ett med Guds fullkomliga väsen.

Denna kärleksvilja tar sig uttryck i en innerlig kärlekens relation inom gudomen,⁵ av EG i *En konungs brud* kallad den gudomliga undergivenheten. Även människan som från begynnelsen är befryndad med gudomen är

¹ Sortering Gud

² C II 4

³ B 10

⁴ B 9

⁵ A IV 4

indragen i denna kärlekens relation där Kristus är undergiven Gud och människan i sin tur undergiven Kristus.¹

Guds kärlek är allomfattande. Minsta lilla frö vittnar om den.² Omsorgen om människan ser EG som en fullkomning av denna kärlek. Detta eftersom människan enligt 1 Moseboken 1 och Johannesevangeliets prolog är skapad till Guds avbild och i själva skapelsen förbunden med Kristus. Människan blev ju till genom ett ord från Gud (Ordet = Kristus). (Joh 1) Som Guds avbild, skapad genom Ordet/Kristus till Guds avbild hör hon samman med Gud och endast i Gud/Kristus äger hon liv. ”Skild från honom är människan död, ty livet är i Guds son”.³ Till denna Guds kärlek till sina barn återkommer EG ständigt.⁴

De första människornas avfall tar EG aldrig upp till behandling, däremot utgår han från detta avfall. Genomgående talar han om en Gud som inte övergett sina barn trots deras genom avfallet förvända liv.

Så långt inget direkt som sticker ut i denna sammanfattning av EG:s hållning. Guds ära och människans ovillkorliga lydnad under Guds vilja och beslut förutsätts i hela Bibeln, så EG är väl förankrad i sitt synsätt.

Predikanter har i alla tider förbundet Guds fullkomlighet och allmakt med Guds kärlek. De flesta förkunnare låter allt i himmel och på jord bero av Gud, förkunnar människans höga ställning utifrån avbildstanken och ser frälsningsverket som en gudshandling. Det är att EG undantagslöst driver sin övertygelse om Guds allmakt till sin spets som gör honom speciell. Han aktualiserar den ständigt genom att konsekvent handskas med Guds ord som ett levande gudsord med det levande gudsordets fulla verkningskraft. Så här kan det låta när EG sjunger ut sitt hjärtas mening.

Kristendomen är icke åskådning utan liv. Vad namn vi burit, vad rykte vi fått i världen betyder föga. Äga vi liv? Ett stort förtroende är gott, om det vinnes genom ett verkligen heligt liv, — det är en dyrbar rikedom, som vi med fruktan och bävan må förvalta till Herrens fördel, men vari vi icke må förälska oss och glömma livet, hjärtats ställning inför Gud.⁵

Att vara kristen innebär alltså att vara indragen i, t o m delaktig i, ett livsflöde, inte bara ett åskådningsflöde. I detta livsflöde råder Gud och där förverkligas Guds vilja. Detta hade EG klart för sig. Om detta vittnar redan citatet ovan från den tidiga skriften *Dova klockjud*.⁶

¹ A IV 4. C III 3

² C I 4

³ A III 3 A IV 4

⁴ A III 1, A III 2, A III 3, A III 5, CI 3, C I 4, CIII 1, CIII 2

⁵ F VII

⁶ F VII, ursprungligen en artikel publicerad år 1889 i Svenska Posten.

Guds allmakt och kärlek, förvaltat av Guds barn, blir därmed en reell verklighet redan i den församling och det samhälle som EG levde i och detta med vittgående konsekvenser. I de kapitel som följer får jag gång på gång anledning att återkomma till detta. Redan här skall jag ge två belysande exempel.

En Gud som i sin allmakt och kärlek uppfyller allt i himmel och på jord skapar inte förutsättningar för att tala om partnerskap människa – Gud. Allt beror ju av Gud och en människa har inget eget att tillfoga. En kristen som tror sig göra något för Gud är fel ute, menar EG. Hon skall inte tro att hon genom sin kärlek tjänar Gud. Kärlekens källa är ju Gud. Att älska Gud är att ge Gud något som redan är hans. Först i Gud kan en människa verka för Gud. Vägen till Gud går därför genom självutgivande. Överlåtelse till Gud är själva förutsättningen för ett liv i Gud. Med denna överlåtelse inleds livet i Gud och fortsatt överlåtelse blir en nödvändighet för att kunna stå i Guds tjänst. Denna tankeräcka återkommer i ständigt nya variationer i EG:s förkunnelse.¹

Påfallande är hur Guds storhet förminskar djävulen. Denne skjuts konsekvent åt sidan. När EG ändå lyfter fram honom kan det låta så här:

Gud har befallt hela världen och alla ting att tjäna hans barn. Och allt samverkar under Guds överinseende till befrämjande av hans syften med de heliga. Till och med djävulen måste tjäna såsom hantlangare i den store läkarens apotek, bereda nyttiga pulver och hälsobringande mixturer åt Guds barn. Onda människor äro den gode herdens vallhundar, som driva Guds barn närmare Gud. Och under flykten skyddar han dem med sin käpp och stav.²

Guds utvalda (benämningen växlar hos EG. Även begreppet helgon³ förekommer för att betona att han menar överlåtna kristna) betjänas alltså av djävulen. Men inte endast av honom. Allt skapat, inklusive onda och illvilliga människor står på ett eller annat sätt i de utvaldas tjänst. Gud använder sig också av opersonliga makter, som missräkning, sjukdom, död. Även dessa makter räknar EG in bland Guds tjänare. Deras tjänst består i att förena de utvalda med Gud. De utvaldas förnedring syftar till deras upphöjelse.⁴ Djävulen desarmeras alltså genom att föras samman med allt som står Guds barn emot. Placerad där tvingas han medverka i Guds frälsningsverk.

¹ Genomgående i Samlade Skrifter, sammanfattat i A I 2. Halldorf talar i detta sammanhang gärna om kvietismen i EG:s teologi. Halldorf 2012, s 203, 112, 114, 191, 146. Om att ingenting sker utanför Guds kontroll samtidigt som Gud är kärleksfull. Halldorf 2012 s 227

² B 10

³ Se även Halldorf 2012, s 111

⁴ B 10

Inte tal alltså om djävulen som en makt jämförbar med Gud. För de kristna blir han istället en Guds tjänare. Detta får dock inte förleda oss att tro att EG tar lätt på synd och ondska. Synden ser han som en ödeläggande pest. Den är

en till majestät förklädd djävul, en spion i änglagestalt, som planlägger de kristnas undergång... ¹

Denna undergång blir oundviklig när en människa skurit av förbindelsen med Gud. Något värre än detta finns inte. Att skära av förbindelsen med Gud blir i EG:s föreställningsvärld det definitivt onda.

Man kan inför allt detta slås av EG:s höga anspråk. Han ger intrycket av att tro sig äga hela sanningen om Gud. Allt sägs med den högsta grad av säkerhet.

Detta måste ses mot bakgrund av att hans tankar är sprungna ur förkunnelse. Det är den predikande EG vi har framför oss, inte den EG som väger sina ord på guldvåg. Han förkunnar för Guds utvalda och han gör det i en förkunnelse där hans egen erfarenhet, hans egen kamp och hans egna frågor tillåts vara part i målet. Det är ingen troslära EG skriver.

I denna sin förkunnelse slipper EG på allvar tampas med den generella problematiken om Guds allmakt och kärlek kontra de eviga straffen. Han kan i sin tro på den fullkomliga Guden begränsa sig till att påvisa att djävulen är en ringa tjänare satt av Gud till att uppfostra Guds barn.

Det närmaste troslära EG kommer är hans mest genomarbetade skrift, *En konungs brud*, liksom uppsatserna "Majsnö", "Tankar vid mjölkskäppan" och "Lockad ut i öknen", alla ingående i skriften *I Guds skola*.

Att EG i sin förkunnelse "låser in" Bibelns budskap i en absolut sanning om Guds allmakt och kärlek får bestämda konsekvenser. Det blir lärdomen att bevara från detta kapitel.

Tillåt mig här göra några tillägg. Tron på Gud som fullkomlig och i samma andetag fylld av fullkomlig kärlek drar med sig tron att också Guds ord är fullkomligt. Liksom Gud är fullkomlig är hans Ord det.

Vidare tvingar föreställningen om Guds allmakt förenad med hans kärlek fram tolkningsnycklar som fixerar Bibelns betydelse och begränsar tolkningsalternativen. Samtidigt tvingas EG blunda för visst som bibeln säger och ta till sig annat för att få det hela att gå ihop. Dessutom leder hans syn på Guds allmakt och kärlek till överraskande nytolkningar. Hans drastiska ord om djävulen som underkuvad och ondskan som de kristnas tjänare är exempel på detta. Slutligen visar jag i ett senare kapitel hur EG:s

¹ H I

synsätt får honom att förklara olyckorna i livet på ett för vanligt tänkande anstötligt sätt. Av olyckorna blir en Guds kärleksgärning.¹

7 Nytt liv och hårda domar

(Utdrag ur *Jag fann honom icke*, *Jag fann honom ej i det religiösa uppvaknandet*)

Vi stå delvis *yrvakna i morgongryningen* till ett bättre liv. De sanningar, som vi först på senare tiden börjat leva, äro gamla erfarenheter i Guds församling. Och likväl äro vi färdiga att pösa upp och förhävas över våra förmenta framsteg; vi, som ej allenast borde triumfera över synd och värld, utan även över sjukdomar och död. Ty därtill borde Guds församling hava hunnit, att hon kunde uppväcka de döda. Men därtill fordras mer av en *levande Kristus i en levande tro*. Men var är han? Eller, *vad berömma vi oss utav?*

Den egna upplevelsen av trons nya liv gjorde att Emil Gustafson också blev klar över vad som var förställt liv. Det ena gav det andra. På det egna vittnesbördet om det nya livet följde skarpa beskyllningar mot dem som menade sig äga detta liv, men inte gjorde det. Detta blir summan när man läser EG:s tidiga skrifter

Kristna som gjorde anspråk på att äga livet men förlorat det är något som ständigt upptar EG:s tankar. Är inte udden direkt riktad mot dessa förlorade kristna, bildar motivet kristna som förlorat sin hängivenhet undertext. Tanken på de väckelsekristnas avfall finns på endera nivån alltid med i EG:s förkunnelse. Att väckelsens ledare, predikanterna, avfallit upprör EG mer än annat

I sina tidigast publicerade skrifter, *Dova klockljud*, *Högtidliga varningsord och Jag fann honom icke*² är de kristnas avfall huvudmotiv. Från alla möjliga vinklar visar han hur det blir när man tror sig vara kristen, men där den första kärleken svalnat. Samtidigt är det i dessa skrifter som EG vittnar om sina omvälvande andliga upplevelser med dess tro på bönhörelse, underverk och samhällsrevolution.

¹ 8 När grundvalarna vacklar

² Tidigast publicerade 1889, 1892, 1890

I det här avsnittet koncentrerar jag uppmärksamheten på just dessa ovan anförda skrifter. EG vittnar alltså i dessa om sina andliga upplevelser och sin tro på de troendes kraft att göra under och skapa trons liv i församling och samhälle.

Som jag har förstått EG har dessa andliga upplevelser grundlagt hans övertygelse att kristen tro före allt annat är liv. Detta med genomgripande betydelse för hans fortsatta verklighetsuppfattning och samhällssyn. Däri inräknar jag även hans sätt att närma sig Bibeln som liv inte som lära.¹ Samtidigt tycks det finnas en förbindelse mellan dessa andliga upplevelser och skärpt blick för förlorad hängivenhet bland väckelsens ledare. Den förlorade hängivenheten upprör EG så till den grad att huvuddelen i hans tidiga skrifter handlar om detta.

EG är i de *Samlade Skrifterna* sparsmakad med vittnesbörd om sig själv.² De som förekommer är hämtade från ovan anförda tidiga skrifter. För mig är följande det centrala vittnesbördet. Passagen är hämtat från *Dova klockljud*, avsnittet "Den sälla tiden".

Var du med på de nyomvändas möte? Jag måste säga, det var en oförgätlig stund. — Stund! Vi höllo på i fem timmar, men de flögo bort, som hade de varit fem ögonblick, ingen borta, ingen sovande bland oss. Alla inför Gud, alla livs levande. Allt, vad vi kunde önska, var en evighet med Jesus. Se på dessa levande själar! Hör, vilka varma, innerligt barnsliga böner! Huru litet måste världen och de ting, som äro i världen — huru litet måste de betyda för dem! Och huru litet de tänka på »ren lära» och »biblisk församlingsordning» men huru sant och innerligt de le va ett andligt liv! Vad de älska att höra är talet om Jesus, den korsfäste.³

Om EG är sparsmakad med att tala om sig själv, desto mer generöst talar han om det nya livet.⁴ EG vittnar om att allt samlas upp i ett enda, livet i Kristus, livet i Anden.⁵ Huvudsanningarna blir så enkla att ett barn kan fatta dem. "I slutändan", skriver han,

skall vår teologi smälta ihop till detta ena: Detta är det eviga livet, att de känna dig, den ende, sanne Guden, och den du har sänt, Jesus Kristus.⁶

Märk hur väl dessa ord harmonierar med den för EG grundläggande synen på Gud som samtidigt allsmäktig och fullkomnad i sin kärlek.

När sanningen om Gud blir verklighet förväntas predikanter framträda uppfyllda med gudomlig kraft. De talar så att känsliga själar bävar,

¹ Jämför med Halldorf 2012, s 262 f

² Om andliga erfarenheter i EG:s liv, Halldorf 2012, 198-202

³ F IV

⁴ F III

⁵ F IV

⁶ F III

förkunnar EG. ¹ Om "alla kristna bleve levande och hjärtevarma, skulle skapelsen genombävas av evangeliets kraft, och lovsånger skulle då fylla rymderna från söderns palmer till nordens is" hävdar EG trosvisst. Eller, frågan är retorisk, "har evangelium förlorat sin kraft? Är den tid svunnen, då Guds församling var i stånd "att med goda gärningar nedtyta de onda människornas okunnighet?" ² Det förväntade svaret är nej.

I *Jag fann honom icke* konkretiserar han med stöd från Apostlagärningarna vad som förväntas ske i den Guds församling som lever i tron. Vi, skriver han, "borde ej allenast triumfera över synd och värld, utan även över sjukdomar och död. Ty därtill borde Guds församling hava hunnit, att hon kunde uppväcka de döda. Men därtill fordras mer av en "levande Kristus i en levande tro".³ EG efterlyser den man, vars blotta skugga är hälsa och liv? ⁴Och han talar om "bönemötet, som skakar husets grundvalar och uppfyller varje själ med den helige Ande". ⁵

EG manar på den levande tron med följande ord: "Välän, du glada tro! Bär förbundets ark framför oss genom tidsböljornas djupa vatten! Kom, sjung ned Jerikos murar! Tillstoppa lejonens mun, och gå åstad med dina tre hundra män för att slå midjaniterna, talrika som sanden på havets strand!" (Dom. 7). Och han fortsätter bedjande: "I denna gudlösa tid giv oss en profet, som med eld från himmelen bevisar, att *Herren är Gud!*" 1 Kon. 18.

Med direkt adressat till dem som lyssnar på hans förkunnelse utbrister han: "Vi hava tro. Låtom oss erövra världen för Kristus! Vi hava tro. Låtom oss i Jesu Kristi, Nasareens, namn, bjuda våra sjuka och genomvärkta stackare att stå upp!"⁶ Sin tro på det andliga ledarskapets avgörande betydelse för allt liv uttrycker EG i följande ord. "Om alla som beträdde talarstolen drevos av den helige Ande, skull vi snart få se den underbaraste tid, som jorden upplevat". ⁷

Inget tvivel om att EG i sina tidigast publicerade skrifter känner igen sig i bland annat Apostlagärningarnas vittnesbörd om trons kraft. Detta alldeles tydligt när han räknade med ett andligt genombrott med påverkan på allt och alla. "Sjuka och genomvärkta" skulle stå upp. Genom trons kraft skulle t o m döda uppstå. Hela jorden bleve förvandlad om Guds levande ord fick förvandla de troende.

Vittnesbörden om det nya livet hör samman med vad han har att säga om helgade kristna. För EG finns det enligt *Högtidliga varningsord* två slags

¹ H IV

² I III

³ I V

⁴ I V Apg. 5:15 f

⁵ I V Apg. 4

⁶ I V

⁷ I VII

kristna. Den ena gruppen består av helgade kristna. I de helgade har med EG:s ord "Guds Ande fått bränna in erfarenhetssanningar i deras liv, de är fostrade i Andens och korssets skola". Som genomstrålade av Gud är de "Gudsuppenbarare".¹

EG erinrar om vad som varit. Predikanter gjorde heliga intryck genom att i sin person uppenbara Kristus. I sig själva var dessa förkunnare varken bättre eller sämre än förut, var det viktigt för EG att tillägga. De hade nämligen inte ägt Kristus, inte förfogat över honom, men använts av sin Frälsare.²

Därmed har de facto EG också sagt något väsentligt om helgelsen. Att vara helgad är inte något en kristen äger utan något hon får i gemenskapen med Kristus. Detta något är att vara genomlyst av Kristus. Helgelsen är också något som kan gå förlorat, och som dessutom hade gått förlorat.³

Nu hade detta onda skett. Gud var inte längre det enda för de predikanter som tidigare gjorde heliga intryck på sin omgivning. De troendes överlåtelse till Gud var inte längre fullständig, inte helhjärtad. Det gudsfrånvända jaget hade börjat återta f a predikanternas hjärtan. Tron styrde dem inte längre, i stället hade predikanterna börjat styra tron. Detta kunde ske eftersom predikanterna förvandlat tron till lära och därmed också till redskap i egen hand. Förkunnarnas predikan må vara formfulländad, påpekar EG. Felet var att de med denna ärade sig själva, inte Gud. Ordet, som var ett livsflöde, hade omvandlats till lära och läran till frågor som falskeligen påstods avgöra vem som stod på Ordets grund eller inte. Av Ordet hade blivit vapen. EG fullkomligt rasar över denna utveckling. Detta genomgående i EG:s *Samlade Skrifter*

¹ H III

² H IV

³ Om helgelsen i Halldorf 2012, inom parentes mina kommentarer.

Helgelse, Gud står för det konstruktiva bidraget (hela bidraget) s 187

Helgelse, människan disciplinerar sig samtidigt som hon är oförmögen till det. Halldorf markerar motsättningen i detta synsätt (Den motsättningen konstitutiv såväl för EG som för Paulus, Fil 2 arbeta med fruktan och bävan, Gud gör verket) 188

Helgelsen enl EG en oändlig process (ett fortgående verk innebärande ständig ny överlåtelse) 178 f

Helgelsen utgick från Gud men en människa kunde aktivt helga sig genom att överlämna sig åt Gud. s 160, 174

Helgelsen var den egna kontinuerliga kampen mot personliga brister. Omvändelsen inte nog den förutsatte fortsatt fördjupning. (inte fördjupning men fortsatt överlåtelse) s 161

Helgelsen är ett fortgående och med helig överlåtelse förenadt verk, under det att rättfärdiggörelsen är en avslutad handling (citat från *En konungs brud*) s 180

Den fulla helgelsen. Kihlstedt, Gustafson och Hall tolkade den fulla helgelsen i termer av syndfrihet. s 251

EG:s möte med helgelsen s 162-170

På bred front angreps en väckelse som med tiden anpassat sig efter världens sätt att se. Kampen mot världen hade ersatts av samhällsanpassning och död, menar EG. Ingen Kristus fanns längre i familjen eller i vardagslivet. Ingen Kristus i den kristna umgängelsen. Alla sover, vanan driver. Kristus fanns ej ens i det religiösa uppvaknandet, dundrade EG. Det onda hade spridit sig som en surdeg. Inte minst på grund av att förebilderna svikit. EG går så långt att han påstår att "döda bekännare och slarvig kristendom har bidragit mer till fritänkeriets utbredande än alla otrosskrifter i världen".

Man hade kort sagt vänt Andens liv ryggen. Kärlekens innerlighet var övergiven och med den trons allt besegrande makt. Det enda motmedlet var Andens liv.¹

Skärpan i kritiken är här i de tidigast författade skrifterna skarpare, framför allt mer preciserad, än i övriga. Jag förmodar att detta berodde på att upplevelsen av det nya livet samtidigt innebar klarsynthet över vad som var förstått liv och dessutom inte skydde att i klartext tala om detta förstådda liv.

EG spelar sin vana trogen med hela Bibeln i sina bibelhänvisningar. Exemplet från Gamla testamentet överväger. Sammantaget är bibelhänvisningarna färre i de tidiga skrifterna än i övriga.

Om livet i tron och trons segervandring här fullödigt kunde beskrivas med hjälp av tillämpliga bibelord var det annorlunda med domsförkunnelsen. Nog fanns det gott om tillämpligt bibelmateriale att ta till även där, inte minst från Gamla testamentet. Bibelns domsförkunnelse behöver man inte leta efter i sitt bibelstudium. Men i detta sammanhang dög det inte att oförmedlat föra över från då till nu. Det blev en för trubbig förkunnelse. I stället fick EG citera för att sedan omvandla till egna ord för att nå slagkraft i sin förkunnelse. De egna orden blev till en "minibibelteologi" som kan formuleras i två korta satser. Livet finns i Gud/Kristus. Att överge Gud är att förlora allt.

Avslutningsvis skall å ena sidan kontinuiteten i EG:s förkunnelse konstateras. I de tidiga skrifterna liksom i stort förkunnar EG att livet finns i Gud/Kristus. Att överge Gud är att förlora allt. Guds levande ord äger sin fortsättning och konkretisering i levande kristna med makt att förvandla omgivning och samhälle.

Å den andra att det råder diskontinuitet i synen på hur Guds verk förverkligas. I de tidiga skrifterna sker detta huvudsakligen i bokstavlig bönhörelse, i under och kraftgärningar. Allt förmedlat av levandegjorda kristna. I övriga skrifter står lidandet i förgrunden. Kristna som stått fast

¹ F I, F II, F III, F IV, F V, F VI, I I, I II, I III, I IV, I V, I VI

vid sin gudsförtröstan under de svåraste prövningar är den kristna församlingens liksom även samhällets furstar.

För mig lockar denna diskontinuitet till vidare funderingar. Faktum är att 1800-talsväckelsen hade fört det med sig att hela Bibeln blivit tillgänglig i allt bredare lager av befolkningen. Och Bibeln lästes som aldrig förr, särskilt i de väckta kretsarna. Visserligen var bibeltolkningen i hög grad styrd av rådande fromhetstradition. Denna studie är en av många som visar hur. Men ändå, Bibeln hade för första gången blivit tillgänglig i hela sin bredd för en alltmer läskunnig allmänhet.

Detta faktum hade underlättat och berikat det i alla sammanhang och under alla tider oundvikliga växelspelet mellan Guds ord (i den form det vid tillfället framställdes) och de troendes egna upplevelser av verkligheten. Nu hade man till skillnad från tidigare hela Bibeln att spela med och i och med detta också vidgade möjligheter att förstå Guds tilltal på ett nytt sätt. Inte bara på nytt sätt för den delen utan också på skilda sätt. Inte bara skilda upplevelser av verkligheten öppnade för detta utan också en Bibel med sina många skiftande perspektiv och infallsvinklar. Denna Bibelns mångtydighet var ett faktum trots att väckelsetraditionens predikanter i sin förkunnelse med alla medel försäkrade att Bibeln var både tydlig och entydig. Inte nog tydligt kan detta påpekas.

EG själv är ett exempel på de öppningar som gavs. I detta kapitel har vi sett hur EG:s egen upplevelse av verkligheten, som den tedde sig i hans tidiga skrifter, ledde honom till bibelställen av viss art. Hans senare skrifter däremot lotsade honom utifrån nya livserfarenheter till andra. Resultatet blev förnyade påståenden om trons villkor och verklighetens väsen. Detta möjliggjort av en Bibel som kunde svara mot mer än en upplevelse av verkligheten.

8 När grundvalarna vacklar

(Utdrag ur Evighetsljus på mörka moln, Under åskmolnet med bibelhänvisning infogad)

I sin glödande kärlek tager han alla till buds stående medel för att krossa, rena och frigöra våra hjärtan. I de prövningar, som drabba oss, skönja vi den genomborrade handen, som vill öppna våra hjärtan genom kärlekens vidrörande.

Därefter sade han till Tomas: Räck hit ditt finger och se mina händer, och räck hit din hand och stick henne i min sida, och blif icke otrogen, utan trogen. Joh 20:27

Tydiligen se vi genom Herrens allvarliga fostran, huru ömt han älskar oss. Och själv betygar han: »Alla dem jag älskar, dem tillrättavisar och agar jag; gör därför din flit och bättra dig.»

Inledning

I detta kapitel utgår jag från skriften *Evighetsljus på mörka moln* (*Evighetsljus*). *Evighetsljus* består av tretton betraktelser och två dikter. Varje betraktelse är fristående men till innehållet besläktad med övriga och kan därför med fördel kopplas till de andra. *Evighetsljus* gavs ut år 1900 efter Emil Gustafsons död.

Den specifika problematiken i dessa betraktelser är det lidande, den sjukdom, plåga, skilsmässa, död och till det den Guds tystnad som enligt EG i endera eller andra formen oundvikligen drabbar Guds utvalda. Detta framför allt mot bakgrund av att mycket av detta svåra drabbat EG själv. Denne blev som bekant aldrig kvitt sitt livshotande maglidande. Det plågade honom ständigt och bröt ner honom i förtid. Frågan är inte om utan hur allt detta onda påverkade EG:s sätt att inte bara nalkas utan också förstå bibeln.

Att Job för EG blev en nyckelskrift är det tydligaste exemplet på hur det som drabbade EG påverkade hans bibelläsning. Flera av betraktelserna är rena parafraaser på texter i Jobs bok. Att EG i dessa parafraaser inkluderar sitt eget livsöde är uppenbart. Inte enbart de ständiga hänvisningarna till sjukdom och lidande visar detta. EG identifierar sig i hög grad med Jobs livsöde.

Förutom Job är även *Abraham*, *Mose* och *Elia* centrala gestalter i framställningen. *Abrahams* offer av sin son Isak blir själva huvudexemplet på en av EG:s huvudteser att det totala utgivandet är själva förutsättningen för livet. Genom hänvisningar till *Mose* och *Elia* får EG tillfälle att belysa en annan av sina huvudteser att de utvaldas väg går från trohet i det lilla till storverk i Guds tjänst. Jag kallar sammanfattande dessa gammaltestamentliga gestalter för gudsmän.

Guds barn, gärna benämnda Guds utvalda, är ständigt i blickpunkten i EG:s *Samlade Skrifter*. Så även här. Guds barns förhållande till sin Gud och Guds förhållande till sina barn är temat i det mesta EG skrivit. Guds ord, Bibeln, är adresserad just till dessa, menar EG. I *Evighetsljus* är gränsen än snävare dragen. Inte ens alla som kallar sig troende räknas in bland Guds utvalda. Han begränsar sig till de utsatta och lidande bland dem.

A Gud när grundvalarna vacklar

Allt blev inte som EG förväntat sig; helbrägdagörelsen uteblev, olyckorna hopade sig, även från den troende moderns famn kunde döden slita barnet och Gud kunde tåga när EG bad och med tystnaden uteblev även bönhörelsen.

EG försöker aldrig blunda inför dessa fakta och han försöker sig aldrig på några undanflykter. Tvärtom säger han som det är om detta svåra som drabbat honom och andra. Samtidigt viker han inte en tum från sin övertygelse att Gud äger all makt och samtidigt är fullkomlig i sin kärlek till sina barn.

Jag upprepar, aldrig någonsin, vare sig i *Evighetsljus* eller i någon annan av EG:s skrifter, ger EG upp tanken på att till Guds fullkomlighet hör hans kärleksvilja.¹ EG anser sig veta, ja han t o m markerar, att Gud har greppet, att Gud har utgången i sina händer och att ingenting sker av en slump. Det enda rätta är att med EG:s uttryckssätt "vara stilla" inför det svåra som sker. Ty ingenting sker av en slump, allt står ytterst i kärlekens sammanhang.²

Redan i sina bestämningar av Gud i *Evighetsljus* kan man läsa ut att syftet med de hårda slagen som drabbar en kristen är att aga, pröva och tukta sina barn. Han definierar följaktligen Gud som å ena sidan den allsmäktige, allt behärskande, den handlande, inkännande, hjälpande Guden, å den andra som den agande och frälsande.³ Eller i ett annat sammanhang; Gud är undergöraren, prövaren och tuktare.⁴

Nog prövar Gud sina barn, men han överger aldrig de sina.⁵ Bakom prövningen ligger alltid Guds kärleksvilja. Visserligen är denna många gånger svår att genomskåda. Men en gång kommer allt stå förklarat, hävdar EG.⁶

Så långt utsagor om Guds allmakt och kärlek när EG formulerar sig i kortform och principiellt. Men i detta ämne finns mer att få. EG:s kunskaper om Guds väsen är inte bara allmänna. Han tror sig dessutom väl känna till Guds avsikter. Han kan t o m många gånger precisera vad Gud vill när han utsätter sina barn för prövningar. Jag har fört samman och grupperat ett antal utsagor som visar detta.

¹ B 9

² B 13

³ B 3

⁴ B 1

⁵ B 8, B 1

⁶ B 9

Lidandet är en effektivt verkande kraft driven av Guds kärleks omsorg. ¹

Lidandet är ett medel för Guds uppenbarelse ²

Guds helighet, hans dömande och genomträngande blick bringar allt under trons lydnad och fullkomning ³

Genom Guds genomträngande blick avslöjas sanningen ⁴

Lidandet innebär fostran. ⁵

När vi lider samtidigt som vi är i himlen (d v s upplever Guds närhet) är det för att vi skall bli nyktra i bekännelsen. ⁶

Lidande finns där för att vi inte skall resonera men höra. ⁷

Lidandet drabbar oss för att vi skall höra hans röst och anta högre uppgifter. ⁸

Sjukdom och svaghet drabbas vi av för att för att vi skall nödgas vara stilla. ⁹

När Gud krossar oss innebär det att Gud tar alla till buds stående medel för att rena och frigöra oss. ¹⁰

Egenviljan skall krossas för att helt formas av honom ¹¹

Herrens tuktan syftar ofta till att frigöra den kristne från världen ¹²

Gud tiger när vi ber till honom för att den utkorade skall få visa äktheten i sin tro ¹³

Gud tiger för frälsningens skull eller som EG uttrycker det; följderna av att Gud inte hörde din bön är att du kan finnas vid Guds tron ¹⁴

Slutligen låter EG Guds tystnad och det lidande han utsätter sina barn för bli tecken på Guds närvaro.¹⁵

Observera att exemplen ovan är tagna ur sammanhang där EG försöker klargöra varför Gud i sin kärlek låter lidandet drabba sina barn. Sammanhanget förtar dock inte det uppseendeväckande i utsagorna. EG gör

¹ B 5

² B 2

³ B 5

⁴ B 5

⁵ B 2

⁶ B 2

⁷ B 2

⁸ B 2

⁹ B 2

¹⁰ B 5

¹¹ B 8

¹² B 5

¹³ B 8

¹⁴ B 8

¹⁵ B 8

anspråk på att veta vad Gud i sin kärleksfulla allmakt avser när han låter prövningarna drabba de kristna.

EG tar från Gamla testamentet upp bilden med "molnet" som beteckning för Guds närvaro när denne tycks frånvarande. Eller som EG uttrycker det; molnet fördöljer Gud för de troende men i själva verket verkar Gud genom molnet och finns bakom molnet.¹

Molnet blir i den egenskapen ett begrepp som används i de mest skilda sammanhang. Här ett antal exempel.

Molnet tillhör de avskilda, är deras lott.²

Herren leder ofta sina barn genom moln.³

Molnet står för de troendes lidande och svårigheter av alla slag, liksom för deras misslyckanden och deras krossade förhoppningar.⁴

Molnet är för Guds barn avskiljning genom eld, men i samma andetag Guds kärlek över alla gränser.⁵

Slutligen; Molnet förutan finns för de utvalda ingen löftesbåge i skyn⁶

Utan molnsymbolik men utifrån samma tankemönster kan EG hänföra Guds tigande till Guds rannsakan och tuktan.⁷ Och han kan uppmuntrande påstå: "Varhelst vi se lidande Guds barn, där veta vi att Herren bor".⁸ Vi leds här osökt till mystikern Emil Gustafson och dennes upptäckt av Guds hemliga närvaro i lidandet.⁹

Jag slås av hur sällan EG i *Evighetsljus* direkt anknyter till Jesu lidande. Detta förutsätts. Allt kretsar kring den kristnes nu, till det som drabbar en kristen idag och vad Gud vill med detta till synes onda.

B Guds uttömmande själva förutsättningen för livet

Vore *Evighetsljus* det enda EG skrivit skulle läsaren avgjort tro att Guds "nedbrytande" var själva förutsättningen för trons liv. Det mesta handlar nämligen i denna skrift om hur Gud bryter ner den kristne för att vinna henne för sig. Men inte ens i *Evighetsljus* förhåller det sig innerst inne så. Syftet med nedbrytandet är nämligen inte att tillintetgöra utan att uttömma. Guds väg till människors frälsning går från uttömmande till fullhet, genom

¹ B 8

² B 8

³ B 2

⁴ B 2, B 8

⁵ B 8

⁶ B 2

⁷ B 8

⁸ B 8

⁹ Frågan om EG som mystiker, Halldorf 2012 s 212-219

död till liv skriver EG följdriktigt i "På stormens rygg", den näst sista betraktelsen i *Evighetsljus*.

Att vägen till barnskap går över nedbrytande/uttömmande förstår inte den "religiösa" och "läattsinniga" mängden, hävdar EG. Begreppet "mängden" står i detta sammanhang för samtidens frikyrkokristna. Dessa frågar sig "var Mose håller hus". De förstår inte att Guds vägar kan vara andra än vad de själva hade tänkt sig.¹ De inser inte att Guds väg går från uttömmande till fullhet, genom död till liv.² De ser ingen Gud när någon krossats av någon missräkning eller på annat sätt provats.³ De förstår inte att katastrofen innerst inne bereder väg för segern.⁴ Nog vet dessa läattsinniga kristna att de skall frigöra sig från världen och att detta förutsätter egen prövning, erkänner EG, men i prövningen blir de översiggivna och ber om försoning.⁵ Framför allt förstår de inte "nödens barn". Domen över dessa kristna är hård. De skall inte nå löfteslandet, proklamerar EG.⁶

I samma andetag varnar EG; se upp med lugna tider, de går hårt åt vårt inre. Håll ditt inre fritt från vinstbegär. Det breder ut sig på bekostnad av kärleken till Herren.⁷ Akta på dina goda gärningar. De är till för att göra Guds gärning tydlig, inte för att du själv skall bli upphöjd.⁸

EG anbefaller och förutser hårda påfrestningar för dem som går trons väg. Herrens avskildas lott är att avskiljas genom eld, hävdar EG och hennes lidande skall inte upphöra förrän hon blivit tillintetgjord.⁹ I ett annat sammanhang att hennes nederlag innebär att hennes moraliska brister blottas.¹⁰

Begreppet "Stormen" blir i EG:s skrivning en bild för Guds främmande verk, d v s det lidande och de svårigheter som Gud utsätter de kristna för. Denna storm bryter ner, men samtidigt renar den. Den är välgörande för dem som lider av andlig tvingsot, den åstadkommer att en kristen rotas i Gud, den påskyndar vår förlossning, den hjälper oss att höra vännens röst säga "det är jag."¹¹ Stormen "för oss till lugna hamnen där skinande skaror välkomna oss", liksom den en gång förde Job hem till en värld utan missräkningar och sorger.¹² Här är det återigen mystikern EG som talar.

¹ B 9

² B 14

³ B 1

⁴ B 14

⁵ B 14

⁶ B 8

⁷ B 5

⁸ B 6

⁹ B 8

¹⁰ B 5

¹¹ B 15

¹² B 15

Att streta mot när det svåra drabbar en kristen är inte bara lönlöst, det är också mot Guds vilja. Istället skall den kristne vara stilla. "Att vara stilla" står för att den kristne förtröstar på att Gud har utgången i sina händer, att inget sker av en slump, inte ens det främmande i Guds verk.¹ Att kunna vara stilla visar att den kristne inser att frälsningen är ett Guds verk. Hon förstår att barnskap är att leva ur Guds mun, inte i egen kraft.² Den som lider stilla kan t o m någon gång i ett nådefullt ögonblick höra en mild röst som säger "var stilla, Gud är här", eller "det är jag".³

Att EG i allt detta anknyter till sitt eget livsöde och har drag av självbekännelse är uppenbart.

EG vittnar om att kristna inklusive han själv kan vackla i sin tillit till Gud när prövningen blir outhärdlig. Detta främst vid förlusten av en älskad. När en älskad tas bort angrips själva kärleken i den kristnes inre, vittnar EG. Angreppet blir till en eld som fräter sig allt djupare.⁴ Den kristne brister ut i klagan inför en för henne obegriplig Gud.⁵ Samtidigt grips hon av fruktan, vilket är den värsta av prövningar.⁶

C Den utvalde fursten

T o m detta svåra försöker EG bemästra utifrån tillämpningar av sin "lidandesteologi". Detta ser vi kanske tydligast när han talar om den utvalde fursten. Denne furste, termen är välbekant från såväl Gamla som Nya testamentet och står med EG:s terminologi för den kristne som utan att förtvivla eller förneka stått ut med de mest svårartade prövningar. I de värsta prövningar förblir han stilla i förtröstan på Gud. Hans manlighet är uppövad genom tystnad i sorgen.⁷ Efter genomgången prövning blir han benådad och utrustad med Herrens sinne. Han blir en gudsman satt att stå i ledningen för såväl församling som samhälle, en Herrens furste.⁸

Gränsen mellan fursten och den helgade kristne är av EG oskarpt dragen. Fursten blir en förebild att efterlikna för andra kristna. Tig som den

¹ B 13, B 9. Halldorf 2012 s 146 talar om ett kvietistiskt tema i EG:s teologi. Det betyder betoning på att vara stilla och låta Gud verka. Jag ställer mig frågande till användning av termen kvietism med avledningar i EG:s sammanhang. Kvietismen definieras vanligtvis som en rörelse där allt yttre religiöst liv är onödigt, en slags passivism där endast Gud skall tala. EG:s uppmaning till stillhet beror av förväntan på att Gud skall verka när väl tiden är inne. Det är en stillhet förbunden med ständig beredskap till förnyad överlåtelse som i sin tur inte utesluter kamp. Jag känner rätt eller fel igen Paulus i EG.

² B 11

³ B 13

⁴ B 4

⁵ B 3

⁶ B 11

⁷ B 13

⁸ B 13

segrande fursten när du är övergiven av smärta, manar EG. Skall du gråta, gråt inför Herren i det fördolda. Säg inte i smärtan vad du inte kan stå för.¹ Kämpa inte emot stormen. Hur mycket vi än ropar och klagar förmår vi intet mot lidande och smärta, försäkrar EG. Tala med Gud om den.² När så sker och den kristne vid förlusten av allt utropar, välsignat vare Herrens namn står denne vid övergången till en värld utan missgärningar³ och blir själv helgad till furste.⁴ EG talar i ett annat sammanhang om de utvalda, att hela världen och alla ting tjänar dessa Guds barn, t o m djävulen. Onda människor, människor som förstör, alla står de i dessa utvaldas tjänst.⁵

D Emil Gustafson vet svaret

Slutligen skall vi ytterligare uppmärksamma och poängtera hur säker EG tror sig vara när han förklarar meningen med de kristnas lidanden och förluster. Följande är en exempelsamling med redigerade citat.

Långvarigt lidande förpassar världen ut ur sikte, detta ger den kristne del i Guds helighet.⁶

Jagets förintelse och den enskildes uttömmande är en förutsättning för Guds andes intåg i en människa⁷

Det svåraste av allt, offret av det käraste, förlusten av allt, personliga förluster för att vi skall finna Kristus och därmed också livet.⁸

Smärtan, gråten, förkrosselsen, nöden, förlusten för att kunna leva och finna Jesus⁹

Stängd dörr och sönderslagna framtidsplaner för att vi skall bli stilla och inte bedras av världen¹⁰

Olyckor för att inte förlita sig på egen framgång utan helt vila i förtröstan på Gud¹¹

Lidandet driver ut omsorgen om det egna livet och den egna framgången och skapar förutsättning för att bli andligt mottaglig¹²

¹ B 13

² B 15

³ B 4

⁴ B 13

⁵ B 10

⁶ B 15

⁷ B 4, B Under åskmolnet

⁸ B 7, B 15

⁹ B 11, B 6

¹⁰ B 2, B 11

¹¹ B 4

¹² B 5

E Bibeln när grundvalarna vacklar

För att visa innehållets bibliska grund relateras i snart sagt varje enskilt stycke i *Evighetsljus* till bibelord och bibelsammanhang. Det är därför möjligt att på detaljnivå studera bibel användningen. På grundval av detta har jag kommit fram till följande resultat.

Allmänt

EG stöder sig i *Evighetsljus* som alltid på bibelord och bibelhänvisningar. Han gör det utifrån en bestämd trosföreställning. Bibeln är den stora, ytterst av Gud inspirerade sammanhållna berättelsen om Guds relation till sin skapelse. Den ger en människa allt hon behöver veta om livets mening, Guds kärlek till henne och vägen till Gud. För Guds barn är Bibeln i sin helhet Guds direkta tilltal. Bibelns "då" ger dem svar på nuets frågor. EG ser Bibeln som en sammanhållen storhet, där delen alltid i någon mening återspeglar helheten. Dessutom betraktar han bibelordet som ett levande ord, inte olikt ett tilltal. Detta tilltal väcker ankläng hos den troende, som genom sin egen ande är befryndad med Ordet.

Allt detta ger i realiteten EG frihet i bibelbruket. Han kan som i *Evighetsljus* hämta merparten av sina bibelhänvisningar från Gamla testamentet och han kan låta Gamla testamentets gudsmän fullt ut vara förmedlare av Guds levande ord till de troende.

Han kan hämta sina bibelhänvisningar från vitt skilda håll och han kan som den Andens man han är sätta *sin* profil på budskapet. Åtminstone är det så EG gör i *Evighetsljus*.

En konsekvens av att hela Bibeln är ett Guds ord, ett potentiellt tilltal till de troende, är att EG känner frihet att välja texter och bibelord utifrån tillfällets behov. Undantaget är parafraaser från Jobs bok, där förkunnelsen utgöres av själva parafrasen.

Metaforerna

Rubrikerna som är satta på de olika betraktelserna i *Evighetsljus* är, så när som dikterna "Bibelns Gud", "Offerdagen" och "Trons väg", hämtade från naturens värld. Dessa rubriker, d v s moln, löftesbåge och storm, låter EG i "Evighetsljus" bli metaforer för en andlig verklighet. Detta så mycket hellre som natur och ande samverkar i EG:s föreställningsvärld. Molnet är i Gamla testamentet förbundet med Guds närvaro och löftesbågen (regnbågen) med Guds löfte att aldrig mera låta katastrofen drabba mänskligheten. Stormen förbinds i Jobs bok med att ansättas av fiender och i "Jesus stillar stormen" med Jesu förmåga att kväsa kaosmakterna. För EG samlar dessa bibliska metaforer upp EG:s budskap att Gud finns såväl i det som synes skymma Gud (molnet och stormen) som i löftenas uppfyllelse (löftesbågen).

Behandlingen av de historiska partierna i Bibeln (fa i GT)

EG låter den historiska situation som särskilt texterna i GT förutsätter, ta färg av EG:s samtid samt i detta omvandlade skick svara på av EG uppställda frågor. Han styr om, spetsar till eller återger den historiska framställningen utifrån sin egen verklighetsuppfattning och sina egna syften. EG förvandlar i sin tillämpning framför allt Job, Abraham, Mose och Elia samt David till kristna idealtyper.

Kärnord och bibelförankrade föreställningar

EG sätter de religiösa ramarna för sin framställning och styr den i *Evighetsljus* liksom i *Samlade Skrifter* i sin helhet genom bibliska kärnord och "bibelförankrade föreställningar". Kärnorden utgöres av enstaka bibelord, gärna från Psaltaren, de bibelförankrade föreställningarna av korta satser som beroende på tolkningstradition sammanfattar något för Bibeln väsentligt.

Dessa kärnord består av bibelord kända och integrerade i väckelsefolkets religiösa medvetande. Jag ger några slumpvis utvalda exempel från "Molnet vid horisonten", den första betraktelsen i *Evighetsljus* och slutligen ett från "Stormens väg", den femtonde i samma betraktelsesamling.

Han åkallar mig, och jag skall svara honom; jag är med honom i nöden, jag skall rädda honom och låta honom komma till ära. (Ps 91:15)

Men de som bida efter HERREN hämta ny kraft, de få nya vingfjädrar såsom örnarna. Så hasta de åstad utan att uppgivas, de färdas framåt utan att bliva trötta. (Jes 40:31)

"Han har förblindat deras ögon och förstocket deras hjärtan, så att de icke kunna se med sina ögon eller förstå med sina hjärtan och omvända sig och bliva helade av mig." (Joh 12:40)

Ty jag är viss om att varken död eller liv, varken änglar eller andefurstar, varken något som nu är eller något som skall komma, varken någon makt i höjden eller någon makt i djupet, ej heller något annat skapat skall kunna skilja oss från Guds kärlek i Kristus Jesus, vår Herre. (Rom 8:38 f)

Gränsen mellan kärnord, d v s kända och allmänt använda bibelord, och de bibelförankrade föreställningarna är svårare att exemplifiera. De senare är nämligen inte alltid fasta i sina formuleringar. Kännetecknande för dem är att de kort formulerar en i aktuell tolkningstradition viktig på bibelordet

grundad sanning. Självt ser jag åtskilliga formuleringar i EG:s förkunnelse som möjliga nya bidrag till denna flora av bibelförankrade sanningar.¹

Med Jobs bok som den formande förebilden

Förebild och formgivare i *Evighetsljus* är Job som denne framställs i Jobs bok. Jobs till synes meningslösa lidande visade sig vara den av Gud ledda vägen till dennes upprättelse. Den lidande EG gick medvetet i Jobs fotspår och han förstod sitt eget liv i Jobs bokens ljus. Det är en EG som dessutom medvetet ställt sig under Guds levande ord. I detta levande Gudsord sammanfattas allt i Kristus. I *Evighetsljus* lyfts Kristus fram i bibliska kärnord men i övrigt tillhör Kristus märkligt nog enbart undertexten.

F Lidandet som vägen

Allt kretsar kring lidandet i *Evighetsljus*. Och det är till lidande kristna EG skriver. Lidande och umbäranden i alla dess former lyfts fram och ställs mot en allsmäktig och kärleksfull Gud som har de kristnas lidande i sina händer och låter lidandet bli ett redskap i sin tjänst. Genom lidandet tuktas Guds barn och upprättas. Lidandet blir så förstådd vägen till Gud, i *Evighetsljus* närmast den enda vägen.

Den inomvärldsliga fullkomningen nås när i *Evighetsljus* helgade kristna, gärna kallade furstar, uppfyllda av Guds Ande förmedlar Guds närvaro i sin omgivning och i den egenskapen förnyar såväl församling som samhälle.

G Emil Gustafsons bibliska befästning

Avslutningsvis till personen EG som jag uppfattar honom. När EG skrev sina tretton manus och sina två dikter ingående i *Evighetsljus* vacklade grundvalarna. Lidandet, förlusterna, sjukdomen, plågan, skilsmässan, döden, Guds tystnad hade trängt honom ända ut till avgrundens rand. Men i någon mening hade han övervunnit allt det förfärande som drabbat honom och som omgav honom. Han hade utvecklats till en furste och som en av Gud utvald furste hade han fått förmåga till gudomlig överblick och förmåga att ur Skriften läsa ut Guds ords svar på meningen med Guds utvaldas lidande, förtvivlan och död.

Svaret baserades på övertygelsen att Gud ägde all makt och samtidigt var kärlekens själva källa. Och svaret var att lidandet var en Guds kärleksfulla fostran. Lidandet, Guds nedbrytande eller uttömmande var en förutsättning för livet.

Bibelstödet fann han betryggande. De bibliska gudsmännen exemplifierade hans sanning. Job förkroppsligade den. Jesusord liksom

¹ Se ovan 4 EG vet svaret

bibelförankrade föreställningar blev till en befästning som garanterade sanningen i de svar han gav. Detta desto hellre som bibelordet var ett levande gudsord där det som hände då hade sin motsvarighet i EG:s nu.

9 Den inre välsignelsen

(Utdrag ur Brev till nyomvända, Morgondag, med bibelhänvisningen utskrivnen)

Jag känner en man, som steg tidigt upp en morgon för att hinna med dagens arbete, men i brådskan bad han ej så allvarligt, som han hade bort göra, om Andens kraft, utan ryckte upp en bok skrivpapper och rusade till verket. Då middagen kom, hade han, som ofta varit »en god skrivares penna», förstört tio ark papper och våndats utan resultat, lik predikanten, som predikade två timmar utan att säga någonting. Vad han bort göra på morgonen, det måste han nu: *bedja*. Och slutligen vann han något av reformatorns ande, som under en bråd och svår tid sade: »Jag kan ej komma igenom, om jag ej beder minst två timmar om dagen.» Varför vinna vi så litet? Därför att vi bedja för litet. Varför duka vi under? För en illa använd morgon. Vi samla ej in dagens manna. Vi kläda oss ej i Guds vapenrustning.

Ikläden eder hela Guds vapenrustning, på det att I mån kunna stå emot djäfvulens ränker. Ef 6:11

Den yttre verkligheten och den inre går in i varandra i Emil Gustafsons föreställningsvärld. Allt tillhör Gud, det yttre såväl som det inre. Allt syftar till ett enda; att "Gud välsignar min själ och uppfyller mig".¹

I fullt mått fick EG i unga år del av den välsignelsen. Den tedde sig för honom och hans troende vänner som en kraft som förmådde lägga allt under Guds herravälde.

Upplevelsen av denna kraft gjorde att EG trodde och hoppades på Gudsrikets snara seger. Där de troende drog fram skulle människor bli förvandlade till sin inre människa och till det yttre skulle sjuka bli friska och döda uppstå.

Med sjukdom, felslagna förhoppningar och därtill Guds tystnad ändrades perspektiven. EG fann nu att Guds väg till seger går genom kamp och

¹ C II 6

prövningar, yttre som inre. Följande som handlar om bönen,¹ dess plats och betydelse skall inte kopplas till den i unga år välsignade EG utan till den i fortsättningen prövade.

Utsidan har sin motsvarighet i insidan har jag sagt. I det här avsnittet skall det handla om insidan, d v s om den inre kampen och den inre segern. Kunskap om den inre kampen hämtar jag från avsnittet "Morgondagg" i *Brev till nyomvända*, segern från den efterföljande "Bönen" i samma skrift.

Först en anmärkning. Att tro att de här behandlade avsnitten på grund av sin placering i *Brev till nyomvända* speciellt skulle vara riktade till dem som nyligen kommit till tro, begränsar deras betydelse. Därför behöver det påpekas att det EG i dessa avsnitt påstår gäller alla, inklusive honom själv.

Börja bedja det första du gör på morgonen, manar EG i "Morgondagg". Överlåt dig i bönen, bed ihållande, då blir du välsignad, bekymren viker och du går segrande fram. Ty

du vet ej, vad dagen bär i sitt sköte. Ett moln av misstankar, avundsjuka, missmod, vrede, motgångar, sjukdomsfall, sorgebud o. s. v. kan förmörka din levnadssol, och ditt hem är ett sorgehus, din ära ett kors. Hur litet anade Job sina prövningar den dagens morgon, som var ingången till dödsskuggans dal. En dag med sorgebud, strider och kval har ofta en stilla morgon, såsom fåglarna draga sig tyst tillbaka från alperna före stormens utbrott.²

Din bön innebär att all omsorg lämnas åt Herren, försäkrar EG. I och med det förvandlas allt till ett saligt leende. Ty Gud hör din bön i enlighet med sitt löfte "Bedjen, och eder skall varda gifvet; söken, och I skolen finna; klappen, och eder skall varda upplåtet"; (Matt 7:7)

Därför

så fort ditt öga öppnas, sök den Älskade. Börja din dag med honom. Gläds däröver att Herren är din Gud. Bed honom så uppfylla och genomtränga ditt väsen, att du må stråla för honom hela dagen. Liksom månen är mörk i sig själv men lånar sitt ljus från solen, så är du mörk i dig själv, men Jesus vill vara solen och kraften i dig. Förrän dagens strider börjat, *tala* med Gud, som Herrens tjänare Mose, att du må stråla av hans helighet. Kvider anden i ditt bröst, gå avsides och *kämpa*, till dess du har vunnit, om du annars vill gå till dagens arbete lik en monark, som bestiger tronen. Då skall världen icke skämta med din gudsfruktan. Bedjen, och I skolen få, klappen, och eder skall varda upplåtet.³

¹ Om bönen se även Halldorf 2012 s 279-284

² C II 6

³ C II 6

Bönen är således för EG en inre själskamp. Som sådan en skakad människas bönfallande om förbarmande. Samtidigt är den en morgonens kraftsamling inför dagens uppgifter.

EG betonar att "skördemän", d v s bland annat han själv, behöver mer nåd än andra för att klara dagens uppgifter. Uthållig morgonbön är för dessa en nödvändighet.

Därför manar han sig själv och andra att inte vara sen till bön, en bön som öppnar hjärtat för Jesus och delaktighet i Helig Ande. Utan denna bön på morgonen blir trons vittnen försvagade. Själv försummande han en gång morgonbönen, vittnar han. Sedan predikade han i två timmar utan att säga något.

Nu till börens andra sida, den om bönhörelse. Jag inleder även här med ett referat, nu av innehållet i avsnittet "Bönen".

»Allt vad I bedjen Fadern i Jesu namn, det skall han giva eder" utlovar Jesus i Johannes 16:23, ett av många bibelord som EG citerar i avsnittet "Bönen". Den bönhörelsen blir i EG:s "avböjande" tolkning, gemenskap med Gud. Detta genom att "Gud välsignar min själ och uppfyller mig". Av denna välsignelse beror mitt andliga liv. Ty utan bön är andligt liv uteslutet.

Villkoren för att bönen skall vara välsignande är flera. Den skall, hävdar EG, ske i Jesu namn. Orsaken är att Jesus som gav sitt liv för oss är vår borgesman. Därtill kommer att bedjaren skall vara sann, sann i den meningen att bedjaren i sin bön låter sig förenas med Jesus. Detta utesluter inte ovärdiga och usla människor, poängterar EG. Ytterst är villkoret att inte leva i dubbelhet, vilket förutsätter att bedjaren är överlåten, inte har "någon skötesynd med sig". Att vara sann är vidare att låta hjärtat tala.

EG manar till ständiga och uthålliga böner, allt skall framläggas inför Herrens ansikte. Den troende skall vänta men inte registrera bönhörelse. Hon skall inte ge upp trots att bönhörelsen tycks långt borta. Här hänvisar EG till Abrahams offer av Isak. Framför allt betonar han att bönhörelsen är Guds, den Gud som förstår att ge oss vad vi behöver.¹

Går vi till en mera allmän redovisning av EG:s bibelbruk i "Morgondag" och "Bönen" visar denna följande. I "Morgondag" flödar det av bibelhänvisningar, inte minst från Psaltaren där Gud prisas, inte minst därför att han svarar på tilltal. Dock svarar inte bibelcitaten mot den aktuella problematiken. I "Bönen" däremot svarar de flesta bibelhänvisningarna mot innehållet i EG:s utläggning.

Psaltarhänvisningarna stärker EG:s tal om sanning som förutsättning för gudskontakt och övriga citat understryker Jesu betydelse för ett levande gudsmöte. Enbart ett ställe, Johannes 16:23, rör specifikt bönen. EG kläder sin framställning med bibliska kärnord.

¹ CII 6

Bibelbeläggen är såväl i "Morgondagg" som i "Bönen" sådana att de kan användas i olika sammanhang. Trots de många bibelorden i såväl "Morgondagg" som "Bönen" koncentreras de väsentliga bibelstöden till evangeliets löfte om bönhörelse och till psaltarpsalmernas uttryck för tacksamhet över att Gud lyssnar till våra böner.¹

Med kännedom om EG:s tro på Guds allmakt och kärleksvilja skall bönekampen ses utifrån två synvinklar. Å ena sidan uttrycker den de troendes kamp för att finna Gud, å den andra att Gud ytterst är subjektet i denna kamp. Utan Gud varken kamp eller seger.

Återstår mera allmänna reflexioner över de båda med varandra förbundna skrifterna. Båda ger vid handen att i EG:s tankevärld yttre motgångar och förluster har sin motsvarighet i börens inre kamp. Båda vägarna har samma slutmål och båda är lika nödvändiga. Allt syftar till att nå Gud. För den av prövningar märkte EG står det klart att ingen kommer undan denna kamp. Den är vägen till Gud, inte en väg utan vägen.

Den under tidiga morgontimmar uthålliga bönekampen syftar uppenbarligen i EG:s framställning till att inför dagens mångahanda komma i samklang med Gud, Guds kraft, Guds vilja och Guds liv. Först i denna gudsgemenskap förmår den kristne gå segrande fram i sina mänskliga möten. Hon behöver inte dras ned av mänskliga bekymmer och oro. Hon är buren av Gud och som sådan segraren.

En nyckelfråga blir hur EG kan "runda" den bokstavliga bönhörelsen för att istället lägga all vikt vid välsignelsen. Dessutom hur han tänker när han "tummar" på bönhörelsen genom att tala om att Gud i sin vishet fördröjer uppfyllelsen till dess han finner det lämpligt.

Här skall inte förnekas att EG är brydd. Men hans inställning blir trots detta begriplig om man betänker följande. Inledningen till denna studie redovisar ett antal av EG:s grundläggande föreställningar. För EG är Bibeln en bok för de troende. Vidare att Johannesevangeliet med sin beskrivning av lärjungarnas innerliga Gudsförhållande är centralt för honom. Det är alltså lärjungar som lever i ett nära förhållande till Gud som utlovas bönhörelse i det av EG citerade löftet om bönhörelse. Bönhörelsen är således redan i bibelordet villkorad av sammanhanget. Kommer till detta EG:s betoning på Guds allmakt och fullkomliga vishet. Denna står över all mänsklig beräkning.

Löftet om bönhörelse ges indirekt men tydligt en överraskande funktion. Dess egentliga betydelse ligger inte i själva löftet utan i bönhörelsens förutsättning, bönekampen. Denna bönekamp visar sig vid närmare eftertanke komplettera EG:s ständiga tal om överlåtelse som förutsättningen för barnskap. Överlåtelse blir i detta sammanhang till

¹ Se bearbetningar Morgondagg, Bönen

daglig bönekamp för att komma i fas med Guds vilja och bli ett med denna. Bönekampen i tidiga morgontimmar resulterar så förstådd i en av Gud genomlyst kristen. Denne kan gå igenom dagens mångahanda som en Guds företrädare, omöjlig att besegra, med EG:s terminologi, som en furste.

Trots att detta självvittnesbörd om daglig bönekamp enbart förekommer här i EG:s *Samlade Skrifter* har som jag ser det maningen till daglig bönekamp ändå avgörande betydelse för honom. För EG gick vägen till ställningen som en Guds furste inte enbart genom lidande utan var också beroende av den dagliga bönekampen. Det blir min slutsats.¹

Ingenting konkret sägs om denna bönekamp, enbart att den varar timmar under tidiga morgnar. Trots detta kan man föreställa sig vad bönen gick ut på. Jag tänker mig att EG i denna bön i full uppriktighet lägger fram sitt tvivel, sin tvehågsenhet, sin ängslan och sin smärta inför Gud. Gud svarar genom att för EG levandegöra bibelord som bemöter hans oro och ängslan. Gång på gång upprepas detta ända till stunden kommer för genombrott. När detta sker kan EG ta emot Guds löften så att de blir till ett med hans inre. Därefter är EG och de med honom som gått igenom samma inre kamp, beredda att gå ut och möta sin omvärld.

För EG är Guds löften i den Heliga Skrift alltid sanna, löftet om bönhörelse likaså. Samtidigt har EG erfarenhet av en Gud som tiger och inte handlar efter förväntningarna. Lösningen blir att Gud uppfyller sina löften när tiden därtill är inne. Jag föreställer mig att den tiden är inne, inte före bönekampen, utan efter.

För mig innebär kännedom om EG:s bönekamp en nödvändig förutsättning för att förstå EG. Den kompletterar därtill kunskapen om EG:s helgelsesyn. Helgelsen förutsätter daglig bönekamp.

10 Till dem som tror men inte tycker sig duga

(Utdrag ur Brev till nyomvända, Kärleken i Andens moderskapm med bibelhänvisning utskriven)

Din svaghet, din fruktan, dina frestelser, dina onda anlag och din tröghet att fatta de himmelska tingen skall icke driva Gud ifrån dig, utan föra honom närmare dig. Dessa dina lidanden skola draga ned hans ömmaste kärlek över dig, stackars späda varelse. Han skall sitta bredvid dig

¹ Om kamp, lidande och Guds kärlek i Halldorf 2012, s 263 f och om kampen, det kampfyllda livet i Halldorf 2012, 260

såsom en sköterska. Han skall övervaka varje förändring i ditt tillstånd. Han skall vaka över dig med outtröttlig omtanke. Han skall uppfylla alla dina behov. Du är ett barn. Men moder och barn förstå varandra. Han skall undervisa dig om ting, som äro dolda för de visa och kloka men uppenbarade för de späda barnen, genom ord, vilka även de kunna förstå.

I samma stund fröjdade sig Jesus i anden och sade: Jag prisar dig, Fader, himmelens och jordens Herre, att *du har fördolt detta för visa och kloka och uppenbarat det för enfaldiga*. Ja, Fader; ty så har varit behagligt för dig. Luk 10:21

I Emil Gustafsons *Samlade skrifter* sticker *Brev till nyomvända* ut genom sin positiva ton och sin inbjudande hållning. Detta alldeles särskilt i avsnittet "Tror du på Guds son?", liksom i de fem betraktelserna som ingår i avdelningen "Barnskapet". Dessa betraktelser är alla riktade till unga nyomvända kristna som tvivlar på sin frälsning, känslorna saknas. Detta ger mig anledning att låta tankegångarna i dessa betraktelser brytas mot det jag funnit vara grundläggande för EG.

Jag har funnit att följande sammanfattning av EG:s grundhållning är tjänlig att ställa mot framställningen i ovan refererade sex betraktelser.

EG tror på Guds allmakt och kärlek. Han tror att Gud är en verkande Gud vars frälsningsverk fick sin fortsättning i Guds levande ord. Genom överlåtelsen till Gud blir människan ett Guds barn.

Mot den bakgrunden blir min utläggning som följer. I sitt tilltal till de unga lindar EG inte in sina sanningar utan säger rakt på sak. Du har inte frälst dig själv, Jesus har gjort det. På samma sätt med tron. Den kommer inte från dig själv. Tron kommer från Gud som utgav sin enfödde son. Att tro är att lita på. Det är att ha förtroende för Guds ord i alla dess delar. Eller med EG:s egna ord:

Tror du, att bibeln är Guds ord? — »Ja», säger du, »visst tror jag det». Följaktligen tror du *allt* vad Herren har sagt. Du tror, »att så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son, på det att *var och en* som tror på honom icke skall förgås utan hava evigt liv.» Joh. 3:16.

Ja, lovad vare Herren, du tror. Du tror, att

Jesus har dött för *dina* synder och uppstått för *din* rättfärdiggörelse? Rom. 4:25.

— »Det tror jag». — Och du tror alltså, att Jesus är Kristus. Då är du född av Gud. 1 Joh. 5:1.¹

Ingen stränghet här. Inga krav på egen förtjänst. Inga utläggningar om kristenlivets villkor, inget om vägen från lidande och förnedring till härlighet. Allt koncentreras till förtroendet för Jesu frälsningsgärning. Inte ens kravet att tro på allt ”vad Herren har sagt” är något egentligt villkor. I det religiösa kollektiv som de nyomvända levde i, var det självklart att också förutsätta gudsordets sanning.

Trots avsaknaden av den stränghet som EG gjort sig känd för i andra sammanhang innebär orden till de nyomvända inget brott mot vad EG hävdar i andra sammanhang. Tron ses här liksom alltid som en Guds gåva, ett uttryck för Guds allmakt och kärlek. Och den för EG obligatoriska överlåtelsen står inte heller här för någon form av prestation. Den bestäms som överlåtelse till det Jesus gjort, helt i enlighet EG:s övertygelse att frälsningen är ett Guds verk.

Värt att observera är bibelbevisningen. Den består av bibliska kärnord.²

I fortsättningen får vi följa hur EG ledsagar de unga nyomvända på den kristna vägen. Detta gör han snarare genom påminnelser än genom befallningar. EG förväntar sig att hans ord väcker genklang i de nyomvändas inre. EG tror sig nämligen veta att den nyomvände genom sin omvändelse fått del av en inre kärlek som öppnar för ett liv i tron. Detta i enlighet med sin övertygelse att det nya livet ges som en möjlighet i överlåtelsen. För EG sker nämligen inte omvändelsen och överlåtelsen på neutral mark eller i ett tomt rum utan i ett andligt kraftcentrum. Om överlåtelsens ena sida är att överlåta sig åt Gud är den andra att samtidigt låta sig uppfyllas av gudomligt liv.³

Att vara nyomvänd förutsätter ödmjukhet inför en omgivning som ringaktar henne, påminner EG. Vidare att erkänna sin egen litenhet och sin oförmåga att förstå det obegripliga, det må vara i världsliga eller andliga sammanhang. Guds nyomvända barn skall i ödmjukhet hålla sig till det lilla och inte ta vid sig av omgivningens förakt och framför allt inte låta sig rubbas av att de inte förstår sig på den övernaturliga världens obegripligheter. De får sätta sin lit till att Guds ord är en fullkomlig återspeglning av den övernaturliga sanningen och att allt obegripligt en gång skall få sin förklaring.

¹ C 0

² C 0

³ Personligen känner jag igen hållningen från Paulus i hans huvudbrev

Det må vara att unga nyomvända kristna saknar insikter, blir min kommentar till detta. För EG var även erfarna kristna oförmögna att förstå. För EG själv var det en dygd att uppträda anspråkslöst. En helgad kristen är aldrig stor i sig. Gud är stor i henne. Det är en av EG:s allra viktigaste paroller.

Vad äger då den nyomvända kristne som ingen annan har, frågar sig därefter EG. Hon har en relation till det övernaturliga i den kärlek och den fröjd i Kristus som hon som Guds barn fått del av. Redan det lilla en ung nyomvänd kristen hittills tagit del av visar trons fullkomlighet, försäkrar EG. När den nyomvände ropar sitt Abba Fader innebär det delaktighet i Guds fullkomlighet.¹

EG:s sanningar om den kristnes litenhet förbunden med hennes delaktighet i det gudomliga beledsagas av några få men relevanta citat från Bibeln. Alla av mig betecknade som kärnord.

Ps 131:2 Nej, jag har lugnat och stillat min själ; såsom ett avvant barn i sin moders famn, ja, såsom ett avvant barn, så är min själ i mig.

Rom 8:5 I haven ju icke fått en trädomens ande, så att I åter skullen känna fruktan; I haven fått en barnskapets ande, i vilken vi ropa: "Abba! Fader!"

Rom 12:16 Varen ens till sinnes med varandra. Haven icke edert sinne vänt till vad högt är, utan *hållen eder till det som är ringa*. Hållen icke eder själva för kloka.

1 Kor 13:11 Då jag var barn, talade jag som ett barn och hade sinne som ett barn och tänkte som ett barn, men sedan jag har blifvit man, har jag lagt bort det barnsliga.²

I nästa avsnitt "Barnskapet" hävdar EG att nyfödelsen ger sig till känna i att den kristne lever i barnskap. Anden har kommit in i hennes själ. Detta genom en inre kraft. Den kraften står för delaktighet i Guds mäktiga liv.

Återigen alltså detta att allt i slutändan har sitt ursprung i Gud. Egen Ande beror av delaktighet i Guds Ande. Den kristne är inte stor i sig själv utan stor i Gud.

När det nya livet inträdde är däremot oviktigt, markerar EG på föranledd anledning.³ Detta tvärtemot de nyomvända som räknade ett upplevt omvändelseögonblick bland garantierna för ett rätt barnskap. *Att* är viktigare än *när* där Gud är den som åstadkommer verket, betonar EG. Tvekan om när omvändelsen inträffade får inte stå hindrande i vägen. Detta sagt för att ytterligare stärka de nyomvändas andliga självförtroende. Också

¹ C I 3

² C I 1

³ Detta har Bergdahl observerat. Bergdahl 2002 s 25.

här stöder EG sin framställning på bibliska kärnord men nu framför allt hämtade från Johannes och Paulus.¹

I följande avsnitt "Abba Fader" vänder EG på det hela och talar om Guds kärlek till sina barn. Den är att likna vid en moders kärlek till sitt barn, bara så mycket starkare. Här söker EG brett bibelstöd för att befästa sina ord. Han får mestadels nöja sig med indirekta träffar. Undantag är följande bibelord från Jesaja och Lukas.

Jes 40:11 Han skall föda sin hjord såsom en herde, han skall församla lammen i sin famn och bära dem i sitt sköte och fodra de lammdigra.

Jes 49:14 f Och Zion sade: "Herren har öfvergifvit mig, och Herren har förgätit mig". Skulle väl en kvinna förgäta sitt dibarn, så att hon icke förbarmade sig öfver sitt lifs son? Ja, om än hon förgåte honom, skulle jag icke förgäta dig.

Eller från Lukas

Luk 15:5 Och då han har funnit det, lägger han det på sina axlar med glädje. Luk 15:5

Luk 15:7 Jag säger eder, att sammalunda varder glädje i himmelen öfver en enda syndare, som bättrar sig, mer än öfver nio och nittio rättfärdiga, som ingen bättring behöfva. Luk 15:7 ²

I "Kärleken i Andens moderskap" blir EG:s försäkringar om att de nyomvända trots sin osäkerhet ändå är Guds barn än mer markerade. EG tar här till jämförelser. EG pekar på Guds omsorg om det lilla i naturen och på en moders kärlek till sitt barn. Både det ena och andra pekar framåt mot Guds omsorg.

Inte ens svaghet, fruktan, frestelser eller onda anlag driver den nyomvände bort från Gud, försäkrar EG. Dessa "lidanden" drar tvärtom ner hans ömmaste kärlek. I svaghet och vanmakt, kasta allt på Herren, manar EG därför de nyomvända. Bibelstöden är även här många. Liknelserna i Lukas 15 kommer här väl till pass.

Slutligen kommer EG i avsnittet "Morgonsol" in på ett för honom oundvikligt ämne, en kristens umbäranden. I vanmakt och fara finns alltid Guds omsorg där. När du drabbas, manar EG, kom närmare Kristi kors, grip tag i Kristus och släpp honom inte.

¹ C I 2. Bergdahl reder ut Emil Gustafsons "via salutis" i Bergdahl 2002. Själv har jag mer ögonen öppna för hans "ordo salutis". Att läsa ut en sådan ur *Brev till nyomvända* är dock inte möjligt. Här får man gå till EG:s utläggningar om lidandet i Guds hushållning. I B "Stormens väg" är "ordo salutis" treledad. 1 stormen bryter ner, 2 stormen renar och stärker, 3 stormen för oss till lugna hamnen. Stormens väg.doc

² C I 3

Bibelbeläggen är dels principiellt viktiga exempel på Guds omsorg, av mig kallade kärnord, dels mindre relevanta belägg.¹

Att EG i det ovan återgivna visat prov på förmåga till inkänning är inte att ta miste på. Det betyder inte att han därför tummar på det för honom grundläggande att hävda Guds allmakt och kärlek liksom överlåtelsens nödvändighet.

I själva verket uppmuntrar, befäster och korrigerar EG utifrån en grundhållning som han höll fast vid i alla sammanhang.

Bibelanknytningarna är många, närmast heltäckande. Men det går inte alltid en direkt linje mellan gudsord och förkunnelse. Förbindelsen är av troskaraktär. Guds levande ord befäster och styrker även om bokstaven inte alltid gör det. Kärnord finns där i mängd. I detta kapitel bildar dessa grund. Den kristna trons grunddogmer om Jesus och försoningen blir trons stöttepelare för osäkra nyomvända kristna

Jag finner det lämpligt att här tillägga ytterligare något om EG:s hållning till Bibeln. Denna visade sig otvivelaktigt brukbar när han ställdes inför nyomvända, på sig själva osäkra kristna. Att EG:s hållning till Bibeln var brukbar berodde på att den var relationell inte legalistisk. Gud var visserligen för EG en allsmäktig och kärleksfull Gud som i alla sammanhang visste att skilja rätt från fel och ont från gott. Men Gud var samtidigt medveten om och tog hänsyn till sina barns möjligheter och behov. Detta på grund av att Gud hade en relation till sina barn.

Hade EG:s grundhållning däremot varit legalistisk, det betyder ensidigt styrd av de i gudsordet evigt fastslagna sanningarna, hade han reagerat annorlunda. Han hade han talat på ett annorlunda sätt till de nyomvända kristna.

Detta kan oförmedlat föras över på EG:s bibelsyn i stort. Bibeln var för EG både fast och flexibel. Fast och orubblig i sina grundvalar, ingen kompromiss gavs när talet kom in på Gud. Gud var både allsmäktig och kärleksfull. Inte heller när det gällde Jesus. Tron på honom var en oeftergivlig förutsättning för en kristen, överlåtelsen likaså. Det visade EG i sitt tal till de unga. Men bibelordet var i EG:s händer samtidigt av det slaget att det värnade om spirande andligt liv. EG:s definition av tron som förtroende visar på detta.

Dessutom gäller att EG genomgående i allt han sade eller skrev hanterade Bibeln som ett levande ord. Detta hade varit meningslöst om detta ord inte samtidigt till sin karaktär varit flexibelt och anpassbart till situation.

Ibland låter EG Bibeln tiga. Om församlingsordningar, sakrament och den yttersta tiden har EG inte mycket att säga i sina *Samlade Skrifter*.

¹ CI 5

Förmodligen berodde detta på att han inte fann Bibelns utsagor om dessa ting tillhöra Bibelns orubbliga grundvalar. Alternativt kände han att det för tillfället inte var angeläget att aktualisera dessa ämnen. Guds levande ord, vars förmedlare EG var, hade behov av att annat framfördes som var mera angeläget.

11 Kärleks- och härskarstrategin

(Utdrag ur Vishetens väg, Den fördolda storheten, med bibelhänvisningarna tillfogade)

Vilken underbar vishet skulle ej uppenbaras genom församlingen inför furstadömen och väldigheterna i det himmelska (Ef. 2)

Ja, han har uppväckt oss med honom och satt oss med honom i den himmelska världen, i Kristus Jesus, Ef 2:6

och en tvivlande mänsklighet på jorden, om Guds barn gjorde allt efter hans föreskrift i Jesu namn och till Guds ära! (Kol. 3: 17.)

Och allt, vadhelst I företagen eder i ord eller gärning, gören det allt i Herren Jesu namn och tacken Gud, Fadern, genom honom. Kol 3:17

Vilket solsken en moder skulle föra med sig, om hon varje morgon komme ned från ett samtal med Gud! Och vilken skön harmoni vårt liv skulle uppenbara, om vi gjorde allt efter den bild, som Herren hade visat oss på berget! Församlingen skulle vara en stormakt under närvarande tid, då vi äro så många, om alla Guds barn kände ansvar att förhärliga Gud i sin kallelse och vore sanningsälskande, pålitliga och trofasta själar. Men vi äro alltför lata och försumliga, då det gäller att i våra liv omsätta och förverkliga de intryck, som Herrens Ande giver.

Utan Gud blir människan slav under sin egen liderlighet. Detta gäller enskild som kollektiv. Räddningen för ett samhälle på drift mot allt större ogudaktighet är att vända tillbaka till Gud. Målet är ett kristet samhälle anført av levande kristna. Lika självklart är att "hjärtat ej teorier omvandlar

världen”. Sociala omstörtningar och samhällsreformer betyder föga i jämförelse med ett omvänt hjärta. Först i Gud är människan fri att leva som hon är menad att leva. Redan naturen, som vilar i Gud och beror av Gud, predikar detta. Så kan Emil Gustafsons syn på sin omvärld sammanfattas. Här koncipierat utifrån hans framställning i *Vishetens väg*. Detta budskap blir desto angelägnare som EG upplever hur det gamla bondesamhället står inför sin upplösning samtidigt som rotlösheten särskilt bland den kristna ungdomen tilltar. Argumentationen står i stort på egna ben. Bibelanknytningen är indirekt.¹

Det är sannerligen inget originellt EG här hävdar. En samfälld kristenhet tyckte långt fram i tiden som han. Själv kan jag på grundval av egen forskning belägga att tankegångarna var obrutna på nittonhundratrettioalet. En enad svensk kristenhet bildade då front mot tidens ogudaktighet och ställde sig bakom ett kristet samhälle med motiveringar jag associerar till när jag läser EG. Sannolikt höll tankegångarna i sig långt in på 1960-talet.² Tydligare profil, om än inte enhetligare, får hans idealistiska samhällsideal när vi tränger djupare in i hur han såg på mänsklig samlevnad i allmänhet och på det bondesamhälle som var hans eget, i synnerhet. När han sedan skall precisera hur han tänker sig det kristna inflytandet på samhället kommer uppseendeväckande tankar i dagen. Låt oss ta det hela i följd och inleda med hans syn på mänsklig samlevnad i allmänhet.

Med förankring i Skapelseberättelsen och Johannesprologen grundar han denna på att alla människor redan genom att vara är organiskt och med kärlekens band förbundna med Gud. Löftet om att få leva omslutna av Guds kärlek gäller alla, alla tidsåldrar igenom ända in i det oändliga (Gal 3:14). Detta förbund har sitt ursprung i skapelsen och har sedan aktualiserats i Jesu frälsningsgärning.³

Detta sätt att relatera Gud till människa får inte till följd att EG förkunnar automatisk frälsning för alla. Överlåtelse är för EG en oeftergivlig förutsättning för gudsgemenskap. Ständigt och i alla sammanhang återkommer han till detta. Detta grumlar dock inte hans sinne för allmänmänskliga iakttagelser. EG har blick för samspelet människor emellan, hur vi dras till och påverkas av varandra på både gott och ont. Han ser hur tanke och handling är förbundna med varandra. Människor blir det de gör, påstår han. Kunskap är för EG inte automatiskt något gott. Dess värde beror av dess inre påverkan. Det är viktigt med det andliga arvet. Det skall föras vidare till nya generationer. På teologspråk skulle man tala om

¹ D IV. D III, D X, D VII

² Se mitt otryckta manus *Herdabrevens vittnesbörd (2013)*. bjornsvard.com, kyrkohistoria. Kristenson 1997.

³ G II

en god portion naturligt teologi i vissa av Emil Gustafsons skrifter. Alldeles särskilt gäller det i *Varningssignaler för de unga*.

EG:s kristna idealsamhälle är en sammansmältning av ideal och verklighet. Idealet är han långtifrån ensam om. Kyrka som frikyrka är fortfarande under EG:s tid tankemässigt förankrade i föreställningar om det ideala bondesamhället. Verkligheten hämtar han från sina egna erfarenheter från hembygdens Västernärke med dess väckelse.

Av detta blir förmaningar till unga kristna att utföra sina uppgifter utifrån sina av Gud givna gåvor och förutsättningar. Allt skall stå i det gemensamma tjänandets tjänst.

Livets ändamål är att tjäna. EG förutsätter hårt och trofast arbete både för evangeliets och brödfödans skull. De unga skall lyssna på de gamla och när tiden är inne axla deras mantel. Det andliga arvet skall föras vidare från generation till generation.

Mot detta står verkligheten med begynnande flyttning till tätorter och städer. Och med förflyttningen förändringar i arbets- och samlevnadsmönster. Detta nya vänder EG ryggen. Han oroas över att det nya skall slå sönder den gamla grunden. Han varnar för förändringar i tiden som frestar unga till mångsyssleri. Han gillar inte när unga inte längre låter sig nöja med den uppgift de har. Deras försök att positionera sig uppåt fördömer han. Instinktivt säger han nej till sociala omstörtningar och reformer. Sådant leder bara till att det andliga arvet förspills. Han varnar unga flickor för stadens lockelser. Skall man nödvändigtvis flytta skall man veta vad man gör. Framför allt skall man ta till vara sitt andliga arv.¹ Jag har valt att kalla EG:s inställning kristet samhällskonservativ, konservativ därför att han inte vill se några samhällsförändringar. Kristen är hans inställning därför att han försöker motivera sin inställning bibliskt eller kanske hellre med i samtiden gångbara bibelförankrade föreställningar.

Så långt och hittills har EG befunnit sig i traditionens riktning. Han delade föreställningsvärld och erfarenheter med många som värnade om det kristna samhället. Men EG vore inte EG om det inte fanns sprängkraft i hans visioner. Om denna sprängkraft skall fortsättningen av detta kapitel handla. Den heter inflytande och makt.

Inflytande och makt skall nämligen en kristen ha och det inte enbart över eget liv utan också över andras, anser EG.

Det skulle göra skillnad i såväl församling som värld om obemärkta kristna levde det fördolda livet med Kristus i Gud, slår EG fast. Det skulle öka "den andeström" som går genom tiden och skapa frisk luft i församling och värld.² Så långt inget anmärkningsvärt. Men när han i annat

¹ D IV, C III 3, G IV, D VII, G, D IV D III, D VI. Se även Halldorf 2012, s 240-245

² D X

sammanhang med hänvisning till Gamla testamentets gudsmän pekar på hur "troshjältarna framträda ur hemlivets prov", är tonläget ett annat. Retoriken har blivit krigisk. Troshjälten som vågar sitt liv för andra är den rätte mannen att slå midjaniterna, eller att rycka små lamm ur lejonets mun (Dom 6:1, 1 Sam 17:32-58).¹ Den krigiska retoriken är för den delen genomgående hos EG och behöver i och för sig inte betyda någonting. Med de många exemplen från Gamla testamentet faller den sig naturlig. Men varför denna förkärlek för just Gamla testamentets krigiska anspelningar?

De av EG utvalda troshjältarna hämtas gärna från vardagens mångahanda. Genom att visa trohet i det lilla har troshjälten visat sig värdig de stora uppdragen. Allt ytterst framtaget av EG för att visa samtidens kristna på deras stora uppgift i samhälle och värld.

Ytterligare en väg till inflytande i samhället går genom att kompromisslöst stå för sin tro. EG:s exempel är Daniel och Esther som båda segrade genom att våga livet för det de stod för. EG skriver;

Men dessa, som halvera med världen, förlora sitt inflytande. Det enda sättet att kunna höja världen är att finna en fast punkt utom världen. Låtom oss kasta längre ut och våga livet för sanningen! Då den judiska nationen stod i fara att bli nedsablade av hedningarna, räddades den genom en ung kvinna, som sade: »Går jag förlorad, så går jag förlorad». ²

Trots allt är huvudlinjen lidande och motgång. I lidandet och motgången föds furstar med avgörande inflytande över såväl andemakter som värld. Förebilden är här först och främst Job.

Det lidande som leder till furstestatus är det lidande som uthärdas, det som kontrolleras genom självbehärskning. Nog får den lidande gråta, men gråten skall riktas inåt mot Gud, inte utåt mot världen. Den som i stillhet låter sig drabbas av lidande och motgångar och som mitt i lidandet och förlusten ropar, "välsignat vare Herrens namn", har gått igenom och som gåva fått gudomlig makt. Det är en makt över både djävul och värld. Djävulen är henne underdånig liksom allt ont. Och den omgivande världen faller ner för hennes fötter. Hon har med EG:s terminologi blivit en furste. Bibelord beledsagar framställningen och avser att bekräfta den. Job citeras flitigt. Att Gud har kontroll över utvecklingen beläggs med 1 Kor 10:13. Kärnord från Paulus fungerar styrande.³

Ur detta följer en, låt mig kalla den kärleks- och härskarstrategi, understödd av kärnord från såväl Gamla som Nya testamentet. Denna går ut på att de kristna skall äga inflytande genom sitt sätt att vara. De skall lida

¹ D VIII

² D VII

³ B 13

utan att försvara sig och därigenom segra. Att segra är att få rätt och ett på detta följande majestätiskt inflytande på sin omgivning. Liksom Lammet som blev stilla inför dem som klippte det, fick våldet över alla folkslag, skall också Kristi efterföljare få det. EG talar om att bära vapen i Lammets natur, om att endast den som själv är krossad, kan krossa andra, om församlingen som är kallad att vara en stormakt under närvarande tid. Allt under förutsättningen att Guds barn kände ansvar för att förhärliga Gud i sin kallelse, att de var sanningsälskande, pålitliga och trofasta själar.¹

Vilka skall då åstadkomma detta? De kristna. Vilka kristna? Den högre vägens kristna. Helgade män skall bli samhällets omdanare.

Detta är vad du skall bli. I en tid, då synden ringaktas och lasten utövas såsom ett oskyldigt nöje, måste en helgad personlighet, som bestraffar synden, bliva av allt större betydelse. Frigjorda män, hjärtevarma hjältar, helgade personligheter hava en särskild plats att fylla under närvarande tid.²

I *Vishetens väg* kan det låta så här om unga kristna som tappat taget om sin tro.

Med sin stora begåvning hade han kunnat vara till stor nytta för samtiden och sluta sina dagar som en vördad patriark, men nu bäres han bort i ruset av sin dårskap och jordas i graven utan saknad av en försummad omgivning. Den, som är alltför »beskedlig» att kunna bryta mot världens vanor, och den som alltid påverkas av andra men sällan av någon kraft inifrån försvagas allt mer och mer och är ej i stånd att kunna ingjuta nya, friska tankar och de andeströmmar, som höja livet och göra omgivningen bättre. Vad skall den kunna uträtta, som bara följer med? Hans liv är förfelat. Låt honom vara! Han följer med strömmen.³

Inte tu tal alltså att EG drömde om en tid där helgade kristna skulle stå i spetsen för ett av Gud lett samhälle. Den "vördade" patriarken som han talar om är bokstavigt menad. EG:s egen allt starkare ställning, kombinerad med den vördnad han åtnjöt i de väckta kretsarna har förmodligen drivit på i tankens riktning.⁴

Här framträder alltså en samhällssyn som hålls samman av tron på ett av Gud lett samhälle där Gud låter sig företrädas av helgade kristna, vars gudsnärhet och rättfärdighet skall smitta av sig på samhällslivet i bred mening. Samhällsreformer har EG ingen känsla för. Helst skall allt förbli vid det gamla och det gamla är ett bondesamhälle, typ det EG själv vuxit upp i.

¹ C IV 3, C V 3, E Tankar vid mjölskäppan, D VIII.

² D IV

³ D III

⁴ Larsson 2002

Stöd för sitt tänkande hämtar han brett bibliskt. Förebilderna står på rad inte minst i Gamla testamentet. De flitigt förekommande från Bibeln hämtade krigstermerna används metaforiskt. Nog förändligar EG dess innehåll. Men maktspråket kan han inte vara utan. Det kunde för den delen väckelsepredikanterna inte på hans tid. När sedan en bit in på det nya århundradet den allmänna humaniseringen i samhället gått tillräckligt långt, försvann inte bara krigstermerna ur förkunnelsen. Även bruket av Gamla testamentet tunnades ut. Vad emellertid denna, jag kallar den kärleks- och härskarstrategi, som EG höll sig med, i grunden står för, avstår jag här från att försöka utreda.¹

12 Människokännedomen och Bibeln

(Utdrag ur Varningssignaler för de unga, Manasses synd II med bibelhänvisningarna utskrivna)

Jag såg ett par ungdomsvänner, vilka troget höllo sig till varandra, småningom upparbeta en så lika handstil, att man svårligen kunde skilja den enes från den andres; men själva visste de ingenting därom. Så har kärleken under alla tider kunnat omskapa människans liv. Och huru skulle icke en helhjärtad överlåtelse åt Herren kunna göra unga män till apostoliska vittnen! »Ty vår berömmelse är detta, nämligen vårt samvetes vittnesbörd, att vi i Guds enfald och renhet, icke i köttslig vishet, utan i Guds nåd hava vandrat i världen och i synnerhet bland eder». 2 Kor. 1:12,

Ty vad vi kunna berömma oss av, och vad vårt samvete bär oss vittnesbörd om, det är att vi i denna världen hava vandrat i Guds helighet och renhet, icke ledda av köttslig vishet, utan av Guds nåd; så framför allt i vårt förhållande till eder. 2 Kor 1:12

Inflytandet av den förening, som de unga männen knöto med Jesus från Nasaret, sträcker sig såsom den åt alla

¹ jmf Halldorf 2012 s 116 f

utlovade välsignelsen, Gal. 3:14, genom alla tidsåldrar in i det oändliga.

Vi friköptes, för att den välsignelse som hade givits åt Abraham skulle i Jesus Kristus komma också hedningarna till del, så att vi genom tron skulle undfå den utlovade Anden. Gal 3:14

De skarpa och pricksäkra utfallen mot väckelsens ledare i de tidigast publicerade skrifterna lockar till funderingar över Emil Gustafsons människokännedom. Det gör även de varningar som han riktade till unga i ett antal föredrag som gavs ut efter EG:s död med titeln *Varningssignaler för de unga (Varningssignaler)*. Kritiken mot väckelsens ledare i de tidiga skrifterna och vad den berodde på, har jag berört i kapitlet 7 "Nytt liv och hårda domar". Här skall *Varningssignaler* synas. Tillspetsat är min fråga vad som kommer först; är det Bibeln som gett EG de insikter han redovisar i *Varningssignaler* eller har han dem Bibeln förutan?

Först en presentation av de föredrag/anföranden som ingår i *Varningssignaler*. I den inledande "Var är Samuel?" tar EG i ett föredrag för ungdomar upp auktoritetsfrågan. *Varningssignaler* avslutas med ett föredrag av okänt ursprung, "Den moraliska livskällan," där EG argumenterar för att det är hjärtat som regerar världen. I kärleken till Kristus får den kristne tillgång till en högre kunskap. Hon blir delaktig av den rätta enfalden. Mellan dessa skrifter finns fyra sinsemellan samhöriga föredrag benämnda "Manasses synd". Huvudintresset i dessa är att varna unga för synden och visa på syndens konsekvenser. Dessa fyra föredrag inramas av citat från 2 Konungaboken 21 där konung Manasses synd påtalas.

Först skall sökarljuset inriktas på EG:s människokännedom. Min granskning av *Varningssignaler* med den utgångspunkten ger redan vid en ytligt läsning flera nycklar till förståelsen av EG. En viktig sådan är att legalism är någonting för EG främmande. Någon "bokstavspolis" är EG avgjort inte. Däremot är han "inkännande". Men denna inkänning har en alldeles speciell profil. Låt oss ta det hela steg för steg för att tydliggöra denna.

Kunskapens värde beror av hur du påverkas av den, hävdar EG. Det vetande som gör dig sann skall du eftersöka, men endast den sanning som gör dig bättre skall du ta till dig, är hans råd till de unga.¹

Handlingar kan för EG som för andra endera vara goda eller onda. Detta betyder dock inte att handlingens betydelse är uttömd. Dessutom avslöjar handlingen vid närmare granskning personen bakom handlingen. Till detta

¹ G III

kommer att det en människa gör, inverkar på hennes tänkande. I slutändan blir människan vad hon gör.¹

Det yttre samspelar alltså med det inre. Skiljeväggen mellan det ena och det andra är genombruten det visar mina exempel.

För de inre drivkrafterna är EG känslig, särskilt för sådana som leder fel. Också här kan EG gå utifrån och in för att blotta det onda. Den som "överdriver blir en lögnare", den som ständigt vill synas "förlorar livets verkligheter", skriver han. Men han kan också gå motsatt väg och tala om "falskhet i anden" som gör människan falsk.²

Framför allt fördjupar sig EG i hur människor påverkar varandra och hur de låter sig påverkas av sin omgivning. Särskilt gäller detta under ungdomsåren. Ungdomstiden är "en sådd för livet", skriver han.³ EG riktigt exploderar i drastiska exempel på vad mänsklig påverkan kan innebära. "Människan samlar likasinnade omkring sig som magneten filspånen". "Påverkan så stark att mer eller mindre lyckade kopior av framstående personer framträder". "Nära vänner får till och med lika handstil".⁴

Men EG vore inte EG om han lät sig nöja med att bara konstatera. Klarsynt analyserar han också i korta formuleringar denna människors dragning till varandra. Han noterar att människor huvudsakligen dras till "de andar som motsvarar hennes väsen". Och han konstaterar att "samverkan gör världen endera bättre eller sämre". Dessutom att denna inomvärldsliga påverkan sträcker sig över generationerna.⁵ "Självgår hon (människan) bort med döden, men icke så hennes liv. Alltid nedlägger hon något intryck, som fortplantar hennes liv".⁶

Tro bara inte att EG håller Gud utanför. Det blir nästa steg i denna redovisning att visa hur Gud inkluderas. Vid närmare eftertanke står det redan vid EG:s påståenden om samspelet mellan yttre handling och inre liv, klart att dessa påståenden är religiöst betingade. De ingår i hans försök att harmonisera de bibliska kraven på att lyda lagen för att bli rättfärdig med hjärtats tro som själva förutsättningen för ett liv i Gud.

Framför allt förutsätter EG genomgående Gudsnärhet för att relationerna människor emellan skall bli det de är menade att vara. "All kännedom till liv är oskattbar"⁷ kan han skriva. Med det menar han att Gudskunskap är förutsättningen för allt sant liv. Detta innefattar även samlivet här på jorden.

¹ G

² G III

³ G I

⁴ G II

⁵ G II

⁶ G III

⁷ G III

Eller i samma anda, "tidig gudsfuktan viktig och av bestående värde"¹ och i ytterligare ett annat sammanhang att "andlighet påverkar omgivningen".²

När han på ett ställe i *Varningssignaler* påstår, "den som vill tvivla – blir otrogen", ger detta mig anledning att gå över till hur EG ser på följderna av ett gudlöst liv. Ett gudlöst liv är med nödvändighet också ett liv i synd, anser EG. Synd är nämligen mer än enstaka brott mot Guds bud. Synden är också och framför allt "ett slag på livets åder", d v s något generellt som blockerar relationen till Gud. Samtidigt förvandlar den mänsklig samvaro till dess motsats.³

Konsekvensen av detta sätt att tänka leder till att betrakta syndens verkningar vara "de samma över hela världen". Synden är "ett uttömmande av sedlig kraft". Den är "ett brott emot hela den skapade världen och ett spjut för syndarens hjärta". Den är ett "försvagande av viljekraften", "ett uttömmande av sedlig kraft" och den är en nedbrytande makt i människans inre.⁴

Om detta att synden bryter ner människan inifrån har EG mycket att säga. Synden gör henne falsk, förhärdad, förslöad, förvildad och innebär ett moraliskt mord, slår han fast. Mer än annat tappar syndaren taget om det högre livet, hon orkar inte bry sig och förlorar därmed sitt andliga ursprung. I samma andetag varnar EG och då särskilt de unga: "Svagheten för det som roar och längtan efter lycka har lett mången in på syndens väg".⁵

Så långt om en människosyn där existentiella insikter medvetet förenats med gudstro. Slutsatsen blir för EG:s del att gudstron skapar samband med godhetens källa samt dessutom stärker henne inifrån.

Därtill kommer, och det är nästa steg i mitt försök att relatera EG:s människokänedom till Bibeln, att EG i samma andetag i sitt resonemang infogar "kärnord" och "bibelförankrade föreställningar". Detta utan att dessa föreställningar naturligt hör samman med hans upplevelser av hur människor fungerar. Han mänger exempelvis in påståenden om att människan är skapad för ändlös tillvaro, att alla är av Guds släkt och att åt alla är utlovad välsignelse från Gud. Han deklarerar att Jesu blod kan rena dig från synden, att "din skuld är försonad", att "Guds Lamm borttog all syndaskuld".⁶ Och han varnar för Guds straff. Syftet är naturligtvis att ge

¹ G

² G II

³ G III

⁴ G III

⁵ G III

⁶ G III

tyngd åt det sagda. I själva verket fungerar dessa bibelanknytningar som en "främmande kropp" i framställningen.

Alltså tar EG även i *Varningssignaler* till "kärnord" och "bibelförankrade föreställningar" för att befästa sin framställning. Skillnaden mot annars är att dessa föreställningar här så skarpt kontrasterar mot den i övrigt så existentiellt anlagda framställningen. Undantaget är den avslutande "Den moraliska livskällan" där det är liv i förbindelsen mellan bibeltext och EG:s tal om det enfaldiga hjärtat och den rätta enfalden. Här är emellertid de direkta bibelhänvisningarna påfallande få.

Min slutsats blir att bibelhänvisningarna i *Varningssignaler* huvudsakligen fungerar som ramverk, inte mer. De ger inget ytterligare till saken. Så naturligtvis inte för EG för vilken bibelordet i alla de sammanhang helgade den troendes verklighet.

Hur är det slutligen med EG:s människosyn som den ter sig i *Varningssignaler*? Och vad är att säga om den religiösa grunden i EG:s sätt att beskriva människans natur?

Att EG här främst lyfter fram vad han själv erfarit är ej att tvivla på. Det betyder inte att han skjuter Bibeln åt sidan. Men Bibelns reella betydelse framträder här i en annan gestalt än i det citerade bibelordets klädedräkt. Bibelordet är omvandlat till grundläggande föreställningar om gudstrons inverkan på människors sätt att leva och vara och i den egenskapen stöder och utvecklar dessa föreställningar EG:s kunskap om hur människor fungerar med respektive utan Gud.

"Kärnord, "bibelförankrade föreställningar" liksom berättelser om Saul, Samuel och Manasse från Gamla testamentet står för framställningens ramverk men ger inget ytterligare till det sätt att se på människan som genomsyrar EG:s framställning.

Jag konstaterar slutligen att den människosyn som här framträder är religiöst betingad. Den bottnar så långt jag förstår i djupt i personligheten liggande föreställningar om gudstron som den allmängiltiga orättfärdighetens (syndens) motsats. I samma djupt i personligheten befintligt rum ligger också känsla för den mänskliga naturens väsen som samfundsvarelse. Det ena som det andra hör samman på ett oupplösligt sätt. Att här skilja medfött från förvärvat lär på sakliga grunder inte vara möjligt.

Denna form av religiositet kommer till uttryck i en framställning som för övrigt på sedvanligt sätt är bestämd av sina bibelhänvisningar. I detta kapitel har vi sett att dessa bibelord och dessa bibelförankrade föreställningar, som annars har en så viktig funktion i EG:s framställningar, här inte tillhör det bärande. Med mitt sätt att se fungerar de som ett slags ramverk.

13 Vad säger nu detta?

Vad säger nu allt detta om Emil Gustafsons bibelförståelse och bibeltillämpning? Mitt inledande svar lyder, att han gjorde som de andra i den egna bibeltolkningstraditionen.

EG:s, låt oss kalla den konstruktion, var på avgörande punkter inte olik deras. Bibeln var i sin helhet Guds ord, bibeltexterna såväl religiöst som historiskt rättvisande. Allt visade fram mot Kristus och fullbordades i Kristus. För honom som för de andra var Bibelns ord ett levande ord där dåtid hade sin tillämpning i nutid och i den egenskapen outhärligt för den troende. Han fick det hela att gå ihop genom att som de luta sig mot "bibelförankrade föreställningar" och "bibliska kärnord". Denna harmonisering gjorde det möjligt att frimodigt och trosvisst slå bryggor mellan då och nu, som för en utomstående betraktare var långt ifrån självklara. På motsvarande sätt gjorde förmodligen väckelseförkunnare av alla de slag. EG skiljer ut sig genom ett närmast Kristuslikt eller åtminstone profetiskt självmedvetande.

Den viktigaste bibelförankrade föreställningen bland dem alla, att Gud var allmakt och kärlek i ouplöslig förening, kom att genomsyra hela EG:s varelse. Hans konsekventa fasthållande vid denna tanke gör honom speciell, eftersom den ända in i minsta detalj påverkade hans livstolkning. I allt anar den uppmärksamme läsaren av EG denna grundläggande föreställnings inverkan. Den både band honom vid Ordet och frigjorde honom i sin förståelse av samma Ord. (2 Emil Gustafsons bibelförståelse översiktligt)

Däremot var han inte originell när han skilde det yttre Ordet från det inre. Bibelkritikern läser Guds ord för att kritisera, den troende tar emot Ordet som ett tilltal från en Gud och som ett uttryck för Guds kärleksrelation till sina barn. Det var förenklat uttryckt EG:s syn på skillnaden. Skulle inte många i den bibeltolkningstradition EG stod i kunna säga det samma? (3 Två slags mottagande)

Och vilken väckelsepredikant skulle inte vilja förkunna Guds ord så att det framstod som levande, där ord och verkan av ordet var ett. Vem av dem skulle inte vilja äga gåvan att ladda det levande Ordet med bibliska kärnord som ytterligare förstärkte Ordets genomslagskraft? (4 Ordets två funktioner)

Jag tror också att de flesta predikanter skulle göra som han när de märkte att de kristna sannerligen inte blev förskonade från lidandet i någon av dess former. De skulle som EG söka i Bibeln för att hitta förklaringar. Sedan skulle de som EG förkunna det de funnit som vore det Guds absoluta sanning. Inte skulle de berätta att de yttre omständigheterna hade tvingat fram svar som var långt ifrån självklara. Guds sanning var ju både absolut och uppenbar. (5 Betingad sanning eller absolut)

Jag skulle vilja påstå att EG förde den bibeltolkningstradition vidare som han stod i. Samtidigt fördjupade han den. Alldeles tydligt blir detta när, som jag ovan betonat, läsaren upptäcker att hela EG:s bibeltolkning bygger på ett oåterkalleligt grundfundament, Guds allmakt och Guds kärlek. EG viker aldrig från att allmakten och kärleken är förenade till ett. Denna EG:s, låt oss kalla den grunddogm styr genomgående såväl hans bibeltolkning som framför allt hans bibeltillämpning. Bland annat skjuts djävulen åt sidan. Djävulen blir i förlängningen en Guds tjänare och det onda bildligt talat springpojkar åt Guds barn. (6 Djävulen skjuts åt sidan)

Med denna syn på Gud framträder Gud tydligare än annars som tillvarons subjekt. Tillämpat på de kristna blir Gud den verkande kraften i deras liv. Allt beror av Gud, något samarbete på lika villkor mellan Gud och kristen blir det inte tal om. Den kristnes del i frälsningsverket är hennes överlåtelse. Den till Gud helt överlätne blir i denna kärlekens förening en återspeglning av Gud. Hon blir i den fullkomliga föreningen uppfylld av Gud, en Guds furste, med betoning på Guds. Att ha blick för konsekvenserna av EG:s teologiska grundfundament, Guds allmakt och kärlek är enligt min mening en förutsättning för att komma rätt i sitt studium av EG. (6 Djävulen skjuts åt sidan)

Den konsekventa fastheten i EG:s bibeltro och bibeltillämpning spelar samman med en för den noggranne läsaren uppenbar flexibilitet. Själv tror jag inte att denna flexibilitet var helt uppenbar ens för EG själv. När EG som nyomvänd upplevde den omvälvande närheten till Gud och Guds härlighet såg han inga gränser för vad som skulle ske där Guds församling framstod i kraft. Under skulle ske, döda uppstå och samhället ledas av Gudsmän. Samtidigt skulle domen bli hård mot halvhjärtade predikanter och halvhjärtade kristna. (7 Nytt liv och hårda domar)

Däremot, när grundvalarna vacklade för EG, när sjukdomen och katastroferna hopade sig, blev tonen en annan. Nu blir vägen genom lidandet Guds enda väg för den kristne. Katastrofen förvandlas till Guds kärleks tuktan av sina barn. Job blir förebilden. Den som utan att vika genomlidit all prövning utan att klandra Gud, blir till en Guds furste med makt att påverka församling och omvärld. (8 När grundvalarna vacklar)

På motsvarande sätt i det inre. När de inre grundvalarna vacklade, förtvivlan och ångest gastkramade sinnet under tidig morgon, fanns bara ett att göra; att bedja. Det visste EG av egen erfarenhet. Bedja ihållande i en bönekamp som varade tills Gud segrat och Gud uppfyllt bedjaren med sin Ande. Flexibiliteten visar sig här i en apologetisk bibeltolkning. Först när Guds sinne erövrat bedjaren uppfylldes löftet om bönhörelse. I morgontimmarnas ångest var bönekampen viktigare än bönesvaret. (9 Den inre välsignelsen)

Dessa divergenser uppenbarar ytterligare en aspekt på det Ord som EG betecknar som levande. Beroende på livsomständigheterna låter Gud honom utvinna nya sanningar ur det. Den slutsatsen drar inte EG, men jag som betraktare.

Oändligt sträng framträder mestadels EG. Halvhjärtad kristendom var för honom värre än ingen kristendom alls. Förbannelse över predikanten som inte återspeglade Guds härlighet i sin förkunnelse, utan använde förkunnelsen för att upphöja sig själv. När tron förvandlades till lära indikerade detta att tron blivit till ett redskap i en predikants hand som inget hellre ville än upphöja sig själv. Mot detta står EG:s handlag med unga nyomvända och osäkra kristna. Inte ett ord ur hans mun som kan trycka dem till marken. Tron definieras som förtroende för Kristus och Guds ord, ett oåterkalleligt förtroende visserligen, men inget annat. (10 Till dem som tror men inte tycker sig duga)

EG ser framför sig ett samhälle där helgade kristna står i spetsen. Detta utan att genomgripande samhällsreformer föregått maktväxlingen. Den av Gud inspirerade Anden förutsätts vara avgörande för samhällsförnyelsen. Bland annat hämtar EG sina förebilder från Gamla testamentets kungar och gudsmän, där berättelserna om dessa regelmässiga är kryddade med krigstermer. Dessa krigstermer förändligar EG och förbinder dem med förmaningar om att ödmjukt tuga och vägra att försvara sig mot orättfärdigheten. Samtidigt hyser EG hopp om de kristnas påverkan av samhällsutvecklingen genom kristna furstar som återspeglar Gud och som genom sin helighet inverkar på människors sinne och därigenom också på samhället.

Vad är nu detta? Sannolikt ett tal grundat på föreställningar som inte var ovanliga i de väckta kretsarna innan bibelkritik och allmän humanisering skjutit undan Gamla testamentet från de kristnas tankevärld. Vad som är "värld" och vad är "Ande" i dessa visioner kan man fråga sig. (11 Kärleks- och härskarstrategin)

Att EG var inkännande tror jag mig däremot säkert veta. Detta inkännande tog sig uttryck i att han visste att beskriva vad mänskliga relationer innebar och hur djupt vi människor låter oss påverkas av varandra. Samtidigt förmår han existentiellt beskriva människans behov av Gud. Människan utan Gud blir tömd på sedlig kraft och förfaller till sin inre människa. Både det ena och det andra, både inkänningen och beskrivningen av gudstrons betydelse, tolkar jag som religiöst betingade erfarenheter. Behovet av Gud har sin grund i djupt i EG:s personlighet liggande föreställningar om gudstron som den allmängiltiga orättfärdighetens motsats. Från samma djupt i personligheten befintligt rum härrör också hans känsla för den mänskliga naturens väsen som samfundsvarelse. Det

ena som det andra hör samman på ett oupplösligt sätt. (12 Människokännedomer och Bibeln)

14 Vad säger nu detta mig?

Jag hävdade ovan att Emil Gustafsons bibelförståelse och bibeltolkning var en, som jag kallade det, konstruktion. Detta var inte menat som kritik. All vår förståelse av vad slag det vara må, har drag av konstruktion. Konstruktionen, i betydelsen subjektivt betingad trosföreställning, är för en kristen oundgänglig. Utan en inre upplevd verklighet kan vi inte hantera vår omgivning. Frågan är inte om vi konstruerar utan hur.

Jag gör i stort som EG. Bibeln hålls även av mig samman av Kristus. Utifrån Kristus läser jag den Heliga Skrift. Dessutom ser jag en fördel i att som EG och den tradition som han levde i, ta hela bibeln med i beräkningen. Jag vill inte göra som de ledande kyrkorna gjorde innan 1800-talets väckelserörelser slog igenom. De förpassade med sina dogmer, katekeser och föreskrifter viktiga partier av bibeln till det okändas dunkel.

Däremot känner jag ingen dragningskraft till EG:s ohistoriska bibelsyn. Jag vägrar att per definition och i alla sammanhang modellera Gamla testamentet efter vare sig Nya testamentets, EG:s eller någon annan bibeltroendes riktlinjer. Det måste få vara tillåtet att gräva i de gammaltestamentliga dokumenten på samma sätt som man gräver i andra urkunder. Min känsla för uppenbar sanning tvingar mig att tänka så. Motsatsen öppnar för rena godtyckligheter i bibeltolkningen. EG:s behandling av Gamla testamentets andliga gudsmän är ett ovanligt tydligt exempel på detta.

Mer än EG försöker jag ta vara på bibelordets ursprungliga mening och historiska sammanhang. Men att jag därför skulle vara opåverkad av EG är inte sant.

Med EG läser jag bibeln utifrån min förståelse av Kristus. Dessutom tror jag som EG att bibeln rätt förstådd och i rätt sammanhang förmedlar ett levande gudsord. I en värld där tro och påtaglig verklighet måste spela samman för att vi skall fungera som människor, har jag överlåtit mig till tron på Jesus Kristus som det levande Gudsordet. Jesus Kristus och bibeln förstådd utifrån Kristus, skall prägla mitt liv och min verklighetsuppfattning. Och jag läser liksom EG bibeln som skrifter i första hand riktade till troende. Först då öppnar den sig för oss.

Jag tror som EG att Gud är både allsmäktig och att i Guds allmakt vilar hans kärlek. Däremot är jag inte beredd att som denne lägga denna allmakt och denna kärlek som ett raster på allt och alla. Jag varken äger eller vill äga makten att som EG förstå allt ont som händer oss kristna som uttryck för Guds omsorg.

Jag är fascinerad över den konsekvens med vilken EG låter Gud vara den i tillvaron styrande kraften. Det befriande i hans bibeltolkning är att han utesluter alla former av mänsklig medverkan (synergism). Den kristnes roll är att överlåta sig och sedan ta emot och ta vara på. EG:s helgon, de utvalda furstarna, är genomlysta av Guds kraft, inte av egen förtjänst. För mig gäller att arbeta med fruktan och bävan på min frälsning. Men i slutändan är det ändå Gud som gör verket. (Fil 2). I detta är jag fullständigt överens med EG.

EG:s domar av kristna för vilka tron blivit vana har öppnat mina ögon. Tro och egensinne i förening gör ont bara värre. Det visste EG och det har han gjort mig extra uppmärksam på. Ondsinta och misstänksamma kristna finns förvisso inte enbart i vaga trosgemenskaper utan, tycks det, i lika hög grad bland dem med hög bekännelse.

Överlåtelse var förutsättningen när EG i unga år jublade över Guds närhet. Därefter blev det i realiteten om än ej i teorin överlåtelse och lidande som födde nya kristna till världen. Själv har jag erfarenhet av överlåtelsens nödvändighet. Men hur Gud i övrigt skall forma oss till levande kristna vet jag inte säkert. Sören Kierkegaard talar om tre stadier på livets väg, det estetiska, det etiska och slutligen det religiösa stadiet som det högsta.

Själv skulle jag vilja komplettera det hela med ytterligare ett steg men nu i det religiösa stadiet. För EG gällde att Gud i sin kärlek lät människan gå från död till liv men han talar otydligt om försoningsverket. Han nöjer sig med att i korta ord slå fast att försoningen vilade i en gudomlig kärlekshandling. Här finns mera att få. För mig gäller att försoning är det högsta stadiet på en kristens väg till Gud. Och denna försoningshandling, liksom det försonade livet kan beskrivas tydligare än i EG:s kortfattade formuleringar. Tänk om EG:s religiösa fantasi hade inriktats på försoningen, brukar jag tänka. Vad skulle inte ha blivit av detta!

Jag vill se mitt eget liv som kristen och min egen läsning av den Heliga Skrift som en utläggning av "den bibelförankrade föreställning" som heter försoningen. Med de orden önskar jag sammanfatta min egen hållning till den kristna tron.

Källor

Emil Gustafssons Samlade Skrifter (1924-1929)

Project Runeberg.org/egn

A En konungs brud (1898)

I. Helig överlåtelse

Självtgivande A I 1
Helig överlåtelse A I 2

II. En furstlig ande

En furstlig ande A II 1
En furstlig karaktär A II 2

III. En fängslad konung

Såsom en moder A III 1
Mer än någon moder A III 2
Den människovordna kärleken A III 3
En brudgummes kärlek A III 4
En fängslad konung A III 5

IV. En beslöjad

Beslöjad. A IV 1
Blygsamhet A IV 2
Ödmjukhet A IV 3
Undergivenhet och aktning A IV 4

V Vunnen för att vinna A V 1

Slutord AV 2

B Evighetsljus på mörka moln (1900)

Molnet vid horisonter B 1
Löftesbågen i skyn. B 2
Bibelns Gud. B 3
Ljungeldsmoln. B 4
Under åskmolnet. B 5
Brustna skyar B 6
Offerdagen B 7
Framsidan av Guds tron. B 8
Visheten i mörka moln. B 9
Utvalda tjänare i mörka moln. B 10

Trons väg B11
I stormarna. B 12
Lugn i stormarna. B 13
På stormens rygg. B 14
Stormens väg. B15

C Brev till nyomvända (1898)

Tror du på Guds son? C 0

I. Barnskapet

Såsom nyfödda barn. I huvudsak efter F. B. Meyer. C I 1
Barnskapet C I 2
Abba, Fader! C I 3
Kärleken i Andens moderskap. C I 4
Morgonsol. C I 5

II. De späda barnens föda

Vår föda C II 1
Advokat eller arvinge C II 2
Hugsvalad och stärkt C II 3
Av hans fullhet C II 4
Morgondagg C II 5
Bönen C II 6

III. Grunddraget i barnets karaktär

Kärleken C III 1
Den lärjungen, som Jesus älskade C III 2
En tjänarinna och hennes lön C III 3

IV. Varning för synden

Fly synden C IV 1
Skämta ej! C IV 2
Prata ej bort din religion C IV 3

V. Källor i tåredalen

I sorgens natt C V 1
De heligas tillflykt C V 2
Förtal C V 3

D Vishetens väg

Eko från gångna tider D I
Hör, min son! D II
Följ icke med strömmen D III
Vad skall du bli? D IV
Köp vishet! D V
Lev för din uppgift! D VI
En kristen på Herrens vägar D VII
Den fördolda storheten D VIII
Inför Gud D IX
Helt för Gud D X

E I Guds skola

Majsnö E Majsnö
Tankar vid mjölskäppan. E Tankar vid mjölskäppan
Lockad ut i öknen. E Lockad ut i öknen

F Dova klockljud.

Ett namn F I
En församlingsmedlem. F II
Biblisk församling. F III
Den sälla tiden. F IV
Barnet teologie doktor. F V
Sorgligt! Sorgligt! F VI
Liv, liv! Kom igen! F VII

G Varnings signaler för de unga

Var är Samuel? G
Manasses synd I G I
Manasses synd II G II
Manasses synd III G III
Manasses synd IV G IV
Den moraliska livskällan. G Den moraliska livskällan

H Högtidliga varningsord

Ett giv akt! H I
Då en stjärna faller. H II
Nåd och ansvar. H III
Giv Gud äran! H IV
Kläden eder i säck och aska! H V

I Jag fann honom icke

Ingen Kristus i familjen och vardagslivet. I I
Jag fann honom ej i det kristna umgängeslivet. I II
Jag söker Honom förgäves i "den rena läran". I III
Jag fann Honom ej i dogmatisk talekonst och ceremoniell andakt. I IV
Jag fann Honom ej i det religiösa uppvaknandet. I V
Jag fann Honom ej i vår tids känslolösa fullkomlighet och yrande
"hallelujafröjd". I VI
Livsbehov. I VII

Hos författaren

B Källor till bibeln förmedlar liv.
Sortering Gud (utsorterat om Gud i Samlade Skrifter)
Sortering bibeln (utsorterat om bibeln i Samlade Skrifter)
Sortering frälsningen (utsorterat om frälsningen i Samlade Skrifter)
Sortering bön (utsorterat om bön i Samlade Skrifter)
Sortering samhället (utsorterat om samhället i Samlade Skrifter)
Sortering kristen hegemoni (utsorterat om kristen hegemoni i Samlade
Skrifter)

Hos författaren samt på nätet (bjornsvard.com, Emil Gustafson) att fritt kopieras.

Emil Gustafsons Samlade Skrifter (Projekt Runeberg hämtad från nätet)
med bibelhänvisningarna utskrivna
Kommentarer till samtliga i Samlade Skrifter ingående delar.
Samtliga Emil Gustafsons bibelord satta i sitt av EG givna sammanhang
Samtliga Emil Gustafsons bibelord satta i sitt av EG givna sammanhang.
Enbart slutsatserna

Litteratur, tryckt eller otryckt

Abrahamsson, Stig 1985 Emil Gustafson. En Guds profet. (1 utg 1948)
Bergdahl Josef 2002 Att bli hans – en studie i Emil Gustafsons "via salutis"
Dahlén Rune W, 1999 Med bibeln som bekännelse och bekymmer.
Bibelsynsfrågan i Svenska Missionsförbundet 1917-1942 med särskild
hänsyn till Missionsskolan och samfundsledningen
Halldorf, Joel 2005 "Han lockar den älskade ut i öknen". Bibelbruk och
spiritualitet hos Emil Gustafson. Otryckt. Finns tillgänglig på Örebro
Missionsskolas bibliotek.

Halldorf, Joel 2005 (Keryx) Emil Gustafson och den moderna bibelkritiken. Artikel i Keryx. En tidskrift för teologi och andligt liv. Nr 4 2005

Halldorf, Joel 2005. Emil Gustafson och den moderna bibelkritiken i Keryx 4 2005.

Halldorf, Joel 2012 Av denna världen? Emil Gustafson, moderniteten och den evangelikala väckelsen

Ivarsson, Henrik 1956. Predikans uppgift. En typologisk undersökning med särskild hänsyn till reformatorisk och pietistisk predikan.

Kristenson, Nils 1997, Rädda familjen. Kristen opinionsbildning i befolkningspolitiska och sexualetiska frågor under 1930-talet.

Larsson Mats 2002 Arvet efter Emil – Helgelseförbundets Emil Gustafson Pleijel, Hilding 1941 Bibeln i svenskt fromhetsliv

Svärd, Björn 2012, Herdabrevens vittnesbörd. De från 1932–1940 nyvalda biskoparnas positioneringar i sina herdabrev ställda dels mot några texter av P A Hansson, dels mot makarna Myrdahl i deras *Kris i befolkningsfrågan*. En studie i kristendomsförsvar. (Tillgänglig i bjornsvard.com, kyrkohistoria)

Trons segrar 1891

Öhrman, William 1972 Bibeltillämpning och bibeluppföljning i Svenska Missionsförbundet 1883-1897 med särskild hänsyn till P.P. Waldenström (opublicerad. Teologiska högskolans bibliotek. Stockholm)

Exkurs

Guds Ord i "traditionsväven"

Emil Gustafsons respektive Gustaf Adolf Danells bibelbruk i sitt religiösa och sociala sammanhang. En jämförelse.¹

Inledning

Predikanten Emil Gustafson (1862-1900) och domprosten Gustaf Adolf Danell (1908-2000) hade aldrig med varandra att göra. Den ene var död när den andre föddes. Den ene verkade när bibelkritik var något okänt och främmande bland trons folk, den andre när bibelkritiken slagit ut i full blom både i och utanför kyrkan. Den ene bondson, den andre biskopsson. Den ene frikyrkoman, den andre präst. Den ene sade aldrig ett ord om kyrkogång, dop, nattvard och ämbete, den andre menade att Kristi kyrka var byggd på dessa grundvalar.

Men ett hade de gemensamt, tron på bibeln som Guds fullkomliga Ord. Liksom Gud var fullkomlig var också hans Ord fullkomligt. Att relativisera dess betydelse, gällde det så synen på världsbild eller kronologi, var dem främmande. Dessutom läste båda bibeln som hölls dessa skrifter samman av, fick sin slutliga mening och hade sin höjdpunkt i frälsningen genom Kristus.

I fortsättningen skall jag närmare granska dessa skilda utgångspunkter för att därefter beskriva deras respektive sätt att nalkas bibeln samt relatera deras bibelförståelse till de sociala omständigheter under vilka de levde.

Jag inleder med att redovisa en bärande tankeförutsättning för min undersökning.

¹ Källorna till denna studie är "När bryggan slås mellan då och nu. Om Emil Gustafsons (1862-1900) bibelförståelse och bibeltillämpning utifrån dennes *Samlade Skrifter*". Björn Svärd 2017. Finns på bjornsvard.com. *Så säger Herren*. Predikningar av Gustaf Adolf Danell. 1969. Bengt Larsson, *Människa och text*. Effekten av människosynen i textdominerad och åhörardominerad svensk 1900-talsförkunnelse. diss 1977. Artikeln Gustaf Adolf Danell i Oloph Bexell, *Präster i S:t Sigfrids stift* 3, 2002. Min läsning av Larsson 1977 har koncentrerats till en jämförelse mellan min analys av Danells evangeliepostilla *Så säger Herren*, sammanfattad av mig i filen "Så säger Herren sorterad.doc" och Larssons analys av Gustaf Adolf Danells förkunnelse. Det jag funnit typiskt för Danell i hans utläggning av i *Så säger Herren*, visade sig också typiskt för dennes övriga postillor, dvs *Hör Herrens ord* (1973) och *Så får din själ leva* (1971), d v s Danells utläggningar av andra och tredje årgångens evangelietexter i den Svenska evangelieboken.

”Traditionstrådar” och ”traditionsvävar”

Denna tankeförutsättning handlar om traditionens betydelse. Jag har observerat att mänskliga relationer alltid har med tradition att göra.

För att tränga in i förhållandet relation och tradition tänker jag i bilder. Eller rättare; jag skiftar mellan bild och beskrivning för att få grepp om sambanden.

Så här tänker jag. Människor är sammantvinnande i vävar av vad jag kallar traditionsbildningar som endera förenar människor eller skiljer dem åt. Dessa traditionsbildningar består av sånt människor har gemensamt och som de känner behov att föra vidare till andra. Detta gemensamma kan vara av allahanda slag. Ingenting är uteslutet, ekonomi, samhällsklass, yrke, seder, bruk, intressen, åsikter, tyckanden, tro, beteenden, ja vad du vill som har beröring med mänsklig samlevnad, hör dit.

I ett samhälle finns ett otal traditionsbildningar av de mest skilda slag. En och samma person kan leva i flera traditionsbildningar samtidigt. En enhetlig traditionsbildning med få komponenter kallar jag en ”traditionstråd”. Regelmässigt vävs dessa trådar in i en mer komplex ”traditionsväv” av mera mångskiftande innehåll. Traditionsvävarna i sin tur vävs in i än mera mångskiftande vävar.

Relativt varandra är ”traditionsvävarna” endera samverkande (konvergerande), eller motverkande (konkurrerande). I ett tredje alternativ lever traditionsvävarna vid varandras sida utan att påverka varandra.

Att i sitt tänkande om det mänskliga samlivets förutsättningar utgå från det faktum att till och med isolerade människor lever i en eller annan form av ”traditionsväv” har bestämda fördelar. Dels hamnar inget utanför. Materiella faktorer räknas in liksom andliga, viktiga faktorer liksom mindre viktiga. Dels nyanseras den i nutiden så omhuldade dogmen att nutidens signum är den allt dominerande individualismen.

Ytterligare en fördel är att modellen ger möjlighet till övergripande bedömningar av mindre schablonmässigt slag. Den ena traditionsväven kan ofta rent faktiskt analyseras och ställas mot den andra på ett prövbart sätt.

Beträffande religiösa traditionsbildningar måste observeras att dessa aldrig förekommer i ren form. För att använda mitt bildspråk är en religiöst betingad ”traditionsväv” aldrig odelat religiös. Annat än religion ingår obligatoriskt i väven, och det ända ned på de enskilda traditionstrådarnas nivå. Att inse detta är en förutsättning för bedömningar och analys, något som allt som oftast underlåtits, inte minst i kyrkohistoriskt anlagda studier.

Den här undersökningen går ut på att pröva traditionens påverkan på bibelförståelsen.

Om Gustaf Adolf Danell

Danell gjorde sig känd som en framstående förkunnare. Samtidigt var han en stridbar motståndare mot kvinnliga präster. Mot den bakgrunden är han ihågkommen och mot den bakgrunden har hans förkunnelse analyserats. Däremot har inte mer än allmänt talats om var han skall placeras i samhällsbilden. Tillräckligt finns dock för att jag utan att själv gå till källorna kan göra mig en bild av var han hörde hemma.

Fadern Hjalmar var biskop i Skara, dessutom kyrkligt konservativ med tydligt avståndstagande från den framväxande liberala teologin. Mot slutet av sitt liv visade han sig visserligen öppen för de nya teologiska rörelserna i tiden. Att sonen Gustaf Adolf växte upp i en samhällsbevarande omgivning och i en högreståndsmiljö där hävdvunnen kristen tro försvarades, lär trots detta vara svårt att förneka.

I unga år drogs Gustaf Adolf Danell in i den högkyrkliga rörelse vars andlige ledare var Gunnar Rosendahl. Denna rörelse hade alla sina förnyelsesträvanden till trots drag av "värld för sig". Detta i ett samhälle som allt mera avkristnades. Danell fick som kyrkoherde i Tidaholm möjlighet att gestalta denna högkyrkliga vision genom förnyad liturgi, nattvardslivets återupplivande, där prästens svarta kappa bytts ut mot alba, stola och skrudar i kyrkoårets alla färger och daglig tidegårdsläsning. Bakom denna förnyelse låg en verklighetsuppfattning där Kyrkan, Guds rike och människors salighet var det för människan centrala. Detta i klar motsättning till de ledande politikernas inomvärldsliga målsättningar.

Under tiden i Tidaholm blev Danell allmänt uppskattad. Långt ifrån att uppfattas som reaktionär uppskattades han till och med av ortens socialdemokrati som en tillgång för staden. Till bilden av Gustaf Adolf Danell hör också dennes fördjupade teologiska studier och med dessa hörande undervisning som assistent vid teologiska fakulteterna i såväl Uppsala som Åbo. Han blev under denna tid teologie doktor i Gamla testamentets exegetik och så småningom också docent i detta ämne. Det skall observeras att Gustaf Adolf Danell under denna del av sitt liv inte uppenbart fronderade mot den bibelkritiska bibelforskningen.

Danell valdes till domprost i Växjö 1957 och stannade i denna tjänst fram till sin pensionering. Han stod på en rad biskopsförslag men blev aldrig vald. Bland annat hans motstånd mot kvinnliga präster låg honom i fatet.

Jämfört med fadern gick sonen alltså motsatt väg. Han utvecklades alltmer i konservativ riktning. Av hans exegetiska skolning märktes så småningom allt mindre. Fortfarande högkyrklig, särskilt i sitt liturgiska agerande och med obruten kontakt med denna rörelse, utvecklades han allt tydligare i biblicistisk riktning. Från att ha varit bibelutläggare blev han alltmera förkunnare av vad han menade vara den sanna bibliska läran. I frälsningsfrågan anknöt han till Luther och till de anhängare av Luther som

betonade bibelns ofelbarhet, frälsning av nåd och Jesu försoning som enda väg till frälsning. Denna omsvängning innebar brott med den historiska bibelsyn som även den högkyrkliga rörelsen med tiden gjort sig allt mer förtrogen med. Gustaf Adolf Danell kom i stället att förbindas med svensk lågkyrklig biblicism i dess kamp mot liberal teologi och för radikal bibeltrohet.

Danell drog, inte minst på grund av sin förkunnelse, till sig stora skaror av inte minst gammalkyrkliga kyrkokristna. Kännetecknande för dessa var att de förenade lutherdom med en konfessionell hållning, dessutom att de kraftigt reagerade mot vad de förstod som kyrklig nivellering och relativisering av trons sanning. Det betyder att Gustaf Adolf Danell under sin tid som domprost vann anklang hos den minoritet kyrkokristna, i Småland den betydande minoritet, som var socialt och religiöst konservativ.

Ända in i det sista utgick Danell från visionen att kyrkans tro även i framtiden skulle bära upp det svenska samhället. Målet var för honom inte att nå ett "väckt" fåtal utan att väcka alla. På något sätt levde han, trots galopperande sekularisering, med hoppet om förnyelse av en kyrka som var hela landets kyrka och ett samhälle som stod på kristen grund. I såväl Västergötland, där han hade sina andliga rötter, som i Småland, fanns fortfarande kyrkliga rörelser som uppenbarligen ingav honom visst hopp om en samhällets restaurering på den lutherska bekännelsens grund.

Att kyrkans läge var alarmerande och att Sverige som ett kristet land befann sig i den allra djupaste kris var dock uppenbart för honom. Hans evangeliepostilla av år 1969, som tillkom när hans konfessionella och biblicistiska hållning sedan länge var definitiv, tillägnas "De sju tusen i vårt land som icke har böjt knä för Baal och som icke givit honom hyllningskyss" (1 Kon 19:18). Ett ord så gott som något på att G A Danell insåg att hoppet om förändring hade sin enda grund i ett gudomligt ingripande.

Vad säger nu detta utifrån min bild med "traditionstrådar" och "traditionsvävar" som endera samverkar eller motverkar varandra? Att G A Danells traditionstrådar allt eftersom lät sig sammantvinnas i en väv som definitivt stod i kontrast till den brokiga väv som det sekulariserade Sverige utgjorde, står klar. Lika klart att han fronderade mot en kyrka som allt eftersom anpassade sig till de nya förhållanden som rådde. Samtidigt stannar han kvar i den kyrka som han så hårt kritiserade. Trots allt uppfattade han sig, gammaltestamentligt uttryckt, tillhöra den rättfärdiga rest som bar den gudomliga sanningen vidare i svåra tider.

Om Emil Gustafson

Emil Gustafson däremot tillhörde inte som Gustaf Adolf Danell genom sin börd den kyrkliga aristokratin och han stod heller inte upp till försvar för hävdvunnen kristen tro. Han var frikyrklig. Hans problem var inte Svenska kyrkans förfall och han var så långt från att värna kyrkoseden som man kunde vara. Visserligen hade han i sin hemsocken Kräcklinge i Västernärke kontakt med Svenska kyrkan. Han döptes som barn och konfirmerades. Men den Svenska kyrka som Emil Gustafson mött var mer präglad av nyevangelisk väckelse än av luthersk bekännelse.

Från unga år räknade sig Emil Gustafson som en avgjord kristen. Överlåtelse till Gud, inte dop och nattvard, var för honom den enda vägen till Gud, en överlåtelse som ständigt behövde förnyas. Under 1880-talet drogs han in i den framväxande helgelse rörelse som hade sitt centrum i hans hemtrakter. Snart var Emil Gustafson en central profil i denna väckelse. Han blev dess reseombud och var till sin död lärare på evangelistutbildningen i Götabro. Som predikant, sångförfattare och författare blev han allt mera uppburen. Som person uppfattades han redan under sitt liv som helgonlik och hans radikala förkunnelse påverkade omgivningen.

Under sin tid som resepredikant, lärare, sångförfattare och författare plågades han ständigt av en tärande till synes obotlig sjukdom. Han dog år 1900, ännu inte 38 år gammal.

Till bilden av Emil Gustafson hör att han var bondson. Fadern ägde en gård på hela ett mantal, alltså en stor gård som förutom husets folk även sysselsatte ett antal pigor och drängar. Sonen Emil arbetade från unga år på faderns jordbruk och med gårdens trädgårdsskötsel. Han tänkte sig en framtid som inspektor på en större gård. Under utbildning till detta yrke blev han sjuk i ett tarm- maglidande och fick bryta studierna. Dock glömde han aldrig sin kärlek till landsbygden. Att leva och arbeta på landet var för honom det naturliga.

När Emil Gustafsons liv beskådas utifrån att hans liv och verk ingår i tidens traditionsbildning framstår två ting särskilt tydligt. Det ena är att han vävde trådar i den frikyrkliga väven, det andra att den vävens utseende påverkades av honom. Nog kritiserade han den rörelse han själv tillhörde, men han ifrågasatte den inte på sätt som Danell gjorde med sin. För Emil Gustafson var inte problemets kärna som för Gustaf Adolf Danell falsk lära utan bristande liv. Någon motrörelse motsvarande Danells var Emil Gustafson aldrig delaktig i.

Emil Gustafson värnade om livet på landet med dess hävdvunna sätt att försörja sig och med dess ansvars- och arbetsfördelning. Den framväxande rörelsen mot tätorter och städer med alla sina nya mönster för samlevnad var honom främmande. Men hans påverkan på den utvecklingen var

förmodligen ringa om ens någon. Hans inverkan var mera att han påverkade f a sockenbornas i Västernärke idealbildning liksom deras kristna ideal.

Det levande Ordet och det sanna, två betoningar

För Emil Gustafson var Guds ord det *levande* Ordet. Det var ett Guds tilltal till de troende. Detta ofta betonat utifrån sin iakttagelse att predikanterna omvandlat Guds levande ord till den rätta läran om Gud. Därigenom hade dessa predikanter distanserat sig från livet i Gud. De var inte ett med Ordet. I stället för att leva i Gud talade de om Gud. De levde i världen inte i Gud.

Ordet ägde sitt liv i mötet med Guds barn, menade alltså Emil Gustafson. Det var ett tilltal från levande Gud. För andra kunde det vara intresseväckande, i sämsta fall inte ens det. Det betyder att han lät Ordet få en innebörd som inte var uppenbar vid en bokstavlig läsning. Inställningen till Ordet avgjorde dess gudomlighet. Med andra ord spiritualiserade (förändligade) han Ordet.

Samtidigt hävdade Emil Gustafson att Ordet var bokstavligt sant och historiskt riktigt. Han utgick konsekvent från denna bokstavliga och historiska sanning. Detta hindrade honom inte från att gestalta sina bibelanknytningar efter förkunnelsens behov. Och det innebar regelmässigt att han utan egen avsikt "lättade" från såväl ursprunglig innebörd som historiskt sammanhang.

Den i tiden framväxande bibelkritiken tar Emil Gustafson inte upp på ett mera genomarbetat sätt. Det var ännu inte nödvändigt i väckelsens kretsar i Närke under slutet av 1800-talet.

Annorlunda var det för Danell när denne 1969 publicerade sin evangeliepostilla *Så säger Herren*. För honom var det en angelägenhet av första rummet att bekämpa just den rådande bibelkritiken. Till detta kom att han hade att tampas med en modern världsbild liksom med en historiesyn som var vitt skild från bibelns.

För Danell låg tonvikten inte på det levande Ordet, utan på det sanna. För honom var Ordets bokstavliga sanning en huvudsak. Var Emil Gustafsons huvudmotståndare predikanter som var på väg att missa målet på grund av att överlåtelsen förlorats, så var för Danell själva Kyrkan hans fiende nummer ett. Kyrkan anfördes enligt honom av ledare som omtolkade bibelns klara lära och som fallit undan för en världsbild och en historieuppfattning som inte var bibelns.

Mot detta hävdade Danell bibelns riktighet som den absoluta. Guds ord var bärare av en högre sanning än det samtida förnuftets. Bibeln som "den sanna läran" blir ett adekvat slagord i hans kamp för kyrkans reform.

Det betyder för den skull icke att bibeln som ett levande gudomligt verkande ord glöms bort. Danell kan tala om det saliggörande Ordet, om att Ordet är heligt, att det är förbundet med Anden. Vidare att bibeln är en kraft, att Ordet fortfarande är verksamt, att Ordet är ett Jesusvittne, för att ta ett antal exempel. I sin kamp för Sanningen blir trots allt denna sida av hans förkunnelse skynd.

Den framhävda försoningen och den förutsatta

Skynd blir däremot inte G A Danells förkunnelse om Kristi försoningsdöd och uppståndelse. Den tränger in i alla de sammanhang. Redan innan Jesus dött på korset äger den sin verkan. Den fullbordade försoningen är i Danells förkunnelse föregripen redan under Jesu offentliga verksamhet.¹

I Danells verklighet är människans räddning undantagslöst, dvs alltid och i alla sammanhang, avhängig Jesu försoningsgärning. På detta trosfaktum är hans förkunnelse ytterst grundad.

När Gustaf Adolf Danell predikar om försoningen gör han det enkelt och entydigt. Det är som vore försoningens varför och hur ett naturvetenskapligt faktum. För att uttrycka det drastiskt; i sin beskrivning av försoningen är han lika entydig som en bilmekaniker när denne skall förklara hur en bensinmotor fungerar. Bara så att bilmekanikerns beskrivning vilar på ett verklighetsunderlag vars sanning låter sig bevisas av en motors egenskaper och funktion. Försoningen däremot vilar på bibeltolkning.

Ser man på det historiskt predikar Danell om försoningen som ortodoxa präster gjorde det före bibelkritikens tid. Självpåstår han att den bygger på Guds klara ord.

Kortfattat beskriver G A Danell försoningens nödvändighet på följande sätt.

1 Gud den fullkomliga är rättfärdighet och kärlek (ex Hel Tref dag,)²

2 Människans avfall från Gud resulterade i oförlåtlig skuld som ådrog människorna evigt straff (ex Septuagesima)

3 Varken Guds rättfärdighet eller kärlek låter sig kränkas (ex Hel Tref dag)

4 Guds utväg för att rädda människan från sin oförlåtliga skuld var att låta sin son bli människa *dock utan synd* och ta straffet på sig i människornas ställe. (ex Fastlagssöndagen, Långfredagen)

¹ Se exempelvis i Danell 1969, Jesu dop i vårt ställe, sönd e Nyår, frestelsen en del i Jesu ställföreträdande lidande, 1 i Fastan, Ånkans son i Nain, 16 e Tref, Jesu omskärelse, Nyårsdagen, Maria smörjer Jesu fötter, Palmsönd, Emmauslärjungarna, Annandag påsk, Tomas tvivlar, 1 e påsk, Människosönens dom Doms. I alla dessa texter ser han verkan av försoningen

² Inom parentes anges i vilken predikan i Danell 1969 belägg finns. Beläggen är exempel.

- 5 Domen mot Jesus var stadfäst av Gud. Själva försoningsoffret är bevis på detta. (6 e påsk)
- 6 Domen mot Jesus upphävd genom uppståndelsen (ex 6 e påsk).
- 7 Eftersom Jesus är sann människa utan synd, tillika sann Gud, äger försoningen giltighet och sonar människornas synder. (ex Jungfru Marie Beb, obs inte egna utan andras synder. Nyårsdagen)
- 8 Uppståndelsen beviset på att Gud godtog Jesu offer (ex Påskdagen).
- 9 I uppståndelsen bekräftar Gud giltigheten i Jesu offerdöd som försoning för människornas synder. (ex Påskdagen)
- 10 I uppståndelsen proklamerades segern. (ex Påskdagen).
- 11 Slutligen betyder uppståndelsen att kristendomen inte är vidskepelse (ex Påskdagen)
- 12 Jesu offer räcker till för alla. (ex Annandag Pingst)
- 13 Endast återopande Jesu offer finns barnskap (ex 19 e Tref). Danell förutsätter att i detta återopande ingår ja till bibelns ofelbarhet, deltagande i kyrkans gudstjänstliv, trohet mot kristen lag och sedvänja, att stå upp emot kyrkans sekularisering och framför allt att låta Guds vilja gå före allt annat.

Emil Gustafson däremot utför inte tanken om Jesu döds och uppståndelses försonande innebörd i sin förkunnelse, han förutsätter den. Vad Emil Gustafson trycker på är efterföljelsen, att en kristens livsvandring är menad att vara en vandring i Jesu efterföljd och för den delen även i andras, exempelvis Jobs. Den vandringens kännetecken är att den går från död till uppståndelse, från lidande till härlighet. Det betyder att en kristen människa har att förvänta allahanda prövningar men att hon både i och framför allt efter dessa prövningar får erfara föreningen med Gud/Kristus.

Den enda sanningen och den levande

För mitt syfte räcker dessa mina karakteriseringar av Gustaf Adolf Danells respektive Emil Gustafsons bibeltolkning. Jag har genom att ställa levande ord mot lära och försoning mot efterföljelse fått tillräckligt med underlag för att kunna gå in i slutfasen av denna min undersökning där jag mer systematiskt går in med egen kritik i redovisningen.

Jag inleder denna med att på några punkter granska och bedöma de båda predikanternas gemensamma anspråk på att bygga förkunnelsen på Guds Ord.

Både Danell och Gustafson bygger sin bibelförståelse på att de bibliska skrifterna pekar fram mot Kristus och når sin slutliga fullkomning i just Kristus. För Gustaf Adolf Danells del faller denna kunskap ut ur entydiga profetior i Gamla testamentet om den kommande Messias, för Emil Gustafson är det en sanning som inte närmare behöver förklaras. För mig däremot är Kristus som Skriftens höjdpunkt en kristen trossanning, om man så vill en förståelse styrd av den Helige Ande, inte en konsekvens av som Gustaf Adolf Danell menar bibelns entydiga budskap. Bibeln i sig själv pekar åt många olika håll beroende på vem som läser den.

Angående Danells anspråk på att förkunna Guds sanna Ord och därtill den enda sanningen. Att detta tal vilar på bräcklig grund förefaller mig uppenbart av en rad skäl. Här några enstaka som anknyter till referatet ovan om dennes bibelförståelse.

Gustaf Adolf Danells anspråk på att grunda människornas frälsning på Kristi försoning har i en kristen trostolkning skäl för sig. Att däremot precisera försoningens innebörd på sätt denne gör det strider mot den mångtydighet i förståelsen av Kristi död och uppståndelse som återspeglas i Nya testamentet. Danells entydighet vittnar mer om påverkan från svensk ortodox kristendomsförståelse än på bibelteologiska överväganden. Därtill kommer att Danells sätt att beskriva försoningens innebörd inte är textanalytisk utan dogmatisk (byggd på bibliska lärosatser). Därmed slår Gustaf Adolf Danell fast sanningen men styrker den inte.

Att som Danell påstå att bibelns uppgifter i historiska och naturvetenskapliga frågor är korrekta, att de representerar en högre sanning än dagens sanningar, får en rad svårbemästrade konsekvenser. Spetsar man till det förnekar Gustaf Adolf Danell på en rad punkter det som förefaller vara uppenbar sanning, att bibelns utsagor i historiska och naturvetenskapliga frågor är färgade av tiden för textens tillkomst m m. Dessutom är det fara värt att sanningsanspråken gör att läsaren hänger upp sig på sånt som i sammanhanget egentligen är perifert.

Nu till Emil Gustafsons läsning av Guds ord. Förenklat uttryckt omvandlar denne hela bibeln till ett tilltal, till ett levande Gudsord till de troende, ett tilltal i deras nu. Detta samtidigt som han håller fast vid Ordets bokstavliga sanning. Han får det hela att gå ihop genom ett otal omtolkningar. Samtidigt håller Emil Gustafson uppe fiktionen av total bibelförankring genom att citera bibliska kärnord och anknyta till bibliska föreställningar. Kärnorden motsvarar Danells på bibelord vilande dogmatiska formuleringar.¹

I huvudsak kretsar Emil Gustafsons bibelutläggning kring den troendes lidande, lidandets plats och betydelse för det kristna livet, liksom kring det avfall från den levande gudskontakt som han bevittnar i sin omgivning.

Om Gustaf Adolf Danell omvandlar bibelordet till bokstavligt sanna uppgifter sätter Emil Gustafson liv i bibelordet genom att omforma och aktualisera det på ett sätt som enbart perifert förmedlar det som det lästa bibelordet egentligen säger.

¹ Utförligt om bibliska kärnord och bibliska föreställningar i "När bryggan slås mellan då och nu". Se not 1

”Traditionsvävnadens” inverkan

Oloph Bexell kommenterar de postillor till kyrkoårets predikotexter som Gustaf Adolf Danell gav ut under sin domprosttid. Han gör det i sin utförliga minnesteckning av Danell i *Präster i S:t Sigfrids stift 3 (2002)*.

Predikningarna i dessa är skrivbordsprodukter påstår Bexell, som är såväl kännare av Danell som dennes förtrogne. Något färdigskrivet manuskript hade Danell inte när han predikade. Han nöjde sig med stolpar. Han kom till kyrkan i god tid före gudstjänstens inledning och slutförde sin förberedelse genom att sitta i kyrkan och meditera. Gustaf Adolf Danells förkunnelse väckte anklag, i regel var kyrkan fylld när han predikade. Bexell saknar i Danells postillor det liv i framställningen som kännetecknade Danells förkunnelse.

Jag som fördjupat mig i just evangeliepostillan¹ förstår vad Bexell menar. I skrift försvinner associationer, pauser, röstläge och kroppsspråk. Innehållet framträder avskalat utan dessa tillbehör. Kroppsspråk och röstläge som både kan nyansera framställningen och göra den tydligare och fullständigare saknas.

Bexells anmärkning påminner om att predikan ingår i den sociala interaktionen. Åtminstone gjorde Danells det. När Danell predikade för full kyrka tänker jag mig att det främst var dem som gillade Danell som mötte upp. Åtminstone var det till dessa som han talade. För sina ögon hade Danell kristna som med mitt bildspråk tillhörde den egna ”traditionsvävnaden”. Inför dessa kände han sig fri att spinna sina ”traditionstrådar” i förhoppning om att dessa skulle verka berikande och fördjupa anhängarnas tro. Samtidigt fick han frimodighet att bekriga dem som förstod kristen tro på annat sätt än han själv, dem som genom sina kompromisser låtit sig invävas i tidens avkristnade ”vävnad”. Vreden mot dessa måste ha eldats på av alla dessa förlorade biskopsval. Hans vedersakare lät honom ju aldrig bli det så många önskat honom vara, deras biskop. Vred? Varför inte, Gustaf Adolf Danell var ju bara människa.

Mot denna av mig förmodade bakgrund utvecklade Danell, tänker jag mig, en radikal ”motteologi” där han förkunnade den ”enda” sanningen och den enda rätta tolkningen av Guds ord. Och anhängarna tog till sig av hans sanningar. De litade på sin herde så mycket hellre som också de ogillade en kristendom som kritiklöst låtit sig invävas i tidens otrohet mot kristen tro.

¹ dvs *Så säger Herren* (1969)

Deras reaktion mot kyrkans kompromisser var så stark att de inte ens reagerade mot Danells mest extrema påståenden.¹

Bexell, hans förtrogne vän och biograf, låter i sin teckning försiktigt antyda att Gustaf Adolf Danell gick för långt, att han i själva verket i sin utveckling till vad Danell själv kallade "gnesiolutheran" avvek från den allmänkyrkliga linjen. Samme Bexell uppmärksammar också att Danell, ursprungligen exeget, med tiden baserade sin förkunnelse på lära mer än på direkt bibeltolkning.

För att förbereda min jämförelse med Emil Gustafson behöver tilläggas att Gustaf Adolf Danell trots allt stod i en svenskkyrklig tradition och inte övergav den. Den traditionen hade gjort att det inte som för många frikyrkliga predikanter var betungande för honom att bli anvisad evangeliebokens texter när han predikande liksom att förutsätta det rätta i att upprätthålla den kyrkliga seden. Här var Gustaf Danell ingen upprorsman. Tvärtom ville han, buren av sina högkyrkliga visioner, berika denna sed. Man kan fråga sig hur detta egentligen förhöll sig till den principiella biblicism som allt mera kom att känneteckna Danell. Men den frågan ställer sig Danell aldrig. En påminnelse så gott som någon på att även biblicism modell Gustaf Adolf Danell är eklektisk. Dock inte urskillningslöst eklektisk.

För Emil Gustafsons del förhöll det sig på annat sätt. Inte så att denne religiöst originelle man i splendid isolation gjort sig fri från påverkan utifrån. Tvärtom, Emil Gustafson tillhörde den frikyrkliga traditionen och var den trogen. Bara så att han vävde in osedvanligt många egna "traditionstrådar" i den frikyrkliga traditionsväven. Samtidigt drömde han om ett kristet samhälle, helst ett bondesamhälle, men hans drömmar var utopiska och betydde i praktiken inte så mycket. Han påverkade mer genom sitt personliga föredöme och då särskilt i sina hemtrakter.

Emil Gustafsons bibelläsning då, hur lät den sig infogas i den bibeltradition han tillhörde? Nog sade han de rätta sakerna; att bibeln i sin helhet var Guds ord, att Guds ord var oundgängligt för de troende. Och nog citerade han som man skulle. Han befäste sin utläggning med en mängd bibliska kärnord på sätt som jag föreställer mig predikanterna i hans närhet gjorde. Förmodligen var bibelcitaten tätare hos honom än hos de andra, men i övrigt skiljde han inte ut sig.

Ändå var han annorlunda. Så annorlunda att han genom sina skrifter, så länge de är aktuella, innebär originella invävningar i den frikyrkliga bibelläsningstraditionen. Frågan är inte om utan i hur hög grad Emil Gustafson under hela 1900-talet påverkade ethos och religiositet inte

¹ Frågan om Danells fortsatta inflytande vore värt att veta mer om men är ännu inte utrett.

enbart i Helgelseförbundet, något som Mats Larsson utrett¹ utan även i svensk frikyrklighet i stort.

Närsynt biblicism var honom främmande. Att kopiera den nytestamentliga församlingsmodellen som annars var så utmärkande för den frikyrkliga rörelsen, intresserade honom inte. Inte heller att bidra till en på bibeln byggd lärobyggnad. Nog var väl bibliska läror viktiga men faran var att lärorna ersatte det som var viktigare än allt, överlåtelsen.

För Emil Gustafson var Ordet ett levande Ord riktat till de troende. Det hade samma verkan som det en gång ägde när det blev utsagt. Detta levande Ord hämtades ofta från Gamla testamentet, men orden kristnades på traditionellt sätt av bibliska kärnord med anknytning till den egna traditionens frälsningsbudskap.

Emil Gustafson företräder en originell bibeltolkning med associationer som är långt ifrån självklara. Ytligt anknyter han till biblisk situation och budskap, men i själva verket befinner han sig långt ifrån texternas egentliga mening. Han hämtar bibelord från sinsemellan vitt skilda bibelböcker och för dem samman till ett, eller han anknyter till bibliska situationer, gärna från Gamla testamentet, som han fogar in i eget tankemönster och sedan levandegör i ett existentiellt tilltal. Utläggning av text på sedvanligt sätt ägnar han sig inte åt, åtminstone inte i sina *Samlade Skrifter*

Den tankemodell han företrädesvis formar av det bibliska materialet är föreställningen att en kristens livsvandring går från död till liv, från lidande till skådande. Jesus finns där som förebild liksom Job. Inte minst är det sin egen problematik han klär in i sina utläggningar.

Gustaf Adolf Danells bibeltolkning inspirerades utifrån. Den kyrkliga traditionen hade sin betydelse, vreden över kyrkans avfall sin. Med Emil Gustafson var det tvärtom; nog levde han i den frikyrkliga föreställningsvärlden och nog tog även han tillvara ett frälsningsbudskap som blivit överfört till honom utifrån. Men hans vision och övertygelse, att kristet liv går från lidande till förhärligande, kom inifrån. Det var självupplevt. Hans bibelläsning var existentiellt betingad.

Avslutning

Allt detta som här lyfts fram är en enda lång demonstration av bibelutläggningar som inte levde sitt eget liv utan istället var infogade i ett traditionssammanhang som påverkat respektive förkunnarens bibelförståelse.

Både Gustaf Adolf Danell och Emil Gustafson utgick från att allt i bibeln var Guds ord. Båda betonade att bibeln bar på de enda nycklarna till livet. Och båda öppnade, var och en på sitt sätt, för tolkningar av detta ord, som

¹ Larsson 2002

visst inte faller ut av sig självt. Danell när han konverterar budskapet till entydig och klar lära och Emil Gustafson när han läser Ordet som tilltal i nuet, ett tilltal som ofta förutsätter en spiritualisering som fjärmar bibelordet från dess ursprungliga mening. Såväl Danells som Emil Gustafsons anspråk på att företräda Sanningen därför att de lutar sig mot Guds ord måste därför tas med reservation. De båda predikanterna Danell och Gustafson, en domprost och en resepredikant blev framför allt inte automatiskt mer "bibliska" genom sin bekännelse till allt som står i Bibeln. För den som inte visste det förut måste detta sägas vara denna framställnings huvudpoäng.

Själv har jag särskilt haft ögonen öppna för "traditionsvävens" påverkan på deras utläggningar. Med min undersökning bakom ryggen har jag blivit allt mer säker på att bibelutläggning aldrig sker i ett tomt rum utan alltid i någon form av "traditionsväv". Dessutom att förståelsen vinner på att hänsyn tas till detta.